
БІБЛІОТЕЧНИЙ ВІСНИК

Науково-теоретичний
та практичний журнал

BIBLIOTECHNY VISNYK

Scientific theoretical
applied journal

№ 6 2008

Засновники

Національна академія наук України
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського

Founders

National Academy of Sciences of Ukraine
V. Vernadsky National Library of Ukraine

Головний редактор

Олексій ОНИЩЕНКО, академік НАН України

Editor-in-Chief

Oleksij ONYSHCHENKO, academician of NAS of Ukraine

Редакційна колегія

Л. Дубровіна (заступник головного редактора)

Н. Маслакова (відповідальний секретар)

Г. Бор'як

А. Бровкін

Л. Костенко

В. Омельчук

М. Романюк

П. Тронько

А. Чекмарьов

О. Додонов

О. Литвиненко

В. Широков

В. Рубан

Б. Ігнатенко

Х. Ласкажевська (Польща)

С. Філіпі-Мартутинович (Сербія)

І. Славінські (Австрія)

К. Брюс (Німеччина)

Л. Біглоу (Велика Британія)

Заснований у 1993 році.

Свідоцтво про державну реєстрацію

КВ № 189 від 09.11.1993 р.

Виходить 6 разів на рік.

Адреса редакції:

НБУВ, пр-т 40-річчя Жовтня, 3, Київ, 03039,

Україна

Тел. (044) 524-43-50

E-mail: b_visnyk@nbuv.org.ua

bibvesti@bigmir.net

Передплатний індекс 74049

Редакційна колегія журналу
не завжди поділяє думку авторів.

Editorial board

L. Dubrovina (Deputy of Editor-in-Chief)

N. Maslakova (Responsible for publication)

H. Boriak

A. Brovkin

L. Kostenko

V. Omel'chuk

M. Romanyuk

P. Tron'ko

A. Chekmaryov

O. Dodonov

O. Lytyynenko

V. Shyrovok

V. Ruban

B. Ihnatenko

H. Laskarzevska (Poland)

S. Philip-Martutynovych (Serbia)

I. Slawinski (Austria)

C. Bruce (Germany)

L. Biglow (Great Britane)

Founded in 1993.

The State Registration Certificate:

KB No. 189 of 09.11.1993

Frequency of publication is bi-monthly

Editorial office address:

VNLU, 3, Prospekt 40-richja Zhovtnja, Kyiv, 03039,

Ukraine

Tel.: (044)524-43-50

E-mail: b_visnyk@nbuv.org.ua

bibvesti@bigmir.net

Subscription Index 74049

The opinions expressed herein are solely the views of the authors
and do not necessarily reflect those of the editorial board.

Зміст

Міжнародна наукова конференція «Проблеми гармонізації традиційних і новітніх бібліотечно-інформаційних ресурсів»

Пленарне засідання конференції	3
Інформаційні ресурси сучасної наукової бібліотеки: проблеми трансформації та розвитку	6
Веб-технології та ресурси в науковій бібліотеці	12
Удосконалення дистантних форм використання інформаційних ресурсів бібліотеки	15
Книжкові та електронні біографічні видання: спільне і відмінне, традиції і новаторство	19
Документні ресурси спеціалізованих фондів бібліотек у сучасному інформаційному просторі	21
Електронне середовище наукової бібліотеки	25
Рекомендації міжнародної наукової конференції «Проблеми гармонізації традиційних і новітніх бібліотечно-інформаційних ресурсів»	28
<i>Свобода А.</i> Бібліотеки інформаційного суспільства: ціннісні орієнтири діяльності	29
<i>Воскобойнікова-Гузєва О.</i> Наукова бібліотека XXI століття в європейському соціокультурному вимірі	33
<i>Паус І.</i> Трансформація системи «читатель – библиотека» в інформаційну епоху	37
<i>Силков С.</i> Імплементация менеджмента знаний в библиотечно-информационную сферу	41
<i>Медведєва В.</i> Сучасна бібліотека: новий спосіб діяльності	46

* * *

Показчик змісту журналу «Бібліотечний вісник» за 2008 рік	51
--	----

Contents

International Scientific Conference «Problems of Harmonization of Traditional and Newest Library and Information Resources»

Plenary meeting of conference	3
Information resources of modern scientific library: problems of transformation and development	6
The web-technologies and resources in scientific library	12
Improvement of distant forms of using of library information resources	15
Book (print) and electronic biographic issues: common and different, traditions and innovations	19
Documentary resources of the specialized stocks of libraries in modern information space	21
Electronic medium of the scientific library	25
Recommendations of the international scientific conference «Problems of harmonization of traditional and newest library and information resources»	28
<i>Svoboda A.</i> The libraries of information society: valuable orientates of activities	29
<i>Voskoboinikova-Huzeva O.</i> Scientific library of XXI century in European social and cultural aspects	33
<i>Paus I.</i> Transformation of the «Reader – library» system in information epoch	37
<i>Silkov S.</i> Implementation of sciences management into library and information sphere	41
<i>Medvedeva V.</i> Modern library: new way of activities	46

* * *

Index of content of the «Bibliotechnyi visnyk» journal for 2008	51
--	----

МІЖНАРОДНА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ «ПРОБЛЕМИ ГАРМОНІЗАЦІЇ ТРАДИЦІЙНИХ І НОВІТНІХ БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ»

Пленарне засідання конференції

7–8 жовтня 2008 р. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського спільно з Асоціацією бібліотек України, Інформаційно-бібліотечною Радою НАН України і Радою директорів наукових бібліотек та інформаційних центрів академії наук – членів Міжнародної асоціації академії наук провела міжнародну наукову конференцію «Проблеми гармонізації традиційних і новітніх бібліотечно-інформаційних ресурсів».

У роботі конференції взяли участь більш ніж 300 науковців, працівників бібліотечної та інформаційної сфери, серед них: представники національних, державних і обласних наукових, галузевих бібліотек, інформаційних підрозділів і бібліотек науково-дослідних установ НАН України та вищих навчальних закладів. До тематики наукової конференції виявили інтерес і зарубіжні бібліотечні та інформаційні фахівці, зокрема, з Росії, Білорусі, Польщі, Угорщини. Для оприлюднення було заявлено 229 доповідей, виступів і повідомлень.

Пленарне засідання конференції відкрив голова Інформаційно-бібліотечної ради НАН України, генеральний директор Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, академік НАН України **О. С. Онищенко**. Привітавши учасників конференції він відзначив, що цей захід присвячений двом ювілеям: 90-річчю від часу заснування НАН України і Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НБУВ) та 20-річчю започаткування проведення наукових конференцій під егідою НБУВ. Висвітливши основні етапи еволюційного розвитку Бібліотеки доповідач підкреслив, що концептуальна модель, розроблена ще засновниками Всенародної бібліотеки України, сприяла ефективному функціонуванню Бібліотеки протягом усіх 90 років її існування.

Сьогодні НБУВ є однією з найбільших бібліотек світу, інформаційний ресурс якої налічує майже 15 млн од. зберігання. З кожним роком збільшується частка документів на електронних носіях, але ресурси на традиційних носіях не втрачають своєї значущості і ролі, навпаки, їхня наукова, культурна і фінансова цінність з часом лише зростає. Саме тому НБУВ вбачає стратегію свого розвитку у гармонізації традиційних і новітніх бібліотечно-інформаційних ресурсів, у реалізації нової моделі бібліотеки, яка працюватиме з інформацією на основі інноваційної моделі її обробки з використанням інтелектуальних комп'ютерних технологій. Для цього, як зауважив доповідач, необхідно вирішити низку проблем, а саме: уточнення місця і ролі Бібліотеки у системі «автор – чи-

тач – споживач»; створення у структурі Бібліотеки відділу з пошуку, аналізу і збереження електронної продукції; забезпечення доступу до електронних ресурсів; каталогізація електронної продукції; входження електронної продукції до національної бібліографії повноцінним вагомим структурним елементом; підготовка бібліотечних фахівців, спроможних гармонізувати й інтегрувати традиційні та новітні ресурси; виділення у структурі бібліотечнознавчої науки нових розділів – «порталознавство», «сайтознавство», «чатознавство» з метою дослідження їх як об'єктів, через які надходять величезні потоки інформації. Академік О. С. Онищенко наголосив, що бібліотеки України повинні об'єднати свої зусилля для ефективного вирішення цих питань, адже гармонізація традиційних і новітніх інформаційних ресурсів – це не лише нагальна потреба сьогодення, а й надійна перспектива розвитку бібліотек у майбутньому.

Питанням використання інформаційних ресурсів сучасних бібліотек у забезпеченні діяльності органів державної влади був присвячений виступ директора департаменту РНБО України **С. М. Кандаурова**. Він, зокрема, зазначив, що в умовах інформатизації українського суспільства, розвитку інформаційного виробництва і електронної інформації значення бібліотечних установ постійно зростає, адже державне управління для прийняття оптимальних, ефективних, дієвих рішень потребує оперативного аналізу величезних обсягів інформації, яка об'єктивно відображає усі аспекти життя українського суспільства. Корисною, на думку доповідача, була б діяльність бібліотек щодо пошуку, відбору, обробки та первинного аналізу дедалі зростаючих масивів інформації стосовно актуальних питань соціально-економічного розвитку суспільства, розбудови державних інститутів. З огляду на те, що сучасні інформаційні технології стали інструментом впливу на різні категорії нашого населення, виступають каталізатором загострення усіх елементів системи ризиків, з якими нині стикається Україна, бібліотеки особливу увагу повинні приділяти питанням державної безпеки. У цьому контексті С. М. Кандауров, наголошуючи на значущості інформаційно-аналітичних структур та інформаційних центрів, відзначив позитивний досвід співпраці РНБО України з СІАЗ НБУВ, у результаті якої постійно поліпшується інформування громадян про діяльність владних структур, більш повно розкривається зміст політичних процесів, які відбуваються в Україні та за її межами.

Проблеми створення і використання інформаційних ресурсів для наукових бібліотек знайшли відображення у спільній доповіді директора Інституту проблем реєстрації інформації НАН України, чл.-кор. НАН України, д-ра техн. наук **В. В. Петрова** та заст. директора Інституту проблем реєстрації інформації НАН України, д-ра техн. наук **А. А. Крючина**, оприлюдненій А. А. Крючиним. Як зазначив доповідач, сьогодні проводити наукові дослідження, готувати студентів і спеціалістів, оперативно отримувати інформацію, встановлювати зв'язки між науковими центрами і школами без електронних видань і систем пошуку неможливо. Нині термін цитування у середньому становить від 1,5 до 4 років, тому сподіватися, що українська наукова думка зможе достатньо динамічно розвиватися, використовуючи лише традиційні видання є марною справою. Це підтверджує і незначний відсоток публікацій українських учених у БД «Science Citation Index» та «Current Contents». Тому Інститутом проблем реєстрації інформації НАН України і НБУВ було створено Український реферативний журнал «Джерело», який частково усуває цей недолік. З огляду на те, що індекс цитування є однією з найважливіших оцінок діяльності більшості наукових шкіл Європи, МОН України спільно з НБУВ поновили контакти з Інститутом наукової інформації США з метою передплати БД «Science Citation Index», «Current Contents» і «Web of Science», оцінювання місця української науки у світовому рейтингу і визначення пріоритетних напрямів розвитку науки загалом. А. А. Крючин повідомив присутнім, що НАН України спільно з МОН України підготувала проект, за яким (у разі включення його до бюджету) на корпоративних засадах вищезазначені БД матимуть змогу передплатити майже 300 тис. клієнтів, зокрема: усі науково-дослідні інститути НАН України, чотири галузеві АН України, усі державні університети. На думку доповідача, реалізація такого проекту дозволить нашій державі більш активно вступити у науковий обмін.

Интерес аудиторії викликав виступ співробітника Угорського представництва видавництва «Springer» (м. Будапешт) **Ласло Хорвата**, який ознайомив присутніх з основними напрямками діяльності найбільшого у світі книжкового видавництва «Springer». Він відзначив, що з метою комплексного інформаційного забезпечення наукових досліджень видавництво друкує переважно наукову літературу, монографії, і лише незначну частину продукції становлять підручники, професійна література. Що характерно, вся література видається як у традиційній, так і в електронній формі. «Springer» є прикладом видавництва, яке успішно гармонізує друковані й електронні ресурси. Зважаючи на необхідність набуття сучасними бібліотекарями нових навичок та постійного оволодіння новими, актуальними знаннями Л. Хорват також представив учасникам конференції спеціалізоване видавництво «Shanders», яке видає літературу з питань організації роботи бібліотеки, управління бібліотекою та ін.

Питання методології сучасного бібліотекознавства як науки порушила у своїй доповіді зав. відділу Російської державної бібліотеки (м. Москва) **М. І. Акіліна**. Вона проаналізувала основні етапи розвитку бібліотекознавства, зауваживши, що у різні часи учені-бібліотекознавці

застосовували для вивчення бібліотеки різні форми наукової раціональності: класичну (бібліотека розглядалася як статична система), некласичну (бібліотека – динамічна система, що розвивається) і посткласичну (бібліотека – складноеволюціонуюча система). Доповідачка зазначила, що трансформаційні процеси, які переживають бібліотеки, функціональні й структурні зміни зумовлюють необхідність оновлення і збагачення методології бібліотекознавства, наступності дослідницьких традицій. На перший план сьогодні виходять дослідження бібліотеки як складної, відкритої, нелінійної системи. З методологічної точки зору, основою для таких досліджень є синергетична теорія розвитку, яка ґрунтується на вченні про саморозвиток складних систем і визнає нелінійний їх характер. М. І. Акіліна особливо наголосила, що кожний новий тип дослідження не повинен заперечувати попередній, лише використання різних методологічних підходів дасть змогу бібліотечній науці знайти новий шлях розвитку і піднятися на новий, вищий рівень.

Питанням створення і використання телекомунікаційної мережі НАН України був присвячений виступ керівника Київського представництва Державного підприємства «Українська академічна і дослідницька мережа» (УАРНЕТ) **Р. Ю. Дубицького**. Він зазначив, що створення академічної телекомунікаційної мережі мало на меті організацію інфраструктури, яка дає змогу працівникам науки і освіти вийти на європейський рівень інформаційного забезпечення, створення єдиного інформаційного простору з можливістю спільного використання внутрішніх інформаційних ресурсів надання доступу до ресурсів глобальних інформаційних мереж для забезпечення наукової діяльності й участі у міжнародних проектах. На сьогодні, як зауважив доповідач, до мережі підключено 150 установ НАН України, 40 університетів, 80 інститутів і коледжів, 200 загальноосвітніх шкіл майже в усіх обласних центрах України. У перспективі для розвитку академічної мережі планується створювати паритетні канали передачі даних з мережами сусідніх країн, зокрема, з АН Російської Федерації та з великими академічними мережами Європи. Крім того, одним з пріоритетних напрямів є робота з активізації наповнення академічної телекомунікаційної мережі інформаційними ресурсами та розширення спектра послуг, які вона надає.

Діяльність Національної парламентської бібліотеки України (НПБ України) на шляху переходу від традиційної бібліотеки до інформаційного центру, що динамічно розвивається, представила учасникам пленарного засідання її генеральний директор, заслужений працівник культури України **Т. І. Вилегжаніна**. Вона зауважила, що у сучасних геополітичних і економічних умовах НПБ України з метою оптимізації інформаційного забезпечення різних категорій читачів взяла курс на широкомасштабне впровадження новітніх інформаційних технологій, на використання ресурсів глобальних мереж та створення власних інформаційних ресурсів, представлених на веб-сайті бібліотеки. Серед пріоритетних напрямів діяльності НПБ України доповідачка виокремила такі: співпраця з Секретаріатом Президента, Кабінетом Міністрів України, Комітетом з питань культури і духовності Верховної Ради Ук-

раїни, Міністерством культури і туризму України з питань інформаційного забезпечення; постійна робота над нормалізацією лексики в інформаційно-пошукових системах; створення електронної бібліотеки (страхові копії рідкісних і цінних видань), у рамках якої формується колекція «Пам'ять України»; участь у підготовці законодавчих та нормативно-інструктивних документів, програм і проектів, що визначають розвиток бібліотек України.

З великою увагою учасники конференції вислухали виступ зав. відділу Центральної наукової бібліотеки ім. Я. Коласа НАН Білорусі **О. П. Смик**, присвячений діяльності відділу маркетингових досліджень, організованому у структурі Бібліотеки 2003 р. з метою надання довготривалого доступу до ресурсів шляхом налогодження прямих зв'язків з користувачами. Основними напрямками роботи відділу є: проведення маркетингових досліджень, пропаганда і реклама інформаційних ресурсів і послуг, створення позитивного іміджу Бібліотеки. Крім того, за словами доповідача, маркетингова діяльність вносить у роботу Бібліотеки істотні зміни – відмову від пасивної стратегії обслуговування (задоволення вже існуючого попиту) і звернення до активних (ринкових) форм діяльності (розширення ринку бібліотеки, виявлення перспективних груп користувачів тощо).

Питанням використання електронних юридичних баз даних в аналітичній роботі з запитамі читачів присвятила свій виступ головний бібліотекар Російської державної бібліотеки (м. Москва) **О. А. Долотова**. Вона презентувала діяльність Центру правової інформації РДБ, завданнями якого є пошук і видача інформації за запитамі користувачів і організація інформаційної взаємодії між системами правової інформації різних рівнів і зовнішніми БД з метою створення нової методології, навчання і консультування. Також було проаналізовано низку правових БД, створених Центром («Союзправоинформ» – законодавство колишніх республік СРСР), «Деловая пресса», «Електронное правительство», «Советник», «Право в Інтернеті», «Свод законов Российской империи» та ін.). Доповідачка зазначила, що саме вони дають змогу одночасно використовувати величезні обсяги інформації, забезпечують реальну доступність правової інформації широкому колу користувачів. Торкаючись питання регулярного оновлення БД достовірною інформацією О. А. Долотова наголосила на тому, як важливо враховувати повноту не лише центральних, а й регіональних масивів інформації, адже комплексний, погоджений розвиток усіх позицій інформаційної системи – основа для становлення і удосконалення єдиної інформаційної технології у сфері права.

Наукові БД EBSCO представила у своєму виступі менеджер видавництва періодики EBSCO **Тереза Горецька** (Німеччина). Вона підкреслила, що в умовах, коли більша частина наукової інформації розпорошена на порталах, форумах, веб-сайтах, у депозитаріях і журналах, і 31 % пошуків користувачами необхідних матеріалів є безуспішним, значно зростає роль бібліотек у пошуку і відборі інформації з гарантією високої якості. У цьому їм допомагає провідний постачальник електронних сервісів – EBSCO. Доповідачка, зокрема, зауважила, що EBSCO, маючи величезну колекцію наукових журналів з усіх га-

лузей знань, забезпечує інтегрований доступ до цієї інформації користувачам із США та країн Центральної і Східної Європи, і таким чином створює рівні умови для інтелектуального розвитку сучасного суспільства. Нині БД EBSCO є основним електронним ресурсом для 50 тис. клієнтів з усього світу, серед них: бібліотеки, наукові установи, інформаційні центри, університети, бізнес-школи та ін. Також Т. Горецька ознайомила учасників пленарного засідання з оновленим веб-сайтом EBSCO, який враховує п'ять критеріїв популярності інтернет-сервісів, визначених під час нещодавно проведених досліджень, а саме: легке навчання у пошуку інформації; ефективність (швидкість) пошуку; запам'ятовування (для повторного звернення); врахування помилок користувача у процесі пошуку; зручність використання. Підсумовуючи свій виступ, доповідачка наголосила на тому, що глобалізаційні процеси розкривають для бібліотек нові горизонти, надаючи можливість багатоаспектного розкриття свого потенціалу. Реалізувати ці можливості і досягти найбільшого ефекту у пошуку інформації допоможе EBSCO.

На адресу НБУВ надійшли вітання від Міністра культури і туризму України В. В. Вовкуна, заступника Голови Верховної Ради М. Томенка, президентського фонду Леоніда Кучми «Україна», багатьох національних бібліотек СНД та обласних бібліотек України. Під час пленарного засідання НБУВ привітали з ювілеєм: керівництво Ради Федерації Федеральних зборів Російської Федерації (Г. Л. Власова, помічник заступника голови Ради Федерації) та дирекція Замка Королівського у Варшаві (Аліна Дзенталь).

У рамках міжнародної наукової конференції відбулося спільне засідання Асоціації бібліотек України (АБУ) та Ради директорів наукових бібліотек і інформаційних центрів академій наук – членів Міжнародної асоціації академій наук (далі – Ради). У роботі засідання взяли участь зарубіжні гості, керівники і фахівці провідних бібліотек України – членів АБУ.

Після пленарного засідання робота конференції продовжилася у секціях:

- Інформаційні ресурси сучасної наукової бібліотеки: проблеми трансформації та розвитку.
- Веб-технології та ресурси в науковій бібліотеці.
- Удосконалення дистантних форм використання інформаційних ресурсів бібліотеки.
- Книжкові та електронні біографічні видання: спільне і відмінне, традиції і новаторство.

У рамках конференції також були проведені семінар «Електронне середовище наукової бібліотеки» і круглий стіл «Документні ресурси спеціалізованих фондів бібліотек у сучасному інформаційному просторі». Учасники конференції мали змогу ознайомитися з книжковими виставками: «Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського – 90 років», «Україна – Швеція: часові пласти», «90 років НАН України: біологічні науки в Україні», «90 років НАН України: хімічні науки в Україні».

В. Здановська,
мол. наук. співробітник НБУВ

Інформаційні ресурси сучасної наукової бібліотеки: проблеми трансформації та розвитку

У роботі секції «Інформаційні ресурси сучасної наукової бібліотеки: проблеми трансформації та розвитку» взяли участь понад 50 осіб. Серед присутніх були керівники, наукові співробітники, провідні фахівці Російської державної бібліотеки, Національної парламентської бібліотеки України, Національної наукової медичної бібліотеки України, Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського, Державної наукової сільськогосподарської бібліотеки УААН, Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка, Державної історичної бібліотеки, Харківської державної академії культури, Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв, Київського національного університету культури і мистецтв, Рівненського державного гуманітарного університету, Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

На секції відбулося зацікавлене обговорення основних напрямів діяльності провідних наукових бібліотек України та Росії в умовах гармонізації електронних і традиційних технологій з метою ефективного формування і використання національних інформаційних ресурсів. Основна увага приділялася питанням трансформації та розвитку інформаційних ресурсів сучасних бібліотек, ролі міжнародних комунікацій у формуванні світового інформаційного простору, сучасним тенденціям розвитку інформаційного обслуговування користувачів, пріоритетним напрямом бібліотекознавчих досліджень у наукових бібліотеках. Проблематика доповідей концентрувалася навколо актуальних питань, пов'язаних із: сучасними тенденціями формування бібліотечно-інформаційних ресурсів на всіх носіях інформації; перспективами створення інформаційних електронних ресурсів відповідно до сучасних потреб користувачів бібліотек та змін фахової підготовки у вищій школі; розвитком інформаційних технологій та їх використанням у галузі наукової обробки, зберігання і забезпечення доступу до інформації та знань; гармонізацією електронних і традиційних технологій у бібліотеках; висвітленням та популяризацією діяльності провідних бібліотек країни; кадровим забезпеченням бібліотек тощо.

У вступній доповіді заступник генерального директора Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, канд. іст. наук **А. Г. Бровкін** зазначив, що у контексті теми міжнародної наукової конференції «Проблеми гармонізації традиційних і новітніх бібліотечно-інформаційних ресурсів» особливого значення набуває вирішення проблем трансформації та розвитку інформаційних ресурсів наукової бібліотеки в сучасному інформаційному просторі як у нашій державі, так і за її межами. У 1998 р. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, ставши членом Конференції Євро-

пейських Національних бібліотек (CENL), яка є асоціацією національних бібліотек Європи, бере активну участь у її щорічних засіданнях. Створена CENL Європейська Бібліотека – це портал, що пропонує доступ до комбінованих цифрових та нецифрових, друкованих та недрукованих ресурсів національних бібліотек Європи; пошук і доставку цифрових об'єктів як безкоштовно, так і за плату. Європейська Бібліотека пропонує модель платформи, організаційну сітку для співпраці між національними бібліотеками та координації національних ініціатив на європейському рівні, які є найкращим місцем доступу до цифрових матеріалів національних бібліотек та інших європейських культурних інституцій на основі спеціальних проектів.

Одним з таких проектів є FUMAGAVA (2008–2009), мета якого – розширення доступу до європейського мультикультурного публічного сектору контенту шляхом включення колекцій, у т. ч. цифрових, національних бібліотек 8 країн-учасників проекту FUMAGAVA. Отже, 45 з 47 країн Європи на середину 2009 р. будуть залучені до обслуговування та консолідації підтримки. У подальшому збільшуватиметься доступ за рахунок розвитку багатотомних можливостей порталу Європейської Бібліотеки; сприяння поінформованості та зростання користування розширеною Європейською Бібліотекою в світі. Завдяки реалізації проекту FUMAGAVA Європейська Бібліотека зможе зробити вагомий внесок у Європейську цифрову бібліотеку, що на даний момент є особливо важливим. Це підтримає і CENL, адже йдеться про посилення власного впливу на вирішення проблем на європейському рівні, а також про можливість динамічно розвивати Європейську цифрову бібліотеку.

Актуальним питанням забезпечення постійного контролю за навколишнім середовищем у книгосховищах та виставкових залах Російської державної бібліотеки було присвячено доповідь зав. сектору науково-дослідного центру консервації документів **О. М. Шапаліної** та наук. співробітника **Е. Б. Єфімової**. Учасникам секційного засідання були представлені результати експериментального дослідження стосовно зіставлення рівня пилу і газу в книгосховищах, виставкових залах бібліотеки з припустимими концентраціями, а також виявлення проблемних зон. Контроль за концентрацією пилу та газу здійснювався за допомогою універсального газоаналізатора ГАНК-4, який дає змогу в автоматизованому режимі проводити виміри, а у разі підвищення рівня гранично допустимих показників, сигналізувати. Результати експерименту підтверджують необхідність використання згаданого приладу для забезпечення безпеки праці, оптимізації технологічних процесів та збереження фондів бібліотек.

У доповіді головного бібліотекаря довідково-бібліографічного відділу Російської держаної бібліотеки **М. Б. Ваганової** «Українські писателі і Україна в справочно-бібліографічному апараті СБО Російської державної бібліотеки» було проаналізовано роботу відділу зі створення та обслуговування алфавітними та тематичними картотеками за даною тематикою. Доповідачка наголосила, що у відділі накопичений багатий власний досвід організації бібліографічної роботи, у тому числі довідково-бібліографічного та інформаційного обслуговування, формування довідково-бібліографічного апарату.

У виступі директора Інституту бібліотекознавства НБУВ, канд. іст. наук **О. В. Воскобойнікової-Гузєвої** проаналізовано провідні напрями бібліотекознавчих досліджень НБУВ за останнє десятиліття. Акцент було зроблено на теоретичному обґрунтуванні та науково-практичній апробації системи формування та використання інформаційних ресурсів у науковій бібліотеці на основі інноваційних технологій.

Минулого року завершено НДР Інституту бібліотекознавства «Інформаційні технології в системі інноваційної діяльності наукової бібліотеки» (2005–2007). Результати дослідження ресурсних і технологічних складових системи інноваційної діяльності наукових бібліотек відбито у циклі наукових статей, що побачили світ у 20-му випуску «Наукових праць НБУВ»; у збірнику наукових статей «Бібліотеки України загальнодержавного значення: історія і сучасність». (К., 2007); у 3-х інформаційно-аналітичних оглядах «Робота бібліотек науководослідних установ НАН України в 2006 р. Вип. 10–12»; у 4-му інструктивно-методичному випуску «Організація роботи бібліотеки НДУ» та інших виданнях.

Для науково-методичного забезпечення технології машиночитувальної каталогізації у бібліотеках, органах НТІ, центрах державної бібліографії та інших бібліографічних установах України підготовлено науково-методичний посібник «*Антоненко І., Баркова О.* Каталогізація електронних ресурсів. – К.: НБУВ, 2007. – 115 с.», основними складовими якого є уніфікація термінології, розроблення типології електронних ресурсів, моделі каталогізаційного запису та методики каталогізації, що ґрунтуються на цілому спектрі міжнародних стандартів і протоколів. Продовжено підготовку та випуск серії науково-методичних видань «Рубрикатор НБУВ», що використовується як інформаційно-пошукова мова в автоматизованій бібліотечно-інформаційній системі наукових бібліотек України.

У процесі виконання завдань НДР захищено цілу низку дисертаційних робіт на здобуття ступеня кандидата історичних наук: 2005 р. – Т. М. Коваль «Еволюція структури читацького складу наукової бібліотеки (у 90-х роках ХХ ст.)»; О. Г. Яковенко «Організаційно-технологічні аспекти використання інформаційних ресурсів у наукових бібліотеках (1918–2004 рр.)»; 2006 р. – Г. І. Солюденко «Розвиток бібліотечної термінології в Україні у другій половині ХХ ст.»; Т. Л. Кулаковської «Бібліотечно-інформаційна система НАН України (1918 – початок ХХІ ст.)»; 2007 р. – О. М. Василенко «Бібліотечна статистика в Україні (1992–2005 рр.)».

Виконавцями вищезгаданої НДР підготовлено і видано 16 самостійних праць загальним обсягом понад 250 друк. арк.; опубліковано понад 100 наукових статей та методичних матеріалів. Під час підбиття підсумків даного дослідження науковці НБУВ дійшли висновку, що дедалі нагальнішим стає розроблення теоретичних і методичних проблем управління бібліотечно-інформаційною діяльністю наукової бібліотеки. Саме у цьому напрямі працюватимуть науковці Інституту бібліотекознавства НБУВ у 2008–2010 рр.

Висвітленню теоретичних і організаційних питань бібліотечного обслуговування читачів у дослідженнях науковців НБУВ присвятила свою доповідь зав. відділу, канд. іст. наук **Н. Ю. Каліберда**. Доповідачка ґрунтовно проаналізувала опубліковані праці науковців і практиків Бібліотеки, в яких досліджено теоретичні, практичні питання змісту й форм обслуговування читачів, починаючи з перших років її існування. Н. Ю. Каліберда підкреслила, що на відміну від Заходу, де зародження національних бібліотек пов'язано з демократичними ідеями епохи Просвітництва та буржуазно-демократичними революціями XVII–XIX ст., які супроводжувалися утвердженням нових соціально-економічних, політичних, культурних відносин у тих чи інших країнах, національні установи в Україні створювалися в інших історичних та політичних умовах. Якщо західні держави сприяли утворенню національних бібліотек, які концентрували досягнення нації у сфері духовного й матеріального виробництва, то Національна бібліотека України змушена була перетворитися у типову радянську центральну бібліотеку республіки з функціями обслуговування соціалістичного суспільства. Однак вона не відійшла від принципів та основ бібліотечної діяльності, закладених її фундаторами, зберегла та збагатила свій колосальний фонд і впродовж усього свого існування поєднувала функції національної, наукової і публічної бібліотеки. За 90 років Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського стала всесвітньо відомим науковим, інформаційним і культурним центром.

Проблема обслуговування, як одна з найважливіших функцій будь-якої бібліотеки, постійно привертала увагу дослідників. Багатогранна робота НБУВ розкрита у понад п'яти тисячах публікаціях науковців і практиків бібліотечної справи. Серед них монографії, статті, наукові збірники, методичні посібники, енциклопедії, словники тощо. Переважна більшість має науково-практичний характер та присвячена питанням розвитку обслуговування, його змісту і напрямам у певні відрізки часу.

У доповіді наук. співробітника НБУВ, канд. філос. наук **О. І. Вербицької** йшлося про основні форми роботи з електронними виданнями з метою комплексного інформаційного забезпечення читачів та наукових досліджень у Національній бібліотеці Німеччини. Було також подано інформацію про численні проекти зі стандартизації та обробки електронних документів, наведено приклади міжнародного співробітництва у цій галузі з європейськими партнерами.

Історії створення та розвитку, сучасним напрямам наукової і практичної діяльності читального залу бібліоте-

кознавчої літератури та відділу бібліотекознавства присвятили свої виступи провідні фахівці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського та Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка.

Так, наук. співробітник відділу бібліотекознавства НБУВ **С. М. Масловська** зазначила, що у читальному залі бібліотекознавчої літератури сконцентровано чималій інформаційний потенціал, який налічує понад 18 тис. прим. документів з питань бібліотекознавства, бібліографознавства, книгознавства та науково-інформаційної діяльності. Такий фонд потребує постійної дослідницької уваги. Доповідачка підкреслила, що протягом останніх десяти років фахівцями читального залу проводилися дослідження з фондових проблем. Об'єктом вивчення були такі питання: комплектування фондів кабінету бібліотекознавства з моменту його організації у 1922 р.; періодичні та продовжувані видання; організація та формування фонду авторефератів дисертацій з бібліотекознавства, бібліографознавства та науково-інформаційної діяльності; документний фонд з бібліотекознавства, бібліографознавства, книгознавства з другої половини XIX ст. до 1948 р., що знаходиться у читальному залі тощо. За результатами дослідження було вжито заходів щодо поліпшення формування та використання спеціалізованого фонду – внесені чіткі критерії формування підсобного фонду читального залу бібліотекознавчої літератури; розроблені «Книга надходжень до бібліотекознавчого фонду» та «Книга відвідувань і книговидачі», сформовані локальні бібліографічні бази даних і електронні версії окремих видань на CD. Завершуючи виступ **С. М. Масловська** відмітила, що наявний документний масив і діючі бази даних читального залу сприяють якісному задоволенню професійних потреб як фахівців (бібліотекарів і бібліографів), так і науковців.

Історії становлення та розвитку традицій відділу бібліотекознавства в Харківській державній науковій бібліотеці ім. В. Г. Короленка було присвячено виступ головного бібліотекаря **А. В. Підгайної**. Вона детально розкрила унікальний досвід роботи відділу бібліотекознавства, роль різних поколінь фахівців бібліотечної справи у написанні славної 105-річної історії даного підрозділу бібліотеки.

З пріоритетними напрямками та перспективами розвитку інформаційних ресурсів медичної галузі учасників секційного засідання ознайомили провідні фахівці Національної наукової медичної бібліотеки України (ННМБУ). У спільній доповіді генерального директора, заслуженого працівника культури України **Р. І. Павленко** і зав. відділу **О. О. Хміль** відзначалося, що мережа медичних бібліотек займає чільне місце у формуванні інформаційних ресурсів України.

Інформаційний потенціал медичних бібліотек – це, насамперед, їх сукупний документальний фонд, який налічує понад 26 млн друкованих видань і доволі велику кількість видань на електронних носіях. За останній рік фонди медичних бібліотек поповнилися майже на 400 тис. примірників документів, якими користувалося понад 750 тис. спеціалістів-медиків. Нині формування науково-інформаційного ресурсу бібліотек галузі

здійснюється за рахунок як документів на паперових носіях, так і документів на електронних носіях інформації, створюються власні БД, надається доступ до електронних світових джерел інформації. Важливим етапом формування інформаційних ресурсів є їх ефективне використання. Динаміка цього процесу демонструє якість фонду і його відповідність інформаційним потребам спеціалістів галузі. У 2004 р. створено Міжрегіональну корпоративну систему медичних бібліотек, до якої увійшли дев'ять наукових галузевих бібліотек країни. Така співпраця дає позитивні результати: скорочується термін введення статей з медичних журналів у БД учасників корпорації, зменшуються трудові затрати при введенні бібліографічних записів ЕК, скорочується дублювання при передплаті періодичних видань, зростає наповнення інформаційного корпоративного ресурсу.

Завідуюча відділу **Г. Г. Нежурбіда** і бібліотекар **Ю. Г. Смольянова** Національної медичної бібліотеки України представили доповідь «Передплатні видання медичних бібліотек України: аналіз з метою оптимізації комплектування». Було зазначено, що одним із шляхів підвищення рівня бібліотечно-бібліографічного обслуговування читачів є впровадження корпоративних технологій, які значно прискорюють формування бібліографічних ресурсів, поліпшують їх якість, створюють передумови для розвитку системи електронної доставки документів. Доповідачі коротко проаналізували стан корпоративної роботи медичних бібліотек України за такими напрямками: корпоративна аналітико-синтетична обробка документів (створення бібліографічних баз даних статей з медичних періодичних видань); створення спільного бібліографічного продукту – зведеного каталогу статей з медичних періодичних видань. Одним із перспективних шляхів розвитку бібліотечної кооперації є цілеспрямоване формування розподіленого бібліотечного фонду медичних бібліотек України, що включатиме як друковані, так і електронні видання. Задля реалізації зазначеного проекту проаналізовано передплату медичних бібліотек 2008 р. на періодичні видання.

Виступ ученого секретаря Національної наукової медичної бібліотеки України **О. М. Кірішевої** присвячено основним завданням, які постають нині перед ННМБУ як головним бібліотечно-інформаційним центром медичної галузі. Доповідачка зазначила, що згідно з наказом Міністерства охорони здоров'я України від 21. 06. 2005 р. розпочато роботу зі створення та наповнення фонду електронних документів. ННМБУ отримує примірник електронної версії українських періодичних видань медичної тематики та матеріалів наукових заходів, які проводяться відповідно до Реєстру з'їздів, конгресів, симпозіумів та науково-практичних конференцій. Особлива увага сьогодні приділяється створенню і представленню на WEB-сервері бібліотеки власних інформаційних ресурсів, а саме, електронного каталогу, бібліографічних, фактографічних, реферативних, повнотекстових баз даних. Нині пріоритетним напрямом діяльності ННМБУ є створення комплексного телекомунікаційного доступу до різноманітних інформаційних ресурсів: бібліографічних,

авторитетних, фактографічних, повнотекстових баз даних. Перераховані інфоресурси передбачається інтегрувати в єдину систему і зробити її широкодоступною. Це дасть змогу вирішити основні завдання віддаленого доступу до необмеженої кількості баз даних.

Розвитку краєзнавчої бібліотечної діяльності в Україні було присвячено доповідь зав. сектору Державної історичної бібліотеки України **О. В. Михайлової**. Вона відмітила дедалі зростаючу роль краєзнавчої інформаційної діяльності. Це пов'язано з процесами відродження і збереження національних культур, прагненням окремих регіонів забезпечити собі вхід до світового культурно-інформаційного простору. Для підвищення доступності краєзнавчих ресурсів, покращення обміну краєзнавчими документами та електронними базами даних необхідно розробити відповідне нормативно-методичне забезпечення краєзнавчої бібліотечної діяльності, яке враховувало б усі її сучасні проблеми. З огляду на те, що основним нормативним документом у галузі бібліотечного краєзнавства залишається «Положення про краєзнавчу роботу бібліотек системи Міністерства культури і мистецтв України», затверджене у 1996 р., нині актуалізувалося вивчення його практичного застосування бібліотеками різного рівня. Саме тому Державна історична бібліотека України у поточному році започаткувала дослідження «Сучасний стан краєзнавчої бібліотечної діяльності», підсумки якого мають стати підґрунтям для розроблення нового варіанту «Положення...».

Питанням висвітлення діяльності та створення позитивного іміджу Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського в традиційних та електронних засобах масової інформації присвячена доповідь зав. відділу НБУВ, канд. біол. наук **Н. В. Танатар**. Присутніх було ознайомлено з результатами дослідження іміджу бібліотеки протягом 2002–2007 рр., здійснене із застосуванням контент-моніторингу. Доповідачка відзначила, що найбільший інтерес преси викликали спеціалізовані фонди Інституту рукопису, Інституту української книги та відділу газетних фондів СІАЗ. Історія діяльності установи та її сучасний стан ґрунтовно представлені в публікаціях-інтерв'ю з генеральним директором НБУВ. Преса широко висвітлювала також культурно-просвітницьку діяльність Бібліотеки, участь у міжнародних проєктах, організацію різноманітних виставок, презентацій, круглих столів. У ЗМІ також висвітлювалися окремі факти з минулого національної книгозбірні. Водночас публікаціям, які досліджувалися, часто бракувало професіоналізму, достовірності у викладенні окремих фактів, журналістської етики.

Аналізу культурно-просвітницької діяльності національних бібліотек у ХХІ ст. присвятила свою доповідь керівник Культурно-просвітницького центру НБУВ, канд. іст. наук **Н. Г. Солонська**. Зокрема, було представлено концепцію культурно-просвітницької діяльності, розкрито її зміст, особливості. Йшлося і про теорію моделей, історіографію питання, наводилися приклади існуючих моделей. Доповідачка відзначила, що зміст культурно-просвітницької діяльності (КПД) національних бібліотек (НБ) принципово відрізняється

від аналогічної роботи в інших установах і бібліотеках, адже вона спрямована на пропагування науки, її досягнень, нових знань. КПД передбачає і організацію цілої низки наукових заходів (форумів, конференцій, круглих столів, семінарів та ін.). Саме вони і дають змогу знайти суспільство з науковими досягненнями, новими ідеями. Діяльність культурно-просвітницьких центрів (служб) – це, насамперед, діяльність інформаційна, яка покликана формувати інформаційну культуру суспільства. Кожне нове інформаційне середовище формує новий діапазон культурно-просвітницької діяльності.

Важливими пріоритетами КПД національних бібліотек є пропагування науки, нових знань, підтримка високого іміджу установи в системі інформаційної індустрії держави; науково-просвітницька місія тощо.

Доцент Рівненського державного гуманітарного університету, канд. пед. наук **Г. В. Сілкова** висвітлила питання формування інформаційних ресурсів бібліотеки у контексті змін фахової підготовки у вищій школі. Вона наголосила, що значну частину користувачів сучасної бібліотеки становлять ті, хто навчається: студенти, слухачі курсів підвищення кваліфікації, особи, які займаються професійною самоосвітою. Впровадження в Україні європейських норм і стандартів освіти вимагає збільшення у навчальному процесі обсягів часу на самостійну роботу студентів з опанування професійними знаннями. Тому, сучасна бібліотека вищого навчального закладу повинна надавати доступ не тільки до власних інформаційних ресурсів, а і до інформації, що віддалена від неї у просторі.

Викладач Рівненського державного гуманітарного університету **М. С. Костенко** у своєму виступі торкнулася актуальних питань формування інформаційних ресурсів з проблем культури і мистецтва. Вона зазначила, зміни, що нині відбуваються у галузі освіти, висувають дедалі вищі вимоги до інформаційного забезпечення освітянських закладів. Сучасний інформаційний ринок надає бібліотекам можливість поповнювати власні фонди документами як на традиційних носіях, так і на машинозчитувальних. Сучасні електронні навчальні видання принципово змінюють навчальне середовище, особливо що стосується можливостей індивідуалізації навчання на основі інтегративності та розвитку його дистанційних форм.

Питанням створення авторитетного файлу «Коллективний автор» на базі АБІС «ІРБІС» присвятила доповідь наук. співробітник Державної науково-педагогічної бібліотеки ім. В. О. Сухомлинського (ДНПБ) **С. Г. Коваленко**. Доповідачка виокремила технологічні аспекти створення авторитетного файлу «Коллективний автор» в ДНПБ ім. В. О. Сухомлинського, а також торкнулася проблем, з якими доводиться стикатися колективу в процесі роботи над даною темою. Було зазначено, що актуальність роботи зі створення авторитетного файлу зумовлена багатьма причинами, серед яких: збільшення кількості інформаційних систем (у першу чергу електронних каталогів); необхідність переведення інформації, накопиченої в бібліотеці, у машинозчитувану форму для підтримки електронного каталогу і організації віддалено-

го доступу до його баз даних; необхідність кооперування при розробках у сфері авторитетного контролю з метою усунення дублювання введення інформації. Основною метою роботи було створення авторитетного файлу назв установ Академії педагогічних наук, Національної академії наук, Міністерства освіти і науки, Міністерства культури і туризму, інших відомств України.

Низку питань, присвячених сучасним тенденціям бібліотечно-інформаційного обслуговування різних категорій користувачів, вивченню характеру та динаміки їх інформаційних потреб, ефективності використання різних засобів доступу до інформації, шляхам оптимізації процесів формування та зберігання бібліотечно-інформаційних ресурсів наукової бібліотеки, правовому забезпеченню бібліотечної справи було порушено у доповідях наукових співробітників і провідних фахівців НБУВ.

Зокрема, зав. відділу НБУВ, канд. іст. наук **Т. М. Коваль** охарактеризувала бібліотечно-інформаційне обслуговування читачів-гуманітаріїв на сучасному етапі, яке поєднує в собі традиційні і новітні форми з активним використанням комп'ютерних систем. З метою вдосконалення практики бібліотечно-інформаційного обслуговування читачів систематично проводяться дослідження ефективності використання електронних ресурсів за такими основними напрямками: вивчення складу користувачів нових комп'ютерних технологій, тематичний аналіз зроблених ними запитів, оцінка читацької поведінки під час користування інформаційними ресурсами та аналіз ефективності їх використання в залах гуманітарного профілю з подальшим розробленням рекомендацій щодо вдосконалення пошукових можливостей в електронному вигляді та розширення спектру електронних бібліотечних послуг.

Дослідження засвідчують: застосування електронних інформаційних ресурсів дає змогу забезпечувати загальнодоступність інформації, значно прискорює пошук та гранично розширює пошукові можливості читачів. Однак, значна частина читачів-гуманітаріїв ще віддають перевагу інформації, зафіксованій на папері. На погляд доповідачки, від роботи над фундаментальним, багатосторінковим виданням гуманітарій отримує естетичну насолоду, а детальний одночасний аналіз декількох документів не може замінити багатовіконний інтерфейс. Крім того, існують і об'єктивні ергономічні обмеження на сприймання інформації з екрана дисплея. Традиційні бібліотечні технології ще не вичерпали свого потенціалу в бібліотечно-інформаційному обслуговуванні читачів-гуманітаріїв, тому за читачем залишається право визначити свій пошуковий азимут – у традиційний чи електронний спосіб.

Завідуюча філією № 2 НБУВ, канд. іст. наук **О. М. Василенко** у своїй доповіді розглянула філію як підсистему єдиної системи бібліотечно-інформаційного обслуговування національної книгозбірні, цілісного комплексу взаємопов'язаних і взаємозалежних елементів: документних ресурсів, користувачів та їхніх інформаційних потреб, засобів інформаційної комунікації. Значну увагу було приділено організаційним складовим діяльності філії Національної бібліотеки з оптимізації бібліотечно-

го обслуговування у період упровадження інформаційно-комунікаційних технологій, яка значною мірою залежить від економічних, інформаційно-технологічних та нормативно-правових чинників. Вказувалось на необхідність урахування психологічних факторів та застосування індивідуального підходу до обслуговування користувачів документами на різних носіях інформації, що певною мірою забезпечить гармонізацію традиційних і новітніх бібліотечно-інформаційних ресурсів.

У доповіді зав. відділу НБУВ **В. М. Чупріної** висвітлено вплив сучасних інформаційних технологій на практичну діяльність бібліотек у галузі міжбібліотечного абонементу, роль служби МБА НБУВ як органічної частини бібліотечно-інформаційної системи. Доповідачка окреслила переваги та проблеми, пов'язані з обслуговуванням користувачів МБА у традиційному режимі. Увагу слухачів було звернуто на впровадження електронної доставки документів у повному обсязі, її адаптації для МБА в НБУВ, а також на проблемні питання щодо обслуговування користувачів на базі мережевих технологій.

У виступі зав. відділу НБУВ, канд. іст. наук **Т. В. Коваль** було порушено коло питань стосовно організації обмінно-резервних фондів із урахуванням нових технологій та змін у процесі комплектування, формування та збереження фондів. Насамперед, йшлося про постійні та тимчасові чинники, що справляють вплив на надходження літератури до ОРФ, визначення місця та функціональних завдань відділу в системі розподілу і перерозподілу документів у НБУВ, комплексне вивчення структури фондів для подальшого вдосконалення організації обмінного та резервного фондів.

Наук. співробітник НБУВ, канд. іст. наук **О. Г. Яковенко** охарактеризувала основні етапи розвитку системи інформаційного забезпечення користувачів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, яка виступає інтегрованим цілим стосовно інших підсистем бібліотечної соціальної інституції, водночас має власну розгалужену багаторівневу структуру, ресурси, методику, організацію, технологію.

Питанням комплектування першим примірником гуманітарного підсобного фонду НБУВ присвятила свій виступ мол. наук. співробітник **М. О. Гончаренко**. Вона розповіла, що з 2006 р. гуманітарний підсобний фонд Бібліотеки працює в умовах експерименту з істотного розширення права комплектування першим примірником книжок. Ціла низка об'єктивних чинників негативно вплинула на темпи оновлюваності інформаційних ресурсів гуманітарного підсобного фонду, що і змусило розпочати експеримент. У 2006–2008 рр. було отримано актуальну літературу з усіх галузей знань згідно профілю комплектування фонду (понад 4000 др. од.). За статистикою, перші примірники стабільно превалюють у структурі нових надходжень (70–74 %). За рішенням науково-методичної ради відділу, перші примірники, подаровані «Росзарубежцентром на Українне», виокремлено у колекцію (624 др. од.). Таким чином, динамічне зростання кількості перших примірників у гуманітарному підсобному фонді дає змогу підтримувати високий рівень інформаційного обслуговування читачів.

Головний бібліотекар НБУВ **С. Г. Смуць** проаналізувала сучасний стан та перспективні напрями формування й використання електронних ресурсів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. У доповіді наголошувалося, що головне завдання Бібліотеки – формування національних бібліотечно-інформаційних ресурсів на основі сучасних інформаційно-телекомунікативних технологій; забезпечення їх інтеграції в світову інформаційну інфраструктуру; створення національної системи доступу до інформаційних знань для всіх категорій користувачів. Це вимагає тісного співробітництва та координації з НПБ України, органами науково-технічної інформації, провідними науковими бібліотеками на загальнодержавному, регіональному, галузевому рівнях. Не менш важливим є розвиток міжнародного співробітництва, участь наукових бібліотек України у проектах створення Європейської та Світової електронних бібліотек.

Правовому забезпеченню бібліотечної справи на сучасному етапі присвятив свій виступ мол. наук. співробітник НБУВ **Р. В. Поліщук**. На думку доповідача, основними проблемами у цій галузі є: розбіжності між окремими нормативними приписами, труднощі з впровадженням їх у практику; повільне створення підзаконних актів; відсутність загальної картини розвитку галузі культури, що не дає змоги визначити пріоритети культурної політики держави; у рамках встановлених сучасним законодавством норм і правил для бібліотек України центральною є суперечність між правами користувачів і правами власників інформаційних ресурсів. Сучасна бібліотека повинна розвиватися у правовому полі, тому потрібні постійне удосконалення правового забезпечення, державна підтримка бібліотечної діяльності.

Сучасним пріоритетам науково-методичної діяльності провідних бібліотек були присвячені доповіді зав. відділу Національної парламентської бібліотеки України **І. О. Цуриної** та мол. наук. співробітника Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського **В. П. Здановської**.

І. О. Цурина наголосила, що впровадження інформаційних технологій у практичну діяльність вимагає переосмислення традиційних складових бібліотечної технології, розроблення та впровадження нових виробничих процесів. Ще донедавна методичні центри працювали у традиційному режимі: здійснювали організаційно-методичне керівництво, узагальнювали та впроваджували передовий досвід у практику роботи бібліотек, незалежно від конкретних умов та особливостей їхнього існування. Нині філософія та концепція методичної служби зазнають істотних змін. Саме на методистів сьогодні покладається: розроблення стратегії і тактики на основі маркетингового аналізу; інформаційне забезпечення інноваційних процесів; сприяння системному підвищенню професійного рівня бібліотекарів на семінарах, тренінгах, майстер-класах; надання консультацій, координація діяльності. На допомогу методистам приходять інформаційно-комунікативні технології, завдяки яким значно покращується взаємодія між професіоналами та початківцями.

В. П. Здановська висвітлила шляхи реалізації науково-методичної функції Бібліотеки на сучасному етапі (2003–2008 рр.), пріоритетні напрями науково-методичного забезпечення (стандартизація бібліотечно-бібліографічної діяльності, формування та збереження інформаційних ресурсів, створення та використання електронних ресурсів, адаптування працівників бібліотек до роботи у сучасному інформаційному середовищі). Доповідачка озайомила присутніх із здобутками НБУВ у цій галузі і наголосила на необхідності більш активного впровадження інформаційних технологій у науково-інформаційну роботу.

Моніторингу кадрового складу Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського як засобу вивчення його динаміки присвячена доповідь мол. наук. співробітника **Ю. В. Амонс**. Доповідачка наголосила, що необхідність вивчення кадрового складу бібліотеки зумовлена посиленням ролі бібліотекознавчих досліджень, спрямованих на розроблення стратегії і тактики вирішення актуальних управлінських завдань. Одним із дієвих методів у таких дослідженнях є моніторинг, який дає змогу вивчати стан і тенденції розвитку колективу Бібліотеки та визначати його віковий, освітній, професійний рівень. Мета проведення моніторингу – отримання інформації для адекватної оцінки кадрової ситуації у Бібліотеці. Об'єкт моніторингового дослідження – трудовий колектив. На основі даних, отриманих із Звітів про бібліотечно-бібліографічну та інформаційну діяльність НБУВ та від бібліотек національно-дослідних установ НАН України проаналізовано кадрову ситуацію за останні п'ять років (2003–2007 рр.).

У виступі аспірантки Київського національного університету культури і мистецтв **О. В. Петренко** окреслено завдання, які постають перед дитячими бібліотеками на сучасному етапі у питаннях швидкого і потужного розвитку інформаційних технологій. Доповідачка відмітила, що перед бібліотеками постала проблема оперативного і якісного надання користувачам дитячих бібліотек потрібної інформації шляхом використання новітніх бібліотечно-інформаційних ресурсів. Завдяки їм стає можливим: надання доступу до новітніх видів носіїв інформації (компакт-дисків, інформаційних ресурсів Інтернет-центрів та Інтернет-класів, мережі Інтернет); забезпечення доступу користувачів до власних веб-сайтів та он-лайн каталогів дитячих бібліотек; організація доступу користувачів до віддалених бібліотечно-інформаційних ресурсів шляхом розміщення допоміжних посилань (відсилок) на сторінках сайтів.

На засіданні секції було обговорено і повністю підтримано проект Рекомендацій міжнародної наукової конференції. Уточнення та доповнення, які були запропоновані учасниками засідання, передано до оргкомітету конференції.

Н. Каліберда,
зав. відділу НБУВ, канд. іст. наук

А. Бровкін,
заст. генерального директора НБУВ,
канд. іст. наук

Веб-технології та ресурси в науковій бібліотеці

У роботі секції «Веб-технології та ресурси в науковій бібліотеці» взяли участь провідні фахівці України, Білорусі, Німеччини, Росії та США. Серед них були представники вищих органів державної влади, академічних наукових установ, вищих навчальних закладів, національних та інших центральних бібліотек, бібліотечних асоціацій та комерційних компаній, зайнятих у сфері постачання інформаційних продуктів та послуг.

Мета форуму полягала у обговоренні та узгодженні спільних підходів до пошуку шляхів і засобів трансформації бібліотек у ресурсомісткі інформаційні центри, технологічно готові до виконання ролі інтеграторів та координаторів у світовому інформаційному просторі. Констатувалося, що для сталого розвитку суспільству потрібні флагмани впровадження інформаційних технологій, які мають слугувати орієнтирами для всіх суб'єктів інформаційних відносин. Установи бібліотечної сфери, зокрема, наукові бібліотеки, поступово органічно заповнюють цю нішу. У своїх виступах учасники секційного засідання наголошували на постійному зростанні ролі бібліотек у задоволенні інформаційних потреб влади, науки, культури та освіти, що змушує їх орієнтуватися на стратегію запровадження веб-технологій – зручного та ефективного каналу інформаційних комунікацій.

Керівник Центру бібліотечно-інформаційних технологій НБУВ, канд. техн. наук, ст. наук. співробітник **Л. Й. Костенко** ознайомив учасників конференції з наявним у НБУВ досвідом впровадження веб-технологій, створення та розповсюдження онлайн-ресурсів. Історія впровадження веб-технологій у Бібліотеці нараховує вже понад 10 років. Нині веб-портал НБУВ є найповнішим та найавторитетнішим джерелом первинної і вторинної науково-освітньої інформації в українському сегменті мережі Інтернет. Портал має трьохкомпонентну структуру: веб-ресурси відкритого доступу, ресурси обмеженого доступу (Інтранет/Екстранет-середовища) та передплачені веб-ресурси. Сервер Бібліотеки забезпечує користувачам Інтернет вільний доступ до джерел бібліографічної інформації (3,5 млн записів), джерел реферативної інформації (0,26 млн записів), повних текстів документів (60 тис. назв авторефератів дисертацій, монографій, книг та статей). Користувачам Інтернет доступні 5 серій аналітичних матеріалів, які готуються фахівцями Бібліотеки. Інтранет/Екстранет-середовище НБУВ являє собою універсальний у видовому та тематичному аспектах фонд обсягом 500 тис. публікацій: книги та тексти, журнали, навчальна та художня література, музейні колекції, мультимедійні матеріали, матеріали з бібліотечної справи. Крім ресурсів власного серверу, Бібліотека забезпечує українській науковій громадськості доступ до віддалених онлайн-джерел

інформації – провідних світових науково-інформаційних ресурсів. Протягом трьох років НБУВ передплачує для вчених доступ до десятків тисяч найавторитетніших наукових часописів видавництва Elsevier, Springer, Wiley-Blackwell, IEEE, AIP, ACS, Science, Nature тощо, у тому числі колекція видань Elsevier – найбільшого видавця наукової періодики – передплачується у повному обсязі (2 тис. назв журналів із 7-річною ретроспективою). Веб-портал Бібліотеки щодня відвідують 10–12 тис. користувачів, щоденна видача становить 100–150 тис. файлів. За 30 перших місяців дії проекту онлайн-передплати читачами Бібліотеки та співробітниками установ НАН України отримано понад мільйон повних текстів статей. Веб-портал НБУВ є загальнодержавною технологічною платформою для публікації первинного та вторинного науково-інформаційного змісту сотень вітчизняних постачальників інформації. Бібліотека також має корпоративні проекти з бібліотеками загальнодержавного значення, науковими та освітніми установами, видавництвами та телекомунікаційними корпораціями.

Досвідом впровадження веб-технологій поділилася зав. відділу ЦНБ ім. Я. Колоса НАН Білорусі **Ж. М. Молчан**. У своєму виступі вона зосередила увагу на презентації веб-орієнтованої системи електронної доставки документів, що діє на сайті ЦНБ НАН Білорусі. Було охарактеризовано багатокomпонентну структуру системи: загальнодоступний онлайн-каталог, системи формування та обліку фонду, каталогізації та загального адміністрування, базу облікових записів зареєстрованих користувачів. З інтересом учасники секційного засідання вислухали інформацію щодо досвіду білінгу (виставлення онлайн-рахунків користувачам) у ЦНБ НАН Білорусі. Крім того, Ж. М. Молчан представила дані щодо кількості інформаційних запитів, виконаних протягом останніх п'яти років, проаналізувала динаміку користування сервісом електронної доставки та окреслила перспективи подальшого розвитку системи.

Виступ помічника заступника голови Ради Федерації Росії **Г. Л. Власової** був присвячений питанням онлайн-бібліотечно-інформаційного забезпечення законотворчої діяльності верхньої палати російського парламенту і ролі у цьому процесі Парламентської бібліотеки РФ. Учасників конференції було поінформовано про корпоративний Інтранет-сайт, який висвітлює діяльність органів законодавчої влади, містить дані моніторингу законотворчої діяльності та аналітично-довідкову систему.

Генеральний директор ТОВ «Константа», директор Архангельського обласного центру підвищення кваліфікації спеціалістів культури, канд. філос. наук **С. Х. Ляпін** та його заступник **О. В. Куков'якін** оприлюднили спільну доповідь стосовно підходів до реалізації багатомовного пошуку у електронних бібліотеках. Увазі присутніх було

представлено діючий зразок системи T-Libra 6.x, розглянуто загальну архітектуру та функціональні можливості системи, продемонстровано програми генерації словників словоформ та паралельного двомовного (російсько-українського) пошуку у базах даних різних типів і видів документів (так званий «пошук за словами»). Доповідачі окреслили перспективу розвитку системи T-Libra, зокрема, у напрямі інтелектуалізації пошукового апарата та впровадження так званого «пошуку за поняттями» з класифікаторів та рубрикаторів.

Регіональний менеджер EBSCO з маркетингу в Польщі, Україні, Латвії й Литві **Тереза Горецька** презентувала учасникам секційного засідання можливості нового інтерфейсу EBSCOhost-2.0, побудованого на широкому використанні технологій Веб-2.0. Доповідачка розповіла про дослідження користувацьких стратегій роботи з платформою EBSCOhost, що проводилися розробниками для запровадження якомога більшої інтуїтивності нового інтерфейсу. З метою підвищення релевантності пошуку та функціональності навігаційного апарата EBSCOhost у новому інтерфейсі було оптимізовано пошукові можливості системи, покращено форми виведення результатів пошуку, а також додано потужні можливості пошуку графічної інформації.

Корпоративній взаємодії бібліотек у питаннях використання нових можливостей системи ІРБІС була присвячена доповідь президента Асоціації користувачів системи ІРБІС в Україні **Л. З. Рудзького**. Він обґрунтував доцільність запровадження в Україні централізованої корпоративної каталогізації: тобто надання бібліотекам можливості запозичувати бібліографічні записи з каталогу НБУВ засобами протоколу Z 39.50. Присутнім було презентовано інструментарій ІРБІС та продемонстровано можливості цієї системи з експорту та імпорту MARC-записів.

Заступник генерального директора Агенції «Матрікс Прес» **О. П. Кислова** виступила з доповіддю «Програмно-інформаційний комплекс КАІСА: технологія створення та представлення енциклопедій». Програмний комплекс КАІСА створений для ведення енциклопедій у форматі баз даних, представлення їх в Інтернеті та/або видання на компакт-дисках чи у поліграфічній формі. Доповідачка торкнулася питання створення розширеного довідково-пошукового апарата інтерактивних енциклопедій на платформі КАІСА, охарактеризувала ключові напрями розвитку даного програмного продукту, а також потенційні можливості впровадження комплексу для ведення енциклопедій «Наукові біографії вчених» НБУВ та «Анна Ахматова» Публічної бібліотеки ім. А. Ахматової ЦБС Оболонського району м. Києва.

Колектив фахівців Інституту програмних систем НАН України на чолі з пров. наук співробітником, канд. фіз.-мат. наук **В. А. Резніченком** презентував присутнім, створену за підтримки фонду «Відродження», наукову електронну бібліотеку на основі системи EPrints. Слухачів було поінформовано щодо функціональних можливостей системи EPrints, вказано на переваги, які відрізняють дану систему від подібних програмних продуктів та продемонстровано основні модулі наукової

електронної бібліотеки, створеної в Інституті програмних систем. Учасники конференції мали змогу ознайомитися з функціональністю модулів поповнення архіву (комплектування), пошуку, навігації та адміністрування. Важливою була також інформація щодо реєстрів репозитаріїв відкритого доступу, у яких зареєстрована бібліотека Інституту програмних систем.

Зав. відділу Національної бібліотеки України для дітей **Н. Й. Дзюба** у своєму виступі зупинилася на проблематиці оптимальної структури бібліографічного запису. Доповідачка охарактеризувала веб-каталог Національної бібліотеки України для дітей, що включає майже 100 тис. записів книг та понад 100 тис. аналітичних записів з періодичних видань. Було проаналізовано лінгвістичне забезпечення автоматизованої бібліотечно-інформаційної системи (формат бібліографічного запису, класифікаційні та дескрипторні інформаційно-пошукові мови, системні словники). Особливу увагу Н. Й. Дзюба приділила аспектам предметизації: предмет, географічний об'єкт, хронологічний об'єкт, персоналія.

Делегати від Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського, зав. відділу **І. Й. Коваленко** і ст. наук співробітник **Т. О. Судіна**, поінформували учасників секційного засідання про наукову та практичну діяльність ДНПБ України зі створення та підтримки інформаційно-реферативних ресурсів. Як учасник корпоративного проекту зі створення загальнодержавної реферативної бази даних «Україніка наукова» та РЖ «Джерело», ДНПБ України має багаторічний досвід створення ресурсів вторинної науково-педагогічної інформації. Торкаючись гармонізації традиційних і новітніх технологій розповсюдження інформації, доповідачка звернула увагу присутніх на оптимальність існуючої моделі розповсюдження реферативної інформації в онлайн-овому та поліграфічному вигляді. Висвітлювалися й інші аспекти інформаційно-аналітичної діяльності ДНПБ України: створення галузевої реферативної бази даних, підготовка аналітичних оглядів для освітян-управлінців, координаційна робота у мережі освітянських бібліотек з метою створення корпоративного інформаційного продукту науково-педагогічної тематики.

Зав. відділу Державної історичної бібліотеки України **Т. Г. Маєр** звернулася у своєму виступі до проблематики створення електронних сховищ регіональної пам'яті. Необхідність негайного рятування документальних матеріалів особових фондів шляхом створення краєзнавчих електронних документальних сховищ особливо актуальна для сучасного Києва з його неконтрольованими міграційними та урбаністичними процесами. З метою більш повного задоволення інформаційних потреб користувачів та задля збереження для нащадків документальної спадщини регіону Державна історична бібліотека України взяла курс на перетворення книгозбірні у ресурсомісткий інформаційно-бібліотечний центр високого технічного рівня. Т. Г. Маєр інформувала учасників конференції щодо поточного стану, існуючих проблем та перспектив реалізації проекту створення спеціалізованого електронного фонду та електронного сховища регіональної пам'яті.

Професор Харківського державного технічного університету будівництва і архітектури, д-р філос. наук, канд. фіз.-мат. наук **В. П. Леонов** презентував науковій громадськості створену ним Наочну бібліотечну класифікацію (НБК). Доповідачем були обґрунтовані принципи систематики, застосовані у НБК, подані таблиці основного ряду та його підрозділів. Основний ряд НБК автор поділяє на 7 розділів: природничі, технічні, гуманітарні, історичні, абстрактні та філософські науки, а також література універсального змісту. Серед переваг даної класифікації перед традиційними класифікаціями (ББК та УДК) були названі наочність, системність та логічний зв'язок представлення наукових розділів та підрозділів. В якості одного з можливих упроваджень доповідач запропонував використання створеної класифікаційної системи при формуванні довідково-пошукового апарату електронних бібліотек.

Провідний інженер Львівської національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаника, аспірантка НБУВ **О. М. Станкевич** ознайомила учасників секційного засідання з підсумками проведеного контент-моніторингу українського бібліотечного веб-сегмента Інтернет та охарактеризувала основні складові елементи автоматизованої інформаційно-документної системи з історії українського книгознавства. Було констатовано, що веб-середовище відкриває нові можливості для створення систем наукової інформації, нових засобів її накопичення, зберігання і оперативного розповсюдження. Завдяки моніторингу вдалося виявити значну кількість книгознавчих ресурсів на веб-сайтах вітчизняних бібліотек різних систем і відомств, що однозначно свідчить про розуміння бібліотеками ролі новітніх інформаційних технологій для популяризації результатів бібліотечно-наукових та книгознавчих досліджень. Подальше поширення такої практики вбачається перспективним напрямом розвитку книгознавчої думки.

Колектив фахівців НБУВ – зав. відділу **Л. М. Беліна**, наук. співробітник **Ю. В. Голубев**, мол. наук. співробітник **Л. В. Коновал** – представив доповідь, присвячену питанням упровадження комплексної автоматизованої системи обслуговування користувачів НБУВ. Інтерес у присутніх викликав досвід упровадження системи у відділі обслуговування основними фондами НБУВ, де силами програмістів Бібліотеки створено автоматизовані робочі місця «Прийом замовлень» та «Диспетчер». Вже на першому етапі реалізації проекту вдалося суттєво поліпшити якість обслуговування читачів НБУВ, значно скоротивши час виконання запитів. Наукова громадськість була ознайомена із запланованими напрямками впровадження системи, зокрема у частині впровадження технології автоматизованої реєстрації замовлень, яка дасть змогу здійснювати повноцінний моніторинг замовлень користувачів, значно поліпшить якість бібліотечного сервісу та зменшить навантаження на співробітників фонду основного зберігання і сектору обслуговування.

Різних аспектів наукового опрацювання проблематики впровадження веб-технологій та накопичення веб-ресурсів у наукових бібліотеках торкалися й інші

співробітники НБУВ. Так, питанням електронного ресурсонакопичення та ресурсозбереження були присвячені доповіді та повідомлення І. А. Павлуші, Н. Ф. Самохіної, Н. Я. Зайченко, Є. О. Корнілової, А. Л. Герус, О. І. Осталецької, О. П. Мутаєвої, М. В. Іванової, О. М. Лопати, Л. О. Туровської, А. Л. Блажкевича, Н. О. Гриценко, О. В. Ключникової, Є. О. Копанєвої, С. М. Протченка, О. О. Сербіна. Досвідом упровадження веб-технологій у НБУВ поділилися з учасниками конференції В. О. Копанєва, О. О. Ісаєнко, І. А. Чабан, І. П. Гах, Н. В. Гринь, О. І. Жабін, Т. В. Симоненко, О. Й. Соболевський, Т. А. Шерепа.

Робота секції «Веб-технології та ресурси в науковій бібліотеці» була інтенсивною, доповіді викликали жваві дискусії, що свідчить про надзвичайну актуальність проблематики, яка розглядалася. Учасники секційного засідання констатували наявність значних здобутків бібліотечно-інформаційної галузі у сфері впровадження та використання онлайн-комунікацій і сфері створення новітніх технологій агрегації та обробки знань. Було відзначено, що трансформація бібліотечних закладів у високотехнологічні інформаційні центри має сталий характер, хоча, подальший розвиток галузі потребує інтенсифікації інноваційних процесів у декількох напрямках:

На рівні *державної інформаційної політики* вкрай необхідними є:

- державницькі підходи до питань створення, збереження та розповсюдження національних електронних ресурсів, зокрема, що стосується створення системи державної реєстрації онлайн-ресурсів та нормативного узгодження прав і обов'язків бібліотек у роботі з цими ресурсами;
- інтенсифікація інноваційних процесів у питаннях підготовки фахівців інформаційної галузі з метою забезпечення бібліотек кваліфікованими кадрами.

На рівні *корпоративної взаємодії бібліотек* пріоритетними напрямками визначені:

- координація та кооперація зусиль вітчизняних книгозбірень задля скоординованого формування, опрацювання та розповсюдження електронних первинних та вторинних інформаційних ресурсів, у тому числі збереження для наступних поколінь плінних ресурсів українського сегмента мережі Інтернет у рамках започаткування проекту «мережева україніка»;
- створення зведеної загальнодержавної довідково-інформаційної системи та системи електронної доставки документів;
- активізація участі наукових бібліотек України у проєктах створення Європейської та Світової електронних бібліотек.

А. Чекмарьов,

заст. генерального директора НБУВ,

канд. екон. наук,

ст. наук. співробітник

Д. Соловяненко,

мол. наук. співробітник НБУВ

Удосконалення дистантних форм використання інформаційних ресурсів бібліотеки

У роботі секції «Удосконалення дистантних форм використання інформаційних ресурсів бібліотеки» взяли участь 32 особи, серед яких – провідні фахівці Українського центру сприяння іноземному інвестуванню Національного агентства з інвестицій та інновацій, Міжнародного науково-технічного університету імені академіка Ю. Бугая, Національного авіаційного університету, Київського національного університету технічної документації, газети «Україна – Бізнес», Державної науково-педагогічної бібліотеки ім. В. Сухомлинського, НБУ для дітей, НБУВ.

У рамках роботи секції було заслухано 28 доповідей, розглянуто комплекс проблем, пов'язаних з трансформацією послуг і ресурсів бібліотек під впливом поширення електронних технологій, з розвитком дистантних форм обслуговування користувачів бібліотечних закладів, що зумовлюється зростанням попиту на якісну соціально значущу інформацію та розширенням можливостей споживачів у оперативному отриманні інформації з фондів сучасної бібліотеки.

Учасниками секційного засідання обговорено еволюцію дистантних форм використання бібліотечних інформаційних ресурсів, охарактеризовано їх основні види; накреслено основні напрями розвитку і вдосконалення дистантних форм обслуговування користувачів бібліотеки; приділено увагу оптимізації діяльності інформаційно-аналітичних відділів бібліотек як підрозділів, однією з функцій яких є виробництво вторинного інформаційного продукту, орієнтованого на задоволення інформаційних потреб саме дистантних користувачів бібліотеки; наголошено на необхідності посилення міжбібліотечної кооперації, більш активному впровадженні в бібліотечну діяльність передових електронних технологій, як умов підвищення ефективності діяльності бібліотек, посилення їх суспільної ролі.

Заступник генерального директора НБУВ, керівник СІАЗ, д-р іст. наук **В. М. Горвий** у своєму виступі зупинився на дедалі зростаючому значенні дистантних форм роботи в бібліотечних закладах. Вже у недалекому майбутньому вони стануть провідними в інформаційно-аналітичному забезпеченні управлінської системи, економічних структур, громадських організацій – всієї соціальної інфраструктури суспільства. Доповідачем акцентувалася увага на об'єктивних і суб'єктивних проблемах, пов'язаних із розвитком дистантного обслуговування користувачів бібліотечними закладами. Серед них істотний вплив на розвиток сучасних форм бібліотечної роботи справляють матеріально-технічні, правові проблеми, а також ті, що пов'язані з недостатнім усвідомлен-

ням інформаційних можливостей сучасних бібліотек з боку користувачів, з одного боку, і неповним розумінням специфіки роботи бібліотечних установ в умовах формування сучасного інформаційного ринку, з другого.

Вирішення означених проблем великою мірою залежить від підвищення ефективності наукових досліджень у сфері бібліотечної інфології, в середовищі «сучасна бібліотека – користувач», а також від якості організації науково-методичної роботи щодо вдосконалення дистантних методів інформування, інформаційної реклами і менеджменту.

Про посилення суспільної ролі наукових бібліотек як центрів зберігання, виробництва і поширення якісної наукової інформації за допомогою дистантних форм обслуговування користувачів у сучасних умовах, про значення ефективного використання бібліотечного інформаційного ресурсу як засобу сприяння інтеграції українського суспільства у світову спільноту, з одного боку, та як чинника зміцнення національної самоідентифікації суспільства в контексті взаємодії національного й світового інформаційних просторів, з другого, йшлося у виступах першого заступника директора Українського центру сприяння іноземному інвестуванню Національного агентства з інвестицій та інновацій **С. В. Хоперського**, віце-президента Міжнародного науково-технічного університету імені академіка Ю. Бугая, канд. філос. наук **М. Б. Кушнарської**, зав. відділу газети «Україна – Бізнес» **О. А. Ауліна**, ст. наук. співробітника НБУВ, канд. іст. наук **Ю. М. Половинчак**, наук. співробітника НБУВ **І. А. Вишневіч**, мол. наук. співробітника **Є. О. Голодриги**.

Доповідачі, зокрема, відзначали, що використання дистантних форм доступу до інформаційних ресурсів дає змогу, крім усього іншого, забезпечити доступ користувачам до світового банку інформації.

Останнє важливо і для окремої людини, і для суспільства в цілому як з огляду на можливість використання прогресивного зарубіжного досвіду у вирішенні різноманітних питань поповнення власної інформаційної бази, так і з огляду на можливість і корисність презентації себе світовій спільноті з перспективою самореалізації в глобальному інформаційному просторі.

Водночас **О. А. Аулін** звернув увагу на активне використання дистантних засобів доступу до інформації у процесі творення соціальних міфів. У зв'язку з цим актуалізується завдання дослідження шляхів ефективного використання дистантних форм інформаційних ресурсів бібліотек та їх ролі у процесі соціальної міфотворчості.

С. В. Хоперський виокремив переваги бібліотек як універсальних інформаційних центрів, порівняно з

іншими подібними структурами. Вказувалось, зокрема, на виробництво, збереження, поширення соціально значущої інформації і забезпечення доступу до неї, наукову якість і достовірність інформаційних послуг і матеріалів, що надаються, їх відносну незалежність, авторитетність.

Трансформацію, зумовлену поширенням електронних технологій послуг та ресурсів бібліотеки у контексті підвищення ефективності її комунікативної функції, посилення ролі саме дистантних форм обслуговування в процесі задоволення інформаційних потреб користувачів сучасних бібліотек і забезпечення їх функціонування як посередника у ефективному використанні електронної інформації було висвітлено у виступах мол. наук. співробітника **В. Е. Пальчук**, редактора першої категорії **В. І. Бондаренко** та головного бібліографа НБУВ **Г. Г. Покровської**.

Учасники секційного засідання, зокрема, зазначали, що сучасні бібліотеки реагують на процес інформатизації, залучаючи нові джерела інформації, створюючи і удосконалюючи нові види інформаційно-аналітичної продукції, використовуючи нові форми бібліотечного обслуговування.

У бібліотеці нового типу читач знаходить інформацію у фондах даного сховища. Крім того, він має змогу завдяки Інтернету миттєво отримати будь-яку інформацію, що зберігається у будь-якій іншій бібліотеці. При цьому зростає значення міжбібліотечної кооперації.

Бібліотеки при створенні своїх веб-сайтів, використовуючи електронні технології, істотно розширюють бібліотечний сервіс – поєднують пошук внутрішніми ресурсами бібліотек з відсилкою користувача до інформації, яка міститься безпосередньо в Інтернеті на сайтах інших бібліотек, громадських організацій, урядових структур, науково-дослідних інститутів тощо.

Отже, трансформації зазнають традиційні види обслуговування користувачів бібліотек. Наприклад, такий вид обслуговування бібліотечних користувачів, як МБА, набуває вигляду електронної доставки документів.

Під впливом електронних технологій відбуваються відповідні зміни і в розвитку бібліотечних ресурсів. Поряд з традиційними ресурсами бібліотек на паперових носіях (книжкові видання, газетна періодика, журнали тощо) нарощують потужності електронні інформаційні ресурси (електронні каталоги, електронні повнотекстові документи, компакт-диски, аналітична інформація тощо). Це дає змогу забезпечити цілодобовий доступ до відомостей про бібліотечний фонд та самого фонду.

Перенесена на електронні носії інформація завдяки комп'ютерним засобам і системам, мережам зв'язку загального користування, насамперед дистанційних, стає більш доступною. Її можна тепер оперативного відтворювати, опрацьовувати, а отже перетворювати у важливий чинник розвитку суспільства.

Свідченням синтезу трансформованих послуг та ресурсів бібліотеки, підвищення ефективності її комунікативної функції є створення протягом останніх років у багатьох країнах Європи, у тому числі і в Україні, такого якісно нового інформаційного ресурсу, як електронні бібліотеки.

Наголошувалося на актуальності розроблення технології формування та використання електронних інформаційних ресурсів Наукової електронної бібліотеки України, в якому активну участь бере Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Мета створення Наукової електронної бібліотеки України – сприяння сталому розвитку суспільства шляхом досягнення якісно нового рівня повноти та оперативності задоволення інформаційних потреб його членів у документованих знаннях, кумульованих у книгозбірнях.

Зверталась увага на те, що «Державною програмою розвитку Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського на 2005–2010 рр.» передбачено здійснення низки інноваційних проектів, що дозволить трансформувати бібліотеку в головний науково-інформаційний комплекс держави (зокрема, створення веб-порталу для каталогізації й архівування значущих для України ресурсів глобальних інформаційних мереж, розроблення методів і засобів інтелектуальної обробки інформації та творення нових знань тощо).

Учасники секційного засідання дійшли висновку, що активне використання бібліотекою електронних технологій трансформує її традиційні функції, видозмінює пропоновані нею послуги й ресурси та розширює їх спектр і, як наслідок, трансформує саму бібліотеку в центр наукових знань.

На потужному інформаційно-аналітичному потенціалі, який мають у своєму розпорядженні наукові бібліотеки, на можливостях його використання для ефективного інформаційного супроводу і забезпечення процесів, що відбуваються нині у суспільстві, на ролі дистантних форм використання інформаційних ресурсів бібліотеки як засобу поглиблення демократичних перетворень, на використанні електронних інформаційних ресурсів у вдосконаленні супроводу суспільних трансформацій інформаційно-аналітичними підрозділами бібліотек було акцентовано увагу в виступах зав. відділу НБУВ, канд. іст. наук **Т. В. Добко**, наук. співробітника НБУВ **Н. І. Мойсєнко**, зав. відділу НБУВ, канд. іст. наук **Т. Ю. Гранчак**, ст. наук. співробітника НБУВ, канд. іст. наук **О. В. Ворошилова**, мол. наук. співробітника НБУВ **Л. П. Чернявської**, провідного бібліографа НБУВ **В. М. Медведєвої**.

Доповідачі констатували, що сьогодні, в умовах посилення суспільної ролі інформації та зростання її обсягів, актуалізується питання пошуку необхідної інформації та забезпечення оперативного доступу до неї. Дистантні методи доступу до інформації, що ґрунтуються на сучасних технологічних досягненнях, маючи високу ступінь охоплення й далекодії, відіграють тут провідну роль.

Вирішення цього завдання значною мірою залежить від ефективності діяльності бібліотечних закладів, зокрема, від удосконалення дистантних форм використання інформаційних ресурсів бібліотек. Саме вони найбільше відповідають таким вимогам діяльності бібліотечних закладів, як масовість, широта охоплення, відкритість, гнучкість та індивідуалізація, дають змогу найбільш повно задовольняти інформаційні потреби людей.

Упровадження і розвиток дистантних форм доступу до

інформації сприятимуть трансформації бібліотек в інформаційному суспільстві у:

- джерело сучасних знань, творчості й безперервної освіти для людей будь-якого віку;
- інструмент активної участі громадян у суспільному житті й управлінні державою;
- інформаційну опору розвитку економіки й бізнесу, підготовки й підвищення кваліфікації кадрів у різних сферах діяльності;
- центри збереження і активної популяризації історичних та культурних надбань народу (місцевості, співтовариства тощо).

Дистантні форми доступу до інформації дають змогу максимально оперативно забезпечити зв'язок між користувачем та потрібною йому інформацією, зробити доступ до інформаційного ресурсу досить зручним, що в кінцевому підсумку сприяє підвищенню творчого й інтелектуального потенціалу людини, процесу її безперервної соціалізації. Працювати з матеріалами за допомогою дистантних форм можна в зручний час, у комфортних умовах, не витрачаючи кошти й час на переїзди, і в потрібному темпі.

Дистантний доступ до інформації стає незамінним для зміцнення, розвитку кожної із соціальних груп (мешканці віддалених і малоосвоєних регіонів країни; люди особливих професій, наприклад, вахтовики, специфіка роботи яких не дає змоги здобувати знання у ритмі діючих освітніх технологій; особи з обмеженою свободою переміщення тощо). Особливої ваги ці аспекти набувають у випадку забезпечення доступу до інформації людей з обмеженими фізичними можливостями. Таким чином, створюються додаткові умови для інтеграції у суспільство таких людей, їх суспільної активізації й реалізації себе як рівноправних громадян держави.

Певною мірою розвиток дистантних форм доступу до якісної інформації сприятиме більш активному самовираженню жінок, адже з'являється можливість підвищувати свій освітній та кваліфікаційний рівень без відриву від основної роботи, навіть у домашніх умовах, займаючись домашнім господарством або виховуючи дітей.

У виступах також наголошувалося на значенні підвищення ефективності використання інформаційного бібліотечного ресурсу, зокрема й шляхом вдосконалення дистантних форм обслуговування користувачів, для розбудови громадянського суспільства в Україні. Надаючи необхідні інформаційні послуги громадським організаціям, суспільним фондам, політичним партіям тощо, бібліотеки у такий спосіб сприяють належному виконанню ними своєї суспільної ролі стосовно захисту прав і інтересів громадян.

Як відомо, розвиток демократії неможливий без вдосконалення правової системи, підвищення правової культури. Адже демократична держава, у першу чергу, – права держава. З огляду на це, учасники секційного засідання звертали увагу на значний потенціал бібліотек щодо забезпечення прав і свобод людини і громадянина у нашій державі, а також – експертно-правового супроводу демократичних трансформацій в умовах розвитку

електронних технологій. З іншого боку, значна увага приділялася обговоренню правових аспектів входження бібліотек у сучасний інформаційний ринок. Цим питанням присвятили свої виступи мол. наук. співробітник **Г. І. Булахова**, мол. наук. співробітник **О. О. Натаров**, мол. наук. співробітник **Н. Г. Іванова**.

Констатувалось, що вирішення громадянами різноманітних питань стосовно гарантії і реалізації їхніх прав значною мірою залежить від наявності у них детальної й конкретної інформації, яку, як правило, надають юристи-консультанти. Бібліотеки володіють достатнім ресурсним і кадровим потенціалом для надання допомоги користувачам в отриманні доступу до такої інформації. Вони можуть брати активну участь у створенні нових форм взаємодії «державні органи влади, інші суспільні інституції – громадяни» і стати своєрідним посередником між ними.

З виступів стало відомо, що у більшості бібліотек відкрито центри правової інформації, які надають допомогу місцевому самоврядуванню, створено повнотекстові бази даних розпоряджень облдержадміністрацій і рішень рад народних депутатів. Ці БД представлено на веб-сторінках бібліотек і на регіональних веб-серверах. Користувачі мають змогу ознайомитися з нормативно-правовими актами, які приймаються різними владними органами, а також документами місцевих управлінських структур і будь-якою іншою інформацією про життєдіяльність відповідної території (місцевий бюджет, податки, власність, соціальний захист малозабезпечених верств населення, транспортне забезпечення, матеріально-технічні ресурси, статистичні дані тощо).

Висвітлювалася також систематична робота з поглиблення та вдосконалення конструктивного діалогу між виконавчою владою та суспільством на загальнодержавному рівні, впровадження нових форм плідної взаємодії між ними, яка ведеться в рамках урядових програм Службою інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади (СІАЗ) НБУВ спільно з Управлінням інформаційної політики та зв'язків з громадськістю КМ України. Для надання кваліфікованої юридичної допомоги у вирішенні проблемних питань, що турбують населення, Управлінням організовано надходження матеріалів з відповідями фахівців центральних органів виконавчої влади (міністерств, різних державних профільних комітетів та інших відомств) на запитання громадян правового характеру. Такі матеріали обробляються спеціалістами СІАЗ. З усього масиву документів відбирається тільки та інформація, яка має суспільне, загальнодержавне значення й стосується законодавчого врегулювання таких проблем, як права людини, її соціальний захист, правове врегулювання власності, зокрема на землю, забезпечення житлово-комунальними послугами, оплата праці, охорона здоров'я тощо. Відібрана та опрацьована інформація структурується за рубриками. Підготовлений матеріал, крім журналу «Україна: події, факти, коментарі», що видається СІАЗ НБУВ, розміщується також на урядовому порталі у запровадженій Управлінням рубриці «Уряд і громадськість».

Під час обговорення напрямів вдосконалення дистантних форм забезпечення доступу до інформації зверталася увага на потенціал у цій справі інформаційно-аналітичних структур, що функціонують у складі бібліотек. Ця тема порушувалася у виступах ст. наук. співробітника НБУВ, канд. екон. наук **С. П. Кулицького** та мол. наук. співробітника НБУВ **Л. В. Присяжної**.

Активне задіявання таких служб дає змогу надавати доступ не просто до інформації, а до потрібної замовнику, оптимально структурованої і, навіть, узагальненої інформації, що набагато важливіше. Мова йде про тематичні запити, які передбачають підготовку аналітичних оглядів, створених на основі аналітико-синтетичної обробки первинної інформації. Серед безумовних плюсів такої форми ресурсу – оптимальний для кожного індивідуального замовника вид інформації, що забезпечує максимально ефективне її використання. Підсумковий матеріал має певного адресата, на якого він персонально орієнтується. При цьому під час виконання замовлення враховується не лише тема, а й побажання замовника (обсяг матеріалу, стиль, форма надання – друкований або електронний вигляд тощо).

Кваліфікація наукових співробітників помножена на ресурсний потенціал наукової бібліотеки дає змогу досить оперативно готувати інформаційний продукт високої якості, чого, власне, й потребує замовник. У підсумку створюються умови для здійснення наукового аналізу кожної конкретної ситуації, проблеми, а також визначаються шляхи її вирішення. З економічного погляду, це сприяє зміцненню економіки, матеріальної бази суспільства, з політичного – стабільному функціонуванню політичної системи, з соціально-гуманітарного – подальшій структуризації суспільства й розвитку його інформаційно-культурного простору.

У виступах також зазначалося, що інформаційно-аналітичні підрозділи бібліотек можуть працювати не лише на виконання конкретних вузьких запитів дистантних замовників, а й здатні забезпечувати в електронній формі доступ до соціально значущої інформації широкому колу користувачів.

Вдосконаленню процесу підготовки вторинного інформаційно-аналітичного продукту для задоволення інформаційних потреб дистантних користувачів, специфіці використання при цьому оперативної інтернет-інформації, інформаційних матеріалів ЗМІ, у тому числі дистантного використання регіональних ЗМІ, перспективам розвитку програмного забезпечення у роботі з електронними документами були присвячені виступи зав. відділу НБУВ **Л. А. Чуприни**, зав. відділу НБУВ **Н. С. Вітушка**, наук. співробітника НБУВ **А. Л. Потіхи**, наук. співробітника НБУВ **Н. Д. Аксьонової**, мол. наук. співробітника НБУВ **І. В. Соколової**, мол. наук. співробітника НБУВ **О. П. Желай**, мол. наук. співробітника НБУВ **О. В. Порхун**.

Зазначалося, що процес аналізу матеріалів ЗМІ є сукупністю взаємопов'язаних елементів: мети проведення, об'єкта відстежування, суб'єктів організації і здійснення моніторингу, комплексу критеріїв і показників, методів збору інформації. Організованість,

дієвість цієї системи залежить від того, як всі ці елементи зв'язані між собою, чи адекватні вони один одному, і взагалі, в яких умовах ця система працює. Моніторинг як процес є послідовним здійсненням збору сутнісної, різнобічної інформації за напрямками, що вивчаються, її оброблення та систематизації, формування інформаційного масиву.

Аналіз газетно-журнальних публікацій, теле-, радіоматеріалів, публікацій в Інтернеті передбачає отримання достовірної і об'єктивної інформації про перебіг певних процесів; виявлення соціально-економічних, науково-технічних і технологічних проблем; моніторинг інноваційного простору; системний аналіз одержаної інформації; виявлення чинників економічних і соціальних загроз на даний час і в перспективі.

За результатами аналізу матеріалів ЗМІ формується інформаційно-інноваційний масив.

При цьому під час роботи з оперативною інтернет-інформацією (ОІ) перед аналітиком постає проблема – висока ймовірність отримання на свій запит з Інтернету великої кількості інформації, непотрібної на даний час і такої, що не стосується зробленого запиту. Йдеться про так званий інформаційний шум (ІШ).

Усталеного визначення цього поняття ще немає, втім, можна погодитися з дефініцією данця Ларсона фон Трієра: «Будь-яка надлишкова, непотрібна і несвоєчасна інформація має кваліфікуватись як інформаційний шум».

Зверталась увага на той факт, що в умовах «перевиробництва» різноманітних інформаційних «субпродуктів» інформаційний шум іноді навіть набагато ефективніше, ніж цензура, «видавлює» суттєву інформацію з простору, досяжного пересічному споживачеві. Інформаційний сурогат у вигляді політтехнологічних штампів завуальовує важливу інформацію.

Тож використовувати ОІ для підготовки інформаційно-аналітичних матеріалів можна тільки після детального аналізу.

Інформацію спочатку слід оцінити і відсортувати за достовірністю (підтверджувана, сумнівна, неправдоподібна тощо) і оперативністю (історія питання, стан на сьогодні, прогноз). Якщо немає змоги встановити достовірність інформації, то побічно її можна оцінити за надійністю її джерела (надійне, досить надійне і т. п.). Підвищенню рівня об'єктивності й ґрунтовності аналізу сприятиме наявність достатньо представницької підбірки матеріалів з різних джерел. Це також означає, що в підбірці інформації відображені всі істотні аспекти проблеми і значущі факти. Вимоги до повноти джерела залежать від поставлених завдань. Аналізуючи зібрані матеріали, важливо виокремити інформаційний шум, зосередитися на найголовніших питаннях, уникнути зайвої деталізації.

Очевидно, що з розвитком інформатизації зростатиме й рівень шуму в інформаційних потоках мережі. З огляду на це, знання прийомів насичення Інтернет-простору інформаційним шумом, а також основних принципів захисту від маніпулятивних впливів дасть змогу аналітику мінімізувати ці впливи, зробити процес аналізу інфор-

мації ефективнішим і якіснішим, що у підсумку забезпечить і належну якість пропонованого суспільству аналітичного продукту.

Отже, наголошувалося у виступах, впровадження й розвиток дистантних форм використання інформаційних ресурсів бібліотек сприяє забезпеченню широкого доступу до суспільно корисних, затребуваних знань, що створює необхідні умови як для розвитку всього суспільства, так і окремо взятої особистості.

Без знань, які забезпечують свободу, суспільству неминуче доведеться підлаштовуватися під примхи світового порядку, який воно не здатне контролювати. Доступ до якісної «нешумної» інформації, зокрема завдяки дистантним формам, сприятиме зміцненню економіки шляхом переведення її на інноваційні технології, посилюватиме соціальну захищеність шляхом підвищення політичної та правової культури, поглиблюватиме демократичні перетворення через створення умов для реалізації прав людини, побудову громадянського суспільства й налагодження з його боку контролю над державою.

Учасниками секційного засідання були вироблені пропозиції щодо розвитку і вдосконалення дистантних форм використання бібліотечних інформаційних ресурсів. Зроблено висновок, що головним у вирішенні цього завдання є розвиток таких форм дистантного обслуговування, які, по-перше, дають змогу найповніше враховувати і задовольняти індивідуальні потреби користувача (до проекту рекомендацій конференції було внесено пропозицію щодо вивчення запитів і потреб користувачів стосовно комплектування бібліотек суспільно значущими інформаційними матеріалами), по-друге, розраховані на надання якісної, науково обгрунтованої інформації якомога ширшому колу користувачів.

На завершення роботи секції було обговорено і схвалено рекомендації до заключного документа конференції.

Т. Гранчак,
зав. відділу НБУВ, канд. іст. наук

Книжкові та електронні біографічні видання: спільне і відмінне, традиції і новаторство

Секція «Книжкові та електронні біографічні видання: спільне і відмінне, традиції і новаторство» працювала на базі Інституту біографічних досліджень.

Було заслухано 26 доповідей науковців та бібліотечних фахівців. Серед них: 3 доктори, професори, 18 кандидатів наук. Вони представляли НБУВ, Інститут археології НАН України, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка, Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова, Київський національний університет культури і мистецтв, Українську академію друкарства, Кримський державний гуманітарний університет, Харківську державну академію дизайну та мистецтв, Харківську державну академію культури.

Учасники секційного засідання обговорили широке коло проблем, пов'язаних із досвідом, традиціями, сучасним розвитком вітчизняної та зарубіжної біографістики, біобібліографії, застосуванням у довідковій біографістиці сучасних інформаційних технологій.

Вступним словом роботу Секції відкрив в.о. директора Інституту біографічних досліджень НБУВ канд. іст. наук **В. І. Попик**. Свою доповідь «Традиції і новаторство в сучасній вітчизняній біографістиці» він присвятив найважливішим процесам, які визначають нині перспективи поступу цієї галузі науки, проблемам чутливості біографіки до тих ідейних, політичних, соціокультурних змін, які відбуваються у суспільстві, поширення новітніх

інформаційних технологій. Доповідач відзначив, що розвиток сучасної біографістики вимагає справді новаторських науково-методичних, організаційних, програмно-технічних рішень у галузі комп'ютерного забезпечення досліджень, формування в Україні новітніх електронних біографічних інформаційних ресурсів, об'єднання їх у єдиний науково-інформаційний простір. В. І. Попик наголосив на важливості цілеспрямованих зусиль, спрямованих на піднесення науково-методичного рівня електронної біографістики.

Значний інтерес присутніх викликала доповідь старшого наук. співробітника Інституту біографічних досліджень НБУВ, канд. іст. наук **О. М. Яценка** «Іконографічна складова електронного «Українського біографічного архіву»: пропозиції щодо технології опрацювання зображень». Доповідач оприлюднив результати новітніх напрацювань Інституту біографічних досліджень НБУВ у справі створення електронної бази даних іконографії, охарактеризував основні етапи цієї роботи, висвітлив технологічні особливості опрацювання іконографічних матеріалів з фондів різних структурних підрозділів НБУВ.

Доповідь пров. наук. співробітника Інституту біографічних досліджень НБУВ, канд. іст. наук **С. М. Ляшко** «Біографії вчених у працях Д. Н. Анучіна, В. П. Бузескула, В. І. Вернадського (до питання становлення наукової біографії та методики біографістики у другій пол. XIX –

поч. XX ст.)» була присвячена ролі відомих в Україні й Росії вчених у розвитку біографічних досліджень та аналізу поглядів згаданих постатей на біографічні аспекти історії науки. Такий підхід, на думку автора, дає змогу простежити зародження нових тенденцій у біографічній творчості, зокрема, наукової біографії, які сприяли накопиченню досвіду у практиці і методиці біографістики.

Учений секретар Інституту біографічних досліджень НБУВ, ст. наук. співробітник, канд. іст. наук **Н. І. Любо-вещь** у доповіді «Мемуари як традиційне біографічне джерело» ознайомила присутніх з основними віхами розвитку української мемуаристики, сучасними підходами до класифікації мемуарної літератури, зокрема, щодо поділу її на мемуари-автобіографії та мемуари- «сучасні історії». На думку доповідачки, використання мемуарної літератури як джерела біографічних досліджень вимагає глибокого вивчення особистості автора, його соціального статусу, рівня поінформованості, з'ясування його ролі у подіях, про які він пише; встановлення джерел (писемних та усних), використаних мемуаристом (особисті щоденники, листи, спогади сучасників, опубліковані наукові розвідки, офіційні документи тощо); зіставлення мемуарів з іншими джерелами, в яких відображені ті ж самі події.

Ст. наук. співробітник Інституту біографічних досліджень НБУВ, д-р іст. наук, професор **Т. І. Ківшар** у доповіді «Біографічний аспект у вивченні особистих бібліотек (за матеріалами особистої бібліотеки Тараса Шевченка)» ознайомила присутніх з результатами дослідницької роботи, спрямованої на реконструкцію складу особистої бібліотеки Т. Г. Шевченка. Доповідка зазначила, що особисті бібліотеки представників української інтелектуальної еліти становлять суттєвий пласт вітчизняної культури. Тому вивчення їх складу і змісту, історії формування, подальшої долі є актуальною проблемою історії бібліотечної справи, вирішення якої сприятиме поглибленню розуміння соціальних функцій особистих бібліотек, їх ролі у розвитку суспільства, у формуванні особистості. На думку Т. І. Ківшар, на часі створення електронного каталогу особистої книжкової колекції Т. Г. Шевченка, до якого можуть бути включені, в першу чергу, прижиттєві видання його творів, книги, що містять дарчі надписи Кобзаря, адресовані іншим особам, книги, що містять дарчі надписи, адресовані Т. Г. Шевченку, праці, відомості про які зустрічаються у різноманітних описах, його щоденнику, епістолярій, архівні документи, а також публікації про книжкову колекцію поета.

Історії особистих книжкових зібрань діячів вітчизняної науки і культури присвятили свої виступи також і мол. наук. співробітник НБУВ **О. С. Рабчун** «Дослідження і введення до наукового обігу книжкових зібрань (на прикладі родового книжкового зібрання Урбановських і Стажинських) із фондів НБУВ»; аспірантка Харківської державної академії культури **А. Є. Журавльова** «Особиста бібліотека Г. П. Данилевського як інформаційний ресурс фонду рідкісних видань і рукописів Харківської державної наукової бібліотеки

ім. В. Г. Короленка»; пров. бібліограф Наукової бібліотеки інституту археології НАН України **І. В. Черновол** «Книжкове зібрання Федора Вовка у фондах бібліотеки Інституту археології».

Доповідь ст. наук. співробітника Інституту біографічних досліджень, канд. іст. наук **Н. П. Марченко** «Персоналогічна інформація на сайтах дитячих бібліотек України (до питання формування джерельної бази словника «Книговидання для дітей в Україні)» була присвячена аналізу змістовного наповнення сайтів персоналогічної інформацією. Н. П. Марченко вдалося з'ясувати, що більшість інформаційних масивів, повністю відповідаючи специфіці потреб користувача, все-таки лежать поза межами наукового дискурсу. Водночас, вони як інформаційно-комунікативний ресурс можуть бути задіяні у зборі та первісній систематизації персоналогічної інформації про осіб, причетних до справи видання книг для дітей в Україні (зокрема, регіональної), а накопичені та створені цими бібліотеками документні масиви – слугувати основою наукового пошуку.

У доповіді доцента Харківської державної академії дизайну і мистецтв, канд. іст. наук **В. Т. Петрикової** «Біографічні видання в сучасному крайовому мистецтвознавстві: традиції і новації» розглянуто проблему наукової доцільності існування поняття «крайова мистецька біографістика» в структурі біографістики як спеціальної історичної дисципліни. Специфіка біографічних досліджень у регіонах зумовлюється, на думку доповідачки, завданнями краєзнавства, його предметно-об'єктною сферою. Біографічний жанр поширений в усьому комплексі краєзнавчих досліджень. У свою чергу, вони слугують джерельною базою при створенні біографічних монографій, нарисів, життєписів, портретів, автобіографій.

Наук. співробітник Інституту біографічних досліджень НБУВ, канд. іст. наук **О. В. Бугаєва** у доповіді «Українська «музична біографістика» XX ст.: жанри, періодизація, специфіка» розкрила особливості біографічної літератури радянських часів про музичних діячів, яка може слугувати фундаментом (у вигляді різножанрових біографічних праць) для сучасних наукових біографічних студій.

Ст. наук. співробітник Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України, канд. психол. наук **О. Л. Вернік** і наук. співробітник Інституту біографічних досліджень НБУВ **Ю. В. Вернік** свою спільну доповідь «Соціально-психологічні особливості побудови інтерфейсу користувача біобібліографічних web-систем» присвятили аналізу сучасних тенденцій побудови користувацького інтерфейсу біобібліографічних web-систем. Автори охарактеризували його основні функції. Виступ наук. співробітника Інституту біографічних досліджень НБУВ, канд. філол. наук **Л. Г. Реви** «Відображення документального потоку з питань української літературної біографії в біобібліографічних посібниках кінця XX – поч. XXI ст.» було присвячено аналізу біобібліографічних посібників як важливої складової процесу написання наукової біографії літературознавців.

Мол. наук. співробітник Інституту біографічних досліджень НБУВ **В. М. Тимченко** у виступі «Візити

Дніпровського ейялету Османської імперії XV–XVII ст. (за турецькою історичною літературою та османськими джерелами)» торкнувся дискусійних питань щодо необхідності висвітлення в українських науково-інформаційних ресурсах присутності на території України у середньовіччі військово-адміністративних діячів Османської імперії.

У рамках роботи Секції було проведено презентації останніх видань Інституту біографічних досліджень НБУВ: першого випуску «Реєстру імен Українського біографічного словника. Літери А – Б.» (К., 2008) та четвертого випуску збірника наукових праць «Українська біографістика» (К., 2008).

У результаті ґрунтовного і зацікавленого обговорення проблем взаємодії традиційних та новітніх інформаційних бібліотечних ресурсів у контексті подальшого розвитку книжкових та електронних біографічних видань учасники секційного засідання ухвалили такі рекомендації:

«З метою реалізації завдань, визначених Указом Президента України від 11.09.08 № 827 «Про додаткові заходи щодо розвитку наукової і науково-технічної діяльності Національної академії наук України» та постановою Президії НАН України від 24.09.08 № 230, доручити Інституту біографічних досліджень спільно з іншими науковими підрозділами НБУВ та при активному сприянні членів Українського біографічного товариства розробити для подання до Кабінету Міністрів України пропозиції щодо створення на базі Національної бібліотеки України імені В.І.Вернадського електронної бази даних Українського біобіографічного архіву».

Н. Любовець,

ст. наук. співробітник НБУВ, канд. іст. наук

В. Попик,

в.о. директора Інституту біографічних

досліджень НБУВ,

канд. іст. наук

Документні ресурси спеціалізованих фондів бібліотек у сучасному інформаційному просторі

Засідання круглого столу «Документні ресурси спеціалізованих фондів бібліотек у сучасному інформаційному просторі» відбулося у м. Києві в рамках Міжнародної наукової конференції «Проблеми гармонізації традиційних і новітніх бібліотечно-інформаційних ресурсів».

У його роботі взяло участь 28 фахівців, серед яких – спеціалісти у галузі книгознавства, бібліотекознавства, бібліографознавства і документознавства (з них 2 доктори та 16 кандидатів наук). Були присутні провідні спеціалісти з Львівської національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаника, Музею книги та друкарства України, інститутів рукопису, української книги, архівознавства та бібліотекознавства НБУВ, а також фахівці з Державної наукової-педагогічної бібліотеки ім. В. О. Сухомлинського та Національної бібліотеки України для дітей.

Учасники засідання обговорювали актуальні проблеми розвитку документальних ресурсів, що зберігаються в спеціалізованих фондах наукових бібліотек.

У вступному слові заступник генерального директора НБУВ, керівник Центру консервації і реставрації, канд. іст. наук **Л. В. Муха** зазначила, що спеціалізовані фонди, маючи свою специфіку, потребують найширшого висвітлення в інформаційному просторі. Звідси випливає першочергове завдання – створення бази даних історичних пам'яток та виготовлення страхової (цифрової) копії документів. Крім того, тут існує проблема представлення унікальних документів в Інтернет-просторі че-

рез відсутність єдиних методичних засад описування документів та єдиного координаційного центру зі створення електронного реєстру книжкових та рукописних пам'яток.

Виступи багатьох учасників круглого столу були присвячені проблемам розвитку електронних каталогів спеціалізованих фондів, можливостям їх використання, трансформації в Інтернет-середовище, автоматизації процесу створення наукових каталогів та електронних колекцій тощо.

Директор Інституту рукопису НБУВ, член-кор. НАН України, д-р. іст. наук, професор **Л. А. Дубровіна** у своєму виступі «Формування електронних каталогів рукописних фондів – проблеми та перспективи» наголосила на необхідності включення інформації рукописних фондів бібліотек у соціокультурний процес та розкриття її впливу на формування духовної складової суспільства. Водночас доповідачка звернула увагу на певне відставання у темпах використання та засвоєння цієї інформації від сучасних суспільних запитів. Подолання такого стану пов'язується з необхідністю відпрацювання узгодженої системи репрезентації документальних ресурсів, удосконалення методики наукового опису рукописних фондів бібліотек з орієнтацією на взаємозв'язок з електронними ресурсами бібліотек та узагальнення інформації на поколекційному, подокументному, тематичному та хронологічному рівнях. Було відзначено, що найбільш перспективним напрямом гармонізації традиційних та

електронних ресурсів бібліотек є створення науково-пошукового апарата, орієнтованого на розкриття видової різноманітності за складом та предметно-тематичною багатоглядністю змісту фондів.

Завідувача відділу стародруків та рідкісних видань НБУВ, д-р. іст. наук, проф. **Г. І. Ковальчук** у виступі «Електронні ресурси стародруків НБУВ – перспективи розвитку» розповіла про електронні ресурси як важливу складову фонду відділу та окреслила перспективи їх розвитку.

У спільній доповіді **Г. І. Ковальчук**, наук. співробітника НБУВ, канд. філол. наук **Н. В. Заболотної**, наук. співробітника НБУВ, канд. техн. наук **К. В. Лобузіної** «Створення електронних колекцій книжкових пам'яток у НБУВ (на прикладі почаївських стародруків)» розкрито діяльність НБУВ, спрямовану на створення електронних колекцій книжкових пам'яток. Було презентовано підготовлений диск, на якому міститься інформація з історії Почаївської друкарні, електронний каталог почаївських стародруків відділу і зразки повного наукового опису, цифрові копії двох десятків найрідкісніших чи цінних почаївських стародруків та електронні зображення художнього оздоблення відповідних видань.

Самостійна доповідь **К. В. Лобузіної** «Автоматизація підготовки наукових каталогів документальних ресурсів спеціалізованих фондів на основі бібліотечно-бібліографічних баз даних» була присвячена проблемам, що виникають під час створення наукових каталогів видань спеціалізованих фондів: накопичення бібліографічних описів, приміток, різноманітних довідок, зображень та інших матеріалів, які потребують упорядкування. Зазначено, що у середовищі системи автоматизації бібліотек «ІРБІС» було розроблено технологічні засоби, які вирішують ці проблеми: формати виведення даних, сценарії сортування, покажчики до каталогів, гіпертекстові посилання до зовнішніх об'єктів (зображення, музика, відео). Кожен з каталогів спеціального виду видань для повноцінного представлення всієї необхідної інформації про видання потребує особливих підходів, що було показано на прикладах (ноти, образотворчі видання, стародруки). Доповідачка підкреслила, що серед переваг запропонованої технології, перед традиційною, є можливість отримання верстки друкованого варіанта каталогу, електронної версії видання у формі бібліографічної бази даних або ілюстрованого каталогу.

Директор Інституту архівознавства НБУВ, канд. іст. наук **Л. М. Яременко** у своїй доповіді «Документальні ресурси Архівного фонду НАН України в Інтернет-середовищі: можливості використання та трансформації» наголосила, що сьогодні, коли суспільство дедалі частіше звертається до першоджерел історичної інформації, архівні підрозділи НАН України повинні виконувати не тільки меморіальну функцію збирання та зберігання документальної спадщини всієї української науки, а й опікуватися створенням, розповсюдженням традиційних і електронних форм інформаційних ресурсів Архівного фонду НАН України. У доповіді проаналізовано роботу установ архівної системи з формування фондів наукових

установ, видатних вчених України, а також щодо створення науково-пошукових систем на документи з використанням традиційних форм: описів, каталогів, путівників, покажчиків. Крім того, висвітлено роботу із залучення документів Архівного фонду НАН України до сучасного електронного середовища, зокрема, з розроблення електронної бази даних на документи та з поцифрування аудіозаписів засідань Президії НАН України в Інституті архівознавства НБУВ, поцифрування протоколів засідань Президії НАН України в її науковому архіві. Відзначено, що використання як самих архівних документів, так і інформації про них на офіційних сайтах НАН України та академічних науково-дослідних установ забезпечує широкий доступ користувачів до документальних пам'яток національної науки. На думку доповідачки, цей напрям архівної роботи в академічній системі сприяє збереженню наукової спадщини нації, швидкому введенню її до соціокультурного простору, поширенню знань про архів української науки та формуванню загальнодоступних електронних інформаційних ресурсів. Було акцентовано увагу на тому, що цей напрям роботи пов'язаний з певними складнощами, вирішити які можливо шляхом максимального адаптування і узгодження цілої низки процесів: зарахування стандартних вимог до обліку, описування, формування архівних фондів традиційним способом, визначення програмних засад та нормативно-методичної бази цього процесу, використання відповідних юридичних норм щодо власності документів і можливості їх використання.

Доповідь ст. наук. співробітника НБУВ, канд. іст. наук **О. М. Березовського** «Використання автоматизованих документно-інформаційних систем в Інституті архівознавства НБУВ (проблеми та перспективи)» була присвячена проблемам автоматизації науково-довідкового апарата в архівах. Доповідач зупинився на деяких аспектах прикладного використання автоматизованих документно-інформаційних систем в архівних установах (на прикладі електронних баз даних Інституту архівознавства НБУВ). Зазначалося, що для створення документальних баз даних було використано інформаційно-пошуковий пакет CDS/ISIS для Windows. Йшлося також про можливості застосування в базах даних гіпертексту та гіпермедіа, перспективи використання електронних баз даних Інституту архівознавства.

Виступ мол. наук. співробітника НБУВ **І. С. Шекери** «Книжковий інформаційний ресурс як джерельна база для вивчення історії формування бібліотеки Київського Михайлівського Золотоверхого монастиря» став своєрідним продовженням її статті «Бібліотека Київського Михайлівського Золотоверхого монастиря: історіографія дослідження», опублікованої у збірнику наукових праць НБУВ. Доповідачка проаналізувала інформаційні дані про Михайлівську бібліотеку, які містяться у книжкових джерелах ХІХ–ХХІ ст. Нею були опрацьовані книжкові та періодичні видання, наукові праці, довідкова література.

У доповіді пров. бібліотекаря НБУВ **Л. М. Деменко** «Продовжувані та періодичні видання Імператорського університету св. Володимира як інформаційний ресурс

та об'єкт досліджень» висвітлено історію продовжуваних та періодичних видань Імператорського університету св. Володимира (нині Київський національний університет ім. Т. Шевченка), охарактеризовано сучасний стан цього інформаційного ресурсу та довідкової літератури, виданої до 1912 р., за радянських часів, в сучасний період, а також дисертацій українських вчених.

У повідомленні наук. співробітника НБУВ **Н. П. Бондар** «База даних водяних знаків видань Івана Федорова і Петра Мстиславця як джерело історико-книгознавчих досліджень» проаналізовано водяні знаки видань, надрукованих Іваном Федоровим і Петром Мстиславцем, – московського Апостола 1564 р., заблудівського Євангелія учительного 1569 р., львівського Апостола 1574 р., віленського Євангелія 1575 р. та острозької Біблії 1581 р. Зібраний матеріал, як зазначила доповідачка, було використано для історико-книгознавчого дослідження примірників – проаналізовано походження знаків, частку кожного знака у виданнях, динаміку заміни партій паперу, відтак почерговість друкування частин, видавничі варіанти тощо.

Директор Музею книги і друкарства України **В. Г. Бочковська** свій виступ «Історія Почаївського монастиря у візитаціях XVIII – першої половини XIX ст.» присвятила дослідженню історії Почаївської Успенської лаври крізь призму візитаційних описів, адже саме візитаційні акти відносяться до числа тих джерел, які мало використовувалися в українській історіографії. Відзначено, що візитація є багатопільовим джерелом, яке не тільки розкриває певні грані соціального становища духовенства в суспільстві, а й дає уявлення про це суспільство в цілому. У візитаціях збереглися відомості про стан будівель монастиря та облаштування деяких його приміщень. Зібрані воедино вони істотно розширюють можливості аналізу різносторонньої діяльності монастиря, забезпечують документальну основу вивчення його історії. У багатьох архівосховищах України, Білорусі, Росії, Польщі до сьогоднішнього дня збереглися тисячі томів візитаційних описів XVIII – першої половини XIX ст. Зокрема, в Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського та Державному архіві Тернопільської області було виявлено значний обсяг документів, що стосуються безпосередньо Почаївської Успенської лаври. Як наголосила доповідачка, детальний аналіз цього архівного джерела дає змогу більш глибоко висвітлити історію Почаївської Успенської лаври та її намісників, з'ясувати місце і роль монастиря у тогочасному суспільстві.

Доповідь наук. співробітника Львівської національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаника, канд. іст. наук **Н. Е. Кунанець** «Взаємодія наукових бібліотек Львова наприкінці XIX – початку XX ст. в інформаційному забезпеченні наукових досліджень» була присвячена висвітленню ролі наукових бібліотек Львова, зокрема бібліотек університетів та наукових товариств, у забезпеченні актуальних наукових досліджень. Аналіз засвідчує, що більшість наукових розробок завдячує документальним фондам саме цих бібліотек.

Ст. наук. співробітник Львівської національної науко-

вої бібліотеки ім. В. Стефаника **І. Б. Качур** у своєму виступі «Маргінальні записи як джерело дослідження рецепції французької книги Галичини у другій половині XVIII ст.» відзначила, що маргінальні записи (записи на книжках) розглядаються як універсальне джерело дослідження історії мови, видавничої діяльності, побутування книги, історії книжкового ринку, писемності і культури. Усвідомлення цих знаків як артефактів культури сприяє вивченню їх науковцями як самодостатніх історичних джерел.

У доповіді мол. наук. співробітника НБУВ **Л. М. Гутник** «Майстри вітчизняної графіки в мистецтві кіноплаката (на матеріалах зібрання українського кіноплаката XX ст. з фондів НБУВ)» розкрито один з головних аспектів дослідження зібрання українського кіноплаката XX ст. – вивчення творчості вітчизняних майстрів плакатної графіки. Зокрема, окреслено коло митців у цьому жанрі, висвітлено основні тенденції розвитку українського кіноплаката 1920–1980-х рр. та його художньо-стилістичні особливості. Зазначено, що на основі зібрання кіноплаката НБУВ створюється електронний науковий каталог «Український кіноплакат 1920–1990-х рр.», який дасть змогу не лише максимально повно розкрити інформаційний ресурс тиражного вітчизняного кіноплаката, а й забезпечити збереження документів та швидкий доступ користувачів до потрібної інформації.

Виступ ст. наук. співробітника НБУВ, канд. іст. наук **І. О. Ціборовської-Римарович** «Історико-книгознавчий аналіз примірників творів теолога-єзуїта Георгія Генгеля (1657–1727): їх побутування на етнічних українських землях та роль у релігійному житті» був присвячений книгознавчому, джерелознавчому аналізу примірників творів відомого єзуїта-теолога XVIII ст. Георгія Генгеля з фондів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, який своє життя і діяльність тісно пов'язав з Україною. Викладений матеріал засвідчив важливість комплексного дослідження стародруків як джерела історичних та культурологічних студій.

Мол. наук. співробітник НБУВ **І. Ф. Бобрішева** у виступі «Українські нотні видання вокальних творів 1924–1930 рр.: поповнення національного бібліографічного репертуару» проаналізувала можливу типологію незареєстрованих документів та подала короткий огляд новознайдених документів. У процесі роботи над створенням наукового ретроспективного каталогу «Українські нотні видання вокальної музики 1924–1930 рр.» доповідачка виявила майже 200 видань, що вводяться в науковий обіг вперше: знайдені видання не внесені у зведений бібліографічний довідник «Музична література УРСР. 1917–1965» (Х., 1966).

Доповідь ст. наук. співробітника НБУВ, канд. іст. наук **Л. М. Дениско** «Екслібриси на книжках колекції рідкісних видань НБУВ як джерело вивчення книжкового руху в Україні та дореволюційній Росії» була присвячена книжковим знакам – екслібрисам і суперекслібрисам, які прикрашають розкішні видання XVIII – першої половини XIX ст. та які спеціально виготовлені для того, щоб вказувати на належність книг до тієї чи іншої приватної бібліотеки. Доповідка акцентувала увагу на то-

му, що виявлені екслібриси, різноманітні за змістом і технікою виготовлення, мають як загальні, так і особливі риси і піддаються класифікації – існують гербові, сюжетні, вензелеві, шрифтові екслібриси. Було відмічено, що вказані знаки продовжують і сьогодні відігравати роль путівника і визначають долю кожної книги, яка їх має. Завдяки їм збереглися імена власників книг, майстрів художньої графіки і геральдики.

Свою доповідь ст. наук. співробітник НБУВ, канд. іст. наук **Т. Є. Мяскова** «Введення в науковий обіг інформаційних ресурсів бібліотек, що перебувають на стадії реконструкції» присвятила долі тих історико-культурних фондів відділу бібліотечних зібрань та історичних колекцій НБУВ, які ще не стали об'єктом наукового дослідження. Головну увагу було приділено бібліотекам духовних семінарій, державних та приватних світських навчальних закладів, особистим бібліотекам професорів Імператорського університету св. Володимира та видатних діячів XIX ст. Доповідка окреслила першочергові завдання стосовно ефективного використання цих бібліотек.

У доповіді в. о. мол. наук. співробітника НБУВ **І. С. Корчемної** «Перспективи створення електронної системи комплектування і обліку рукописних фондів бібліотек» йшлося про перспективи впровадження електронної бази даних з обліку та комплектування рукописних фондів ІР НБУВ. Розкрито шляхи вдосконалення процесу обліку рукописних матеріалів під час комплектування, зберігання та використання. Проаналізовано переваги використання сучасної інформаційної системи, яка дає змогу: автоматизувати рутинну роботу з ведення облікової документації, пов'язаної з прийманням, опрацюванням, перевіркою рукописних матеріалів; оперативно отримувати необхідні відомості про наявність документів; покращити якість діловодної інформації.

Виступ ст. наук. співробітника НБУВ, канд. іст. наук **Т. В. Міцан** «Актові документи з колекції архівних документів Всеукраїнського історичного музею ім. Т. Г. Шевченка як джерело з історії козацького землеволодіння України XVII–XVIII ст.» присвячений джерелознавчому аналізу документів колекції Всеукраїнського історичного музею ім. Т. Г. Шевченка, зокрема дослідженню актових документів, які є цінним джерелом з історії майнових та земельних відносин козацької старшини XVII–XVIII ст. Було представлено такий вид публічно-правового акта, як універсал та вид приватно-правового документа – купчий запис. Доповідка підкреслила, що вивчення вказаних документів дає підстави зробити висновки: актові документи, які висвітлюють процеси надання земельних угідь та підтверджують права на володіння маєтностями, засвідчують недоторканність майна козацької старшини, становлять унікальну змістовну та репрезентативну частину джерельної бази з вивчення козакознавчої тематики.

Наук. співробітник НБУВ, канд. іст. наук **В. Е. Лось** у доповіді «Стан збереження архівних документів з історії Уніатської церкви на Правобережній Україні (кінець XVIII – перша половина XIX ст.)» проаналізувала сучасний стан збереженості архівних документів з історії

Уніатської церкви. Особливу увагу приділено церковним книгам, більшість з яких була знищена ще в XIX ст., а також іншим малодослідженим документам церковного походження. Крім того, обґрунтовано необхідність реконструкції церковних архівів за допомогою блоку джерел, створених у результаті адміністративної діяльності управління справами держави і суспільства, стан збереженості яких у Російській імперії перебував на найвищому рівні.

Виступ наук. співробітника НБУВ, канд. іст. наук **І. В. Клименко** «Літературно-Науковий Вістник»: редакційно-видавничий аспект діяльності» присвячений вивченню архівних документів літературно-мистецького часопису «Літературно-Науковий Вістник»: (Львів–Київ–Львів, 1898–1932). Проаналізовано процеси становлення та особливості функціонування національного видання наприкінці XIX – на початку XX ст. Висвітлено специфіку змісту та редакційно-видавничий аспект діяльності часопису, редакторами і співробітниками якого були відомі представники української культури і науки.

Ст. наук. співробітник НБУВ, канд. іст. наук **С. В. Сохань** у виступі «Київські Богословський та Йорданський дівочі монастирі XVII–XVIII ст.: сплетіння долі в історичному просторі» на основі комплексного аналізу архівних матеріалів із фондів ІР НБУВ розкрила документальну спадщину монастирських міні-архівів дівочих обителей, які були втрачені під час київських пожеж XVII ст. Виявлені копії та виписки документів державних установ з історії монастирів стали важливою підставою для встановлення дат заснування обителей, атрибуції імен ігуменей та років їх діяльності, окремих невідомих сторінок із життя черниць та майнових відносин між двома монастирями. Занурення в історію дало змогу довести існування двох окремих монастирів на суміжній території у XVIII ст. і спростувати гіпотезу дослідників XIX ст. про об'єднання їх під однією назвою.

У виступі мол. наук. співробітника НБУВ, канд. іст. наук **О. П. Бодак** «Внесок М. Ю. Брайчевського в розвиток інформаційного забезпечення української бібліографічної діяльності» на документах особового архівного фонду, що зберігається в Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського, висвітлено бібліографічну діяльність відомого вітчизняного історика та археолога М. Ю. Брайчевського, проаналізовано співпрацю вченого з Інститутом кібернетики АН УРСР у процесі розроблення теми «Машинний бібліографічний пошук», за результатами якої М. Ю. Брайчевським були розроблені принципи інформаційного пошуку в галузі археологічної літератури.

Доповідь наук. співробітника НБУВ **М. А. Стельмашової** «Франкомовна росіка у фондах відділу бібліотечних зібрань та історичних колекцій НБУВ» присвячена вивченню франкомовної росіки. Доповідка зазначила, що подальші дослідження із зазначеної тематики сприятимуть розкриттю великого інформаційного масиву франкомовного фонду, допоможуть кращому ознайомленню з історією і культурою Франції.

Текстологічним дослідженням безлінійних нотних ру-

кописних книг XVII–XIX ст. присвячено доповідь в. о. наук. співробітника НБУВ, канд. іст. наук **Е. С. Клименко** «Безлінійні нотні рукописи XVII–XIX ст.: текстологічний аспект досліджень». Розглянуто репертуар співочих рукописів, їх структурно-типологічні характеристики, виявлено особливості гімнографічного та музичного текстів у рукописах означеного періоду, показано, як текстологічний аналіз у поєднанні з палеографічними, музично-палеографічними та кодікологічними методами дає змогу правильно атрибуувати рукопис та його складові частини, визначити особливості та специфічні риси його текстів.

У доповіді зав. відділу формування музичного фонду НБУВ, канд. мистецтвознавства **Л. В. Івченко** «Рукописні партитури опер з колекції Розумовських» вперше були оприлюднені відомості про склад і зміст оперної частини колекції Олексія Розумовського, де представлено понад 40 рукописних партитур італійських опер, написаних і вперше поставлених на сцені у другій половині XVIII ст. Окреслено можливі шляхи комплектування цієї частини колекції, а за допомогою баз даних RISM встановлено авторів та назви декількох, невідомих раніше, опер.

Мол. наук. співробітник НБУВ **І. В. Савченко** у своєму виступі «Видавнича фірма «Леон Ідзіковський» зазначила, що у 2008 р. Україна відзначає видатну подію в історії музичної культури – 150-річчя від дати заснування видавничої фірми «Леон Ідзіковський» – найпотужнішої приватної нотовидавничої фірми в Україні, однієї з найстаріших на території Російської імперії. Було представлено ретроспективу діяльності фірми, проаналізовано її вагомий внесок у справу створення, розповсюдження, популяризації та збереження української музики.

У своєму виступі «Формування електронних ресурсів на документи архівного фонду академіка М. В. Птухи» в. о. мол. наук. співробітника НБУВ **Н. А. Порохницька** вказала на необхідність створення електронних ресурсів на документи архівних фондів, зокрема, на фонд академіка М. В. Птухи, виокремила пов'язані з цим нагальні проблеми. Також у виступі йшлося про роботу над створенням електронної бази даних на Архівний фонд НАН України на основі інформаційно-пошукового пакета CDS/ISIS (Computer Documentation System/Integrated System Information Services) для Windows.

Підсумовуючи результати своєї роботи, учасники круглого столу наголосили на тому, що документальні ресурси спеціалізованих фондів наукових бібліотек становлять важливу складову сучасного інформаційного простору. І саме тому використання нових підходів до гармонізації традиційних і новітніх форм бібліотечної каталогізації та систематизації документальних ресурсів, а також розроблення методичних засад представлення ресурсів та системи наукового опису спеціалізованих фондів бібліотек є ефективним інструментом дистанційного обслуговування наукового товариства, важливим засобом забезпечення інтеграції історичних пам'яток України у світову спільноту культурних цінностей.

Л. Муха,

заступник генерального директора НБУВ,
керівник Центру консервації і реставрації,
канд. іст. наук

Т. Міцан,

ст. наук. співробітник НБУВ,
канд. іст. наук

Електронне середовище наукової бібліотеки

У XV ст. людина опанувала мистецтвом друкарства і це спричинилося до першого радикального «прориву» у сфері збереження, поширення й передачі знань. Поява глобальних інформаційних мереж – революція, що сприяла глибоким перетворенням у світі, які можна порівняти лише зі змінами, що відбулися в результаті винаходу алфавіту й друкованої машини. Це не було просто технологічною революцією. Обидва винаходи справили й продовжують справляти вплив на економічну, соціальну, культурну та політичну системи більшості регіонів світу. Інтернет змінює звичні методи отримання інформації, видозмінює засоби доступу людей до знань, прискорює прогрес у всіх суспільних сферах, ініціює появу нових цінностей, тенденцій і, звичайно ж, проблем. Дедалі більше питань виникає навколо

інформації, яка народжується, існує, циркулює, зберігається й споживається тільки в електронному вигляді. Особливо це стосується наукової інформації. Електронна форма дає змогу зберігати інформацію більш компактно, розповсюджувати її оперативно та широко і, як наслідок, виникають нові можливості для маніпулювання нею.

Електронна (зокрема, онлайн) інформація є плінною, вона не зберігається належним чином у часі та просторі. І це – одна з найбільш актуальних проблем сьогодення. Про нагальність її вирішення наголошується у документах ЮНЕСКО: «архівування у цифровому форматі електронних публікацій необхідне для того, щоб унікальні наукові результати не були загублені для наступних поколінь. Варто було б створити спеціальний ор-

ган, який би займався проблемами архівування, що стосувалося б усіх наукових дисциплін, і який, можливо, разом з довіреною третьою стороною, розробив би основні принципи, що забезпечували б таке архівування на (між)державному рівні». Бібліотеки, що впродовж тисячоліть виступали основними сховищами інтелектуальних надбань людства, не можуть залишатися осторонь розв'язання означеної проблеми. Вони мають розширити сферу своєї діяльності на мережеву інформацію для організації зберігання та використання електронних публікацій.

Актуальність запропонованої для обговорення на семінарі теми «електронних наукових середовищ», де інформаційні ресурси накопичуються, обробляються, зберігаються у структурованому вигляді та надаються користувачам, не викликає сумнівів. Сьогодні електронні середовища стають невід'ємною частиною наукових бібліотечних фондів, що забезпечують швидкий та ефективний доступ до знань у всіх галузях фундаментальних досліджень.

Одну з ключових доповідей на семінарі «Світові джерела електронної інформації в системі науково-інформаційного забезпечення установ НАН України» виголосив наук. співробітник НБУВ **Д. В. Соловяненко**. Доповідач проаналізував місце і роль онлайн-інформаційних ресурсів у електронному середовищі наукової бібліотеки, виокремив поточні завдання щодо реформування науково-інформаційного забезпечення установ НАН України шляхом гармонійного поєднання традиційних та інноваційних форм бібліотечного обслуговування. Слухачів було поінформовано щодо стратегії поступового переходу до моделі «e-only subscription» в структури пакетів передплати НБУВ у 2006–2008 рр. Зокрема, у 2008 р. було передплачено:

- наукову електронну бібліотеку на платформі ScienceDirect, що містить понад 2 тис. журналів з 7-річною ретроспективою (24 тематичні колекції для НБУВ, а також по 3 профільні тематичні колекції для Донецького фізико-технічного інституту, Інституту геотехнічної механіки, Інституту кріобіології і кріомедицини, Інституту прикладної фізики, Інституту радіофізики і електроніки, ННЦ «Харківський фізико-технічний інститут», НТК «Інститут монокристалів», Фізико-механічного інституту та Фізико-технічного інституту низьких температур);
- інформаційні продукти на платформі EBSCOhost (бази даних Academic Search Premier; Library, Information Science & Technology Abstracts; MEDLINE; Newspaper Source) для всіх установ НАН України;
- колекції електронних версій журналів американських наукових товариств:
- American Chemical Society (для НБУВ, а також для Інституту фізико-органічної хімії і вуглекислоти та НТК «Інститут монокристалів»);
- American Institute of Physics (для НБУВ, а також для Донецького фізико-технічного інституту, Інституту прикладної фізики, Інституту радіофізики і електроніки, ННЦ «Харківський фізико-технічний інсти-

тут» та Фізико-технічного інституту низьких температур);

- American Physical Society (для НБУВ та ННЦ «Харківський фізико-технічний інститут»);
- American Society of Mechanical Engineers (для НБУВ).

За спонсорської підтримки Фонду сприяння розвитку культурних центрів за кордоном (Росія) НБУВ має також передплату на бази даних компанії EastView «Центральна преса Росії» та «Библиотечное дело и информационное обслуживание».

Представлено дані моніторингу використання передплачених ресурсів установами НАН України за 30 місяців дії проекту. Узагальнений показник моніторингу – за вказаним термін онлайн-доступу до передплачених науково-інформаційних ресурсів читачами Бібліотеки та співробітниками установ НАН України отримано 1 млн повних текстів статей. Виокремлено показники використання ресурсів секціями, відділеннями та установами НАН України, а також показники використання окремих передплачених баз даних та видавничих пакетів. Побудовано та подано показники динаміки використання ресурсів за роками. Розглянуто перспективи розвитку проекту передплати НБУВ у 2009 р.

Віце-президент компанії «Powersolution.com», провідний науковий консультант інформаційних проектів (США, Нью-Джерсі) **Дадіан Діна** у своїй доповіді «Архівно-бібліотечна пошукова система Gavigi Universal SearchOS» представила нову оригінальну програмну розробку вищезгаданої компанії, а саме, універсальний інформаційно-пошуковий комплекс, який виконує свої функції практично незалежно від типу операційної системи та систем представлення даних. Саме універсальність пошукової системи й викликала підвищений інтерес в учасників семінару. Тривала дискусія завершилася побажанням присутніх побачити практичну реалізацію в Україні представленої архівно-бібліотечної пошукової системи на наступній науковій конференції.

Керівник Групи моніторингу, архівування та використання мережевих ресурсів НБУВ **В. О. Копансва** у своєму виступі «Інтранет-ресурси – основа електронного середовища НБУВ» докладно розповіла про реально функціонуюче вже понад два роки Інтранет-середовище НБУВ, де сформовано вибірково архів науково-інформаційних ресурсів глобальних комп'ютерних мереж. Формуванню Інтранет-середовища передували цикл досліджень, у процесі яких було визначено та обґрунтовано основні концептуальні положення архівування науково-інформаційних ресурсів Інтернет, згідно з якими це середовище наповнюється в процесі пошуку й архівування всіх науково-інформаційних ресурсів українського сегмента Інтернет і зарубіжних ресурсів з пріоритетних напрямів інноваційної діяльності в Україні, а також шляхом опрацювання інформаційних ресурсів на компакт-дисках, що надходять до НБУВ і дають змогу використовувати у локальній комп'ютерній мережі Бібліотеки. Основні роботи з наповнення фонду було розпочато у другій половині 2005 р. На сьогоднішній день він включає:

- 50 універсальних, галузевих і тематичних енциклопедій та довідників;

- понад 30 колекцій наукової та науково-популярної літератури;
- колекції художньої літератури (українська та російська класика, військові мемуари тощо);
- понад 350 найменувань наукових журналів загальною кількістю річних комплектів понад 1,5 тис.;
- значну добірку матеріалів з бібліотечної справи та науково-інформаційної діяльності.

Основна складова фонду (його ядро) – наукові електронні журнали. Серед періодичних видань троє мають понад 100-річну ретроспективу (з 1884 р.) – це журнали біологічного профілю, що віддзеркалюють динаміку трансформації земної флори та фауни з кінця XIX ст. і є безцінним джерелом інформації для екології та збереження біорізноманіття. Якщо врахувати, що річна передплата зарубіжного наукового журналу перевищує 1 тис. грн., то можна констатувати – реалізація даного проекту вже дала змогу безкоштовно отримати наукову електронну літературу на суму понад 1 млн грн.

Надання науково-інформаційних ресурсів Інtranет-середовища користувачам сьогодні здійснюється лише безпосередньо в НБУВ і в Інtranет-мережах академічних бібліотек, що підключені до телекомунікаційної інфраструктури НАН України. Передбачається інтеграція в створюване інформаційно-телекомунікаційне середовище й Інtranет-мереж інших бібліотек, які візьмуть на себе зобов'язання дотримуватися правил обслуговування користувачів, прийнятих в Інtranет/Екстрнет-середовищі. Ці правила спрямовані на дотримання авторських прав і передбачають обслуговування користувачів виключно в стінах бібліотеки при унеможливленні довільного копіювання електронних публікацій.

Генеральний директор Агенції «Матрікс Прес» **Т. І. Березна** виступила з доповіддю «LibNavigator – професійний інструмент пошуку й запозичення бібліографічних і повнотекстових записів». Вона представила пошукову систему (бібліотечний браузер), що дає змогу вести пошук документів не серед всього простору Інтернет, а саме у бібліотечних ресурсах за протоколом Z39.50. Однією з переваг цієї системи є можливість пошуку інформації у множині каталогів одночасно, що спрощує та прискорює процес. LibNavigator дозволяє автоматизувати весь цикл каталогізації запозиченням від пошуку і отримання записів, що надаються багатьма бібліотеками по всьому світу, до їх редагування і відправлення в електронний каталог. Він має зручний, інтуїтивно зрозумілий інтерфейс і підтримує Unicode. Доповідачка ознайомила з деякими функціональними можливостями представленого бібліотечного браузера та пілотним проектом «Ретрокаталогізація фонду ЦБС

Оболонського району з використанням бібліографічного браузера «LibNavigator».

Директор ЦБС Оболонського району м. Києва **Н. В. Людвік**, зав. відділу **Ю. В. Кузьмічова** та головний інженер **О. А. Білостоцький** запропонували присутнім доповідь «Віртуальне середовище публічної бібліотеки (на прикладі порталу ЦБС Оболонського району). Учасники семінару були ознайомлені з ресурсами, сервісами та статистичними даними інтенсивності відвідувань представленого доповідачами порталу. Було зазначено, що укладачі порталу приділяють велику увагу інформуванню користувачів щодо традиційних ресурсів бібліотеки у віртуальному просторі та наданню їм у електронному вигляді цікавої, але важкодоступної на традиційних носіях інформації та виставленню в онлайн повнотекстових ресурсів.

Сьогодні практично всі книгозбірні зі значними фондами займаються переведеннями їх у цифровий формат. Саме цій проблематиці присвятив свій виступ «Книжкові сканери нового покоління» керівник відділу компанії «Піріт Систем» (Київ) **О. С. Овсак**. Доповідач ознайомив учасників семінару з тенденціями сучасного ринку технологій поцифрування та пристроїв сканування бібліотечних фондів. Увагу було акцентовано на системах обробки великих масивів паперових документів, технології сканування раритетної спадщини та моделях швидкісних і спеціалізованих сканерів. Наводилися приклади виконаних робіт фірмою у бібліотечних та інших державних установах м. Києва. На завершення **О. С. Овсак** запропонував послуги фірми «Піріт Систем» з поцифрування великих масивів документів, книжкових і архівних фондів, бібліотечних каталогів і т.п.

Підбиваючи підсумки роботи, учасники семінару констатували дедалі зростаючу роль електронних середовищ у практиці діяльності бібліотек. Так, портал Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського щодня відвідує 10–12 тис. користувачів з різними (унікальними) інтернет-адресами, що на порядок перевищує кількість відвідувань бібліотеки її читачами. При цьому має місце стрімке зростання усіх статистичних показників роботи порталу. Це свідчить про необхідність надання роботам з формування та використання електронних бібліотечних ресурсів пріоритетного характеру.

Л. Костенко,
керівник Центру бібліотечно-інформаційних
технологій НБУВ, канд. техн. наук
О. Жабін,
наук. співробітник НБУВ

Рекомендації міжнародної наукової конференції «Проблеми гармонізації традиційних і новітніх бібліотечно-інформаційних ресурсів»

7–8 жовтня 2008 р. у м. Києві Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського спільно з Асоціацією бібліотек України, Інформаційно-бібліотечною радою НАН України і Радою директорів наукових бібліотек та інформаційних центрів академії наук – членів Міжнародної асоціації академії наук було проведено міжнародну наукову конференцію «Проблеми гармонізації традиційних і новітніх бібліотечно-інформаційних ресурсів».

Вона продовжила низку конференцій, започаткованих Бібліотекою 1989 р.: «Роль бібліотек у розвитку суспільства» (1989), «Перспективи розвитку бібліотечної справи в Українській РСР» (1990), «Бібліотека – Інформатизація – Наука» (1991), «Наукова бібліотека в сучасному соціокультурному контексті» (1993), «Автоматизовані системи інформаційно-бібліотечного обслуговування» (1994), «Бібліотечно-бібліографічні класифікації та інформаційно-наукові системи» (1995), «Стратегія комплектування фондів наукової бібліотеки» (1996), «Проблеми вдосконалення каталогів наукових бібліотек» (1997), «Інформаційна діяльність наукової бібліотеки» (1998), «Бібліотечно-інформаційні ресурси: формування і розвиток» (1999), «Бібліотеки – центри науково-інформаційних ресурсів ХХІ ст.» (2000), «Бібліотечно-інформаційний сервіс» (2001), «Професійний імідж бібліотекаря інформаційного суспільства» (2002), «Інноваційна діяльність – стратегічний напрям розвитку наукових бібліотек» (2003), «Бібліотеки та інформаційні центри в системі наукового супроводу суспільних реформ» (2004), «Інтелектуальні інформаційні технології у бібліотечній справі» (2005), «Роль бібліотек у формуванні єдиного науково-інформаційного простору України» (2006), «Інтранет/Екстранет-ресурси в наукових бібліотеках» (2007).

Професійні обговорення нагальних питань розвитку бібліотек свідчать про інноваційні процеси в їх діяльності, зокрема, про стрімке зростання електронних фондів і розвиток комп'ютерно-телекомунікаційних технологій, що сприяє трансформації бібліотек у ключову ланку інформаційної сфери суспільства та їх інтеграції в світову інформаційну інфраструктуру.

Мета нинішнього форуму – визначити напрям гармонізації традиційних і новітніх бібліотечно-інформаційних технологій і ресурсів. На обговорення учасників конференції було винесено проблеми розвитку інформаційних ресурсів сучасної наукової бібліотеки та дистантні форми їх використання, веб-технології та електронне середовище наукової бібліотеки, документні ресурси спеціалізованих фондів бібліотек, книжкові та електронні біографічні видання.

Констатувалося, що досягнення поставленої мети потребує:

- розвитку співробітництва національних і провідних наукових бібліотек на міжнародному, загальнодержавному, регіональному та галузевому рівнях, розширення партнерства та обміну досвідом щодо формування національних бібліотечно-інформаційних ресурсів на основі сучасних комп'ютерно-телекомунікаційних технологій;
- скоординованого формування сукупного документного фонду бібліотек, що включає цілісну колекцію видань

про Україну й наукові та суспільно значущі зарубіжні видання, його активного освоєння з урахуванням нових технологічних можливостей;

- започаткування кооперативного проекту «мережева україніка» з метою збереження для наступних поколінь плинних ресурсів українського сегмента Інтернету та актуальних для держави зарубіжних мережевих ресурсів;
- розроблення підходів щодо гармонізації традиційних та мережевих інформаційних ресурсів на основі створення інтегрованого науково-пошукового апарата, орієнтованого на розкриття видової різноманітності та предметно-тематичну багатоаспектність фондів бібліотек;
- державної реєстрації національних документних і мережевих науково-інформаційних і суспільно значущих ресурсів;
- ініціювання в Україні проектів відкритого контенту, створення електронних зібрань з ліцензіями Creative Commons і суспільними публічними ліцензіями (General Public License);
- підтримки ініціатив ІФЛА, НАН України та ВАК України щодо нормативного закріплення гарантованого надання бібліотекам електронних науково-інформаційних і суспільно значущих ресурсів, створених державним коштом, для їх збереження;
- гармонізації традиційних і новітніх підходів до процесів бібліотечної каталогізації та систематизації ресурсів;
- розроблення методики репрезентації ресурсів та системи наукового опису спеціалізованих фондів бібліотек з орієнтацією на взаємопов'язані електронні ресурси з різними рівнями узагальнення інформації (поколекційним, подокументним, тематичним, хронологічним тощо);
- створення національної системи доступу до інформації та знань для всіх категорій користувачів, що сприятиме наданню їм рівних можливостей у задоволенні інформаційних потреб і отриманні послуг у сфері інформаційних комунікацій;
- розвитку дистантних форм інформаційного обслуговування та оперативного доступу до зовнішніх джерел наукової інформації;
- створення загальнодержавної системи електронної доставки документів та міжнародного обміну електронними документами;
- розроблення програмних засобів нового покоління для реалізації інтегрованого технологічного циклу аналітичної обробки бібліотечно-інформаційних ресурсів та виділення нових знань;
- спрямування наукових досліджень на створення теоретичної бази трансформації бібліотек у науково-інформаційні та освітні комплекси – центри накопичення, використання та розповсюдження інтелектуальних інформаційних технологій;
- урахування тенденцій Болонського процесу при підготовці бібліотечних фахівців і розвитку новітніх форм їх навчання (дистанційних, модульних тощо);
- активізації участі наукових бібліотек України у проєктах створення Європейської та Світової електронних бібліотек.

Алла СВОБОДА,
наук. співробітник НБУВ

Бібліотеки інформаційного суспільства: ціннісні орієнтири діяльності

У статті розглядаються процеси становлення публічних бібліотек як центрів міжкультурних зв'язків і соціальної діяльності. Саме в такій якості вони, в умовах інформаційного суспільства, здатні справляти вплив на інтелектуальний, творчий потенціал особистості, на формування її світогляду, екологічної свідомості, відповідних професійних та морально-етичних орієнтацій.

К л ю ч о в і с л о в а: інформаційне суспільство, інформаційна революція, цифрова інформація, електронна бібліотека, ціннісно-орієнтуюча функція бібліотеки, комп'ютерна грамотність, інформаційна культура.

Сьогодні ефективно функціонуюче інформаційне середовище – це головний чинник зростання національного продукту, успішності «знанневої» економіки, запорука національної безпеки. Тому в більшості країн світу, і в Україні зокрема, розбудова інформаційної інфраструктури розглядається як національний пріоритет. За образним висловлюванням одного з перших дослідників інформаційного суспільства Елвіна Тоффлера, у такому суспільстві домінує новий спосіб діяльності – створення і експлуатація знань. Знання та інтелект набувають функції капіталу.

В економічно розвинутих країнах світу відбулася глибока гуманітарно-цивілізаційна перебудова, яка вивела науку на рівень основного джерела і двигуна розвитку національної економіки, а інтелектуальний, творчий, духовний потенціал особистості став важливою складовою національного багатства країни – національним людським капіталом.

Оскільки інформація, наукові знання перетворюються у найважливішу продуктивну силу, у головний ресурс людства, а всі потоки інформації зосереджуються в бібліотеці, наймовірно зростає роль останньої у розбудові сучасного суспільства.

Нинішня інформаційна революція докорінно змінила весь бібліотечний уклад. За якихось 10–15 років життя бібліотек почали визначати комп'ютери, CD-ROMи, Інтернет, електронні бібліотеки, тематичні бібліографічні і повнотекстові бази даних, мережеві послуги, корпоративна і консорціумна взаємодія. Перебуваючи у стінах однієї з бібліотек, читач завдяки електронній доставці документів використовує ресурси інших, отримує копії і в електронній, і в друкованій версії. До його послуг електронні каталоги і картотеки, тематичні повнотекстові бази даних найбільших бібліотек, інформаційних центрів і видавництв світу. Все це ство-

рює небачені раніше можливості для забезпечення повноти інформації, оперативності обслуговування.

Бібліотеки упроваджують нові методики опрацювання знань, які забезпечують високий рівень обробки інформації з метою її поглибленого змістового розкриття, переходу на аналітичний рівень інформаційного обслуговування користувачів. Інтенсивно формуються фактографічні, гіпертекстові й повнотекстові бази даних, бібліо- і наукометричні, оглядово-аналітичні бази знань з соціальних, правових, економічних проблем, проблем розвитку науки, культури, освіти, управління. Отже, читачеві вже надаються не відомості про видання, а інформація, яка готова до використання.

Дедалі більше процеси інформатизації в суспільстві набувають характеру глобальної інформаційної революції. А це означає, що інформаційна цивілізація несе людству не лише переваги, а й нові проблеми. Сьогодні у світі генеруються, копіюються, зберігаються і передаються глобальними мережами величезні потоки цифрової інформації. За оцінками інформаційних аналітиків, вона в три мільйони разів перевищує сукупний обсяг інформації, вміщеної у всіх надрукованих у світі книгах. Нині дедалі частіше лунають голоси про те, що темпи зростання інформації і пов'язана з цим швидкість змін у житті перевищують психофізіологічні можливості сприйняття їх людиною. Вони, як відомо, склались упродовж тисячоліть і їх не можна змінити одразу. Соціологічні дослідження підтверджують, що швидкість змін стає обтяжливою для людини, викликає поширення стресових захворювань. «Людський фактор» все частіше стає причиною катастроф. Журналісти влучно охарактеризували лавиноподібне збільшення інформації як «інформаційний безкрай» (російською – «беспредел»).

Вже сьогодні виникають проблеми зі збереженням цифрової інформації. За прогнозами спеціалістів, темпи зростання виробництва систем збереження даних відстають від темпів збільшення інформаційного потоку, який кожні два роки подвоюється. У недалекому 2010 р. це може призвести до того, що спільне світове сховище даних міститиме лише 60–70 % всесвітнього інформаційного масиву. Ось чому питання збору і реєстрації Інтернет-ресурсів, їх архівування та використання, є такими нагальними для великих наукових бібліотек, особливо для національних. Адже електронні ресурси – це така ж частка культурного надбання, як і книжкові чи рукописні документи. Це з одного боку. З другого, – достовірність значної частини мережевих ресурсів ніким не гарантується, оскільки наповнення серверів здійснюють самі користувачі.

Те, що ці потоки потрібно обмежувати, сьогодні зрозуміло кожному. Але тут постає питання оцінки достовірності цієї інформації, виникає потреба у розробленні методик оцінки достовірності та інформативності матеріалів, представлених на сайтах.

Єдиним виходом для бібліотек у цій ситуації є мінімізація інформаційних потоків шляхом виділення, впорядкування і збереження того, що ми називаємо «фундаментальним знанням». У цьому напрямі мають рухатися вищі як центри такого фундаментального знання, цим шляхом повинні йти і бібліотеки.

Розпочинається тотальне сканування зібрань бібліотек, музеїв, архівів. Це надзвичайно масштабні проекти, пов'язані зі створенням національних і міжнародних електронних бібліотек. Наприклад, у проекті «Бібліотека Універсаліс» беруть участь національні бібліотеки семи країн – Великої Британії, Німеччини, Італії, Канади, США, Франції, Японії. У 2005 р., за ініціативи Бібліотеки Конгресу США, стартував проект «Світова електронна бібліотека». І вже через рік одна з найбільших Інтернет-компаній «Гугл» (Google) повідомила, що нею поцифровано і безоплатно виставлено в Інтернет 10 млн книг.

Поцифрування книжкових текстів здійснюється для того, щоб забезпечити доступ до надбань всесвітньої культури віддаленим користувачам. Але чи мають рацію інформаційні технократи, стверджуючи, що з реалізацією таких проектів, як «Світова електронна бібліотека», інститут бібліотек, вся світова бібліотечна мережа будуть успішно замінені інститутом електронних комунікацій?

Фахівці постійно ставлять питання: Чи є сьо-

годні, на початку ХХІ ст., звернення до бібліотечних фондів і традиційних бібліографічних посібників обов'язковою умовою соціалізації і індивідуалізації особи? Чи залишається книга необхідним інструментом для навчальної, наукової, виробничої, дозвілдової діяльності? Чи можна стати гармонійно розвинутою особистістю, ігноруючи бібліотеки і задовольняючись лише інформаційними ресурсами Інтернету? Відповідь на всі ці запитання читається в тематиці нинішньої конференції. До проблем гармонізації традиційних і новітніх електронних ресурсів бібліотеки фахівці могли підійти, лише пройшовши напружений, суперечливий період накопичення і освоєння цифрової інформації.

Працюючи з електронними ресурсами, більшої частині бібліотек доводилося вирішувати питання: що зберігати, як зберігати і на яких носіях; що зберігати тимчасово, а що постійно; скільки потрібно резервних копій; що можна, використавши лише один раз, взагалі не зберігати? На наш погляд, якщо говорити про документний склад фонду бібліотеки майбутнього, то це має бути розумне поєднання традиційних і електронних видань, щоб у сукупності максимально задовольняти інформаційні потреби читачів. Звичайно, за умов обмеженого фінансування бібліотеки, як правило, формують фонд науково-технічної періодики, дисертацій, препринтів, перекладів в електронному вигляді і переважно на консорціумній основі з іншими бібліотеками, а фонди художньої літератури, образотворчого мистецтва, карт – в основному у традиційній, книжковій формі.

Говорячи про переваги електронних інформаційних ресурсів, констатуємо збільшення в країні і в бібліотеках Інтернет-користувачів, ми не повинні забувати, що з 20 804 публічних бібліотек України близько 15 тис. функціонують у сільській місцевості, і лише окремі з них мають вихід в Інтернет. Аналогічна ситуація – і у шкільних бібліотеках. Так, із 20 тис. бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів лише 1,5 тис. мають комп'ютери, і тільки 600 з них підключені до Інтернету. Отже, основним джерелом інформації тут залишається традиційна книжкова продукція. Нерівність у інформаційному забезпеченні міських і сільських читачів, жителів великих міст і глибинки прирікає нашу країну на відставання. Адже від того, чи зможемо ми дати молодому поколінню рівні шанси для самореалізації, залежатиме здатність нашої країни до інноваційного розвитку.

Тут ми солідаризуємося з думкою таких

бібліотекознавців, як О. Ю. Генієва, М. І. Акіліна, О. В. Мілютіна, Ю. П. Мелентьєва, Г. М. Віхрева про те, що основні проблеми сучасної бібліотеки лежать не тільки і не стільки у сфері технологій, скільки у сфері ціннісних аспектів її діяльності.

Специфіка бібліотеки як соціокультурного інституту полягає в тому, що вона на відміну від інших сховищ інформації, виконує у суспільстві ще й ціннісно-орієнтуючу функцію. Саме вибіркове ставлення бібліотеки до документів, що включаються у фонд, зумовлює її унікальність серед інших інформаційних комунікацій соціуму і є запорукою її виживання в умовах телекомунікаційної революції.

На відміну від комп'ютерних мереж, де представлені хаотичні і нерівнозначні за інформаційною цінністю матеріали, традиційна бібліотека – це ретельно підібране, системно упорядковане зібрання, де зосереджені основоположні знання з усіх галузей науки і суспільної практики.

Визначаючи весь позитив, привнесений у бібліотеку інформаційними технологіями і цифровим контентом, відмічаючи піднесення їхньої ролі як інформаційного центру, і бібліотекарі, і вчені-культурологи сьогодні з тривогою вказують на послаблення місії бібліотечної установи як центру міжкультурної комунікації, як соціального інституту суспільства, що завжди справляє вплив на формування світогляду людини, його гуманістичних засад. У новому суспільстві, де інтелектуальний, духовний, творчий потенціал особистості становить основу національного багатства країни, вся система загальної і професійної освіти, а разом з нею і бібліотеки як важлива складова освітнього простору, мають формувати систему універсальних знань, достатніх для усвідомлення фундаментальних питань буття, цілісної наукової картини світу, морально-світоглядних основ особистості. Отже, йдеться про необхідність посилення соціалізуючої функції бібліотеки, гуманітарного вектора її діяльності. Цього вимагає саме життя. Читачі дедалі частіше звертаються до бібліотеки, щоб вирішити свої нагальні життєві проблеми – перекваліфікації, адаптації до нового фахового середовища, отримання правових, природоохоронних знань, боротьби з наркозалежністю та СНІДом, дитячою безпритульністю, соціалізації людей з обмеженими фізичними можливостями тощо. Відсутність адекватного осмислення соціальних проблем призводить до викривленого сприйняття таких понять, як «мораль», «моральність», «людяність», «гуманність», що відіграють головну роль у формуванні особистості.

Бібліотека інформаційного суспільства – це органічна частина людського співтовариства, що служить кожній особі, допомагає їй удосконалюватися. Ціннісні орієнтири сучасної бібліотеки виявляються не лише у відборі, формуванні фонду, адекватного потребам читачів, а й у визначенні пріоритетних читацьких груп, основних напрямів діяльності, у гармонізації технологій у всіх основних бібліотечних циклах, узгодженні бібліографічних, класифікаційних стандартів і форматів із стандартами роботи в мережі, із стандартами міжнародних бібліотечних інститутів як засобів, що сприятимуть кооперуванню і взаємодії з іншими установами, зокрема освітніми, вільному орієнтуванню читачів у ресурсах світових мереж, їх самоосвітній роботі, самовдосконаленню.

Сьогодні вже очевидно, що вирішення проблем виживання людства, планети, суспільства, окремої людини, з якими зіштовхнулася сучасна цивілізація, великою мірою залежать від того, якою є сама людина. Небезпечно низький рівень свідомості людства стає нині найвагомішою причиною виникнення кризової ситуації виживання. І тут перед бібліотеками з їхніми сучасними можливостями доступу до надбань світової культури постає необмежене поле діяльності.

Якщо ж говорити про долю книги в епоху електронних комунікацій, гармонізацію її «стосунків» з цифровою інформацією, то тут все залежатиме від типу бібліотеки, її завдань, складу читачів, типу поселення, де вона розташована.

Діти, молодь вже сьогодні дедалі більше інформації отримують не з текстових джерел. Це цілком закономірно. У молоді більш високий рівень комп'ютерної грамотності, вона краще відчуває новачі. Отже, на наших очах формується телекомп'ютерне покоління, на відміну від дорослого – літературодомінантного. Але це зовсім не означає, що молодь втратила інтерес до книги і книга зникне як джерело інформації.

Електронна інформація швидко змінюється, вона «живе» в Інтернеті від 30 днів до шести місяців. Та й з визначенням достовірності мережевих ресурсів виникають труднощі. Тому книга має майбутнє. Адже останні 20 років, незважаючи на прогнозування кінця «Галактики Гутенберга», книговидавнича справа на Заході переживає справжній бум, настільки потужний, що книговидавництво у деяких розвинутих країнах подвоїлось як за кількістю назв, так і за тиражами.

Такий книжковий вибух – наслідок не лише збільшення кількості освітніх закладів чи посилення ур-

баністичних тенденцій. У першу чергу, це свідчення того, що книга продовжує залишатися оптимальною формою збереження культурного спадку і в цьому сенсі вона є незамінним елементом розвитку культури, накопичення і поширення знань.

Фахівці виокремлюють такі переваги книги. Традиційна книга характеризується сталістю змісту, на відміну від електронних видань, де текст може змінюватися до невпізнання; довговічністю, зручністю форми, інтимністю у спілкуванні з читачем, мобільністю – вона легко переміщується у просторі, не залежить від зовнішніх джерел енергії, проста у використанні. Книга – це культурне подання матеріалу, це достовірність інформації, це логіка викладу матеріалу у відповідності зі структурою певної науки чи проблеми, що розглядається, це чіткий, грамотний, інтелігентний стиль розкриття заявленої теми, це довіра до письменника, публіциста чи вченого – автора книги. Крім усього іншого, книжність нерозривно пов'язана з інтелігентністю, книжність укорінена у вітчизняну культуру. Процес читання – це добування з тексту змісту, досвіду попередніх поколінь. І ще: читання – це співтворчість. Читач – теж митець, як і письменник. Без розуміння читання як праці і творчості, без культури читання немислиме формування інформаційної культури.

У глобалізованому суспільстві дедалі гостріше відчувається необхідність взаємодії бібліотек на міжвідомчому, регіональному, міжнародному рівнях, кооперування їхньої діяльності з іншими організаціями – школами, вишами, громадськими організаціями і об'єднаннями. Це свідчить про те, що у бібліотеки прийшло розуміння необхідності підготовки людини до життя в інформаційному суспільстві.

Японський освітянин, вчений – фахівець у галузі соціології знання – Дайсаку Ікеда наголошував: «Людя, які житимуть в еру інформаційного суспільства, слід вчитися мистецтву підтримки гармонії». Нині є всі підстави сподіватися, що Бібліотека імені В. І. Вернадського, яка є не лише головною бібліотекою Академії, а й Національною бібліотекою держави, багатопрофільною, міждисциплінарною, науково-дослідною установою, разом з іншими державними науковими бібліотеками забезпечить комплексне науково-теоретичне розроблення проблем розвитку бібліотек в інформаційному суспільстві, в результаті якого і будуть знайдені конструктивні рішення розв'язання складної проблеми гармонізації інформаційних ресурсів бібліотек в ім'я гармонійного розвитку особи.

Список використаної літератури

1. Акилина М. И. Философия современной библиотеки [Текст] / М. И. Акилина // Библиотековедение. – 1996. – № 4/5. – С. 91–100.
2. Алимаева О. И. Библиотека в эпоху глобализации: образовательный аспект [Текст] / О. И. Алимаева // Библиотека. – 2005. – № 1. – С. 10–11.
3. Білл Г. О. Орієнтири сучасного гуманізму [Текст] / Г. О. Білл. – Житомир, «Волинь», 2008. – 232 с.
4. Вихрева Г. М. Формирование ценностных ориентиров российской библиотеки в контексте реалий современного общества [Текст] / Г. М. Вихрева // Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития: науч.-практ. и теорет. сб. – К., 2008. – Вып. 6. – С. 7–22.
5. Генієва Е. Ю. Библиотека как центр межкультурной коммуникации [Текст] / Е. Ю. Генієва. – М.: «Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН)», 2007. – 208 с.
6. Гиляревский Р. С. О тенденциях развития электронных изданий [Текст] / Р. С. Гиляревский // Книга. Исследования и материалы. – М., 2007. – Сб. 87/2: в 2-х ч. – Ч. 2 – С. 17–28.
7. Григорьянц Е. И. Книга в контексте современной культурной коммуникации [Текст] Е. И. Григорьянц // Книга. Исследования и материалы. – М., 2004. – Сб. 82. – С. 52–59.
8. Давыдова И. А. Библиотека как производственная и социокоммуникативная система эпохи формирования глобального общества [Текст] / И. А. Давыдова // Библиотечное дело 2003. Гуманитарные и технологические аспекты развития. – М.: МГУКИ, 2003. – С. 9–10.
9. Дайсаку Ікеда, Садовничий В. А. Рубежи веков: диалоги об образовании и воспитания [Текст] / И. Дайсаку, В. А. Садовничий // Парадигмы социологии знания: хрестоматия / под общ. ред. В. Л. Шульца. – М.: Наука, 2007. – С. 9–68.
10. Зборовский Г., Шуклина Е. Самообразование – парадигма XXI века [Текст] / Г. Зборовский, Е. Шуклина // Высшее образование в России. – 2003. – № 5. – С. 25–32.
11. Коломієць О. Б. Формування культуротворчого потенціалу майбутнього фахівця як актуальна проблема сучасності [Текст] / О. Б. Коломієць // Зб. наук. праць. Педагогічні науки. – Херсон: Вид-во ХДУ, 2008. – Вип. 47. – С. 180–183.
12. Ленский Б. В., Васильев В. И. «Галактика Гутенберга» и информационное общество [Текст] / Б. В. Ленский, В. И. Васильев // Книга. Исследования и материалы. – Ч. 2. – С. 5–16.
13. Матвієнко О. В. Інформаційна культура особистості: освітньо-виховний контекст: навч.-метод. посібник [Текст] / О. В. Матвієнко. – К.: Ун-т економіки та права «Крок», 2006. – 116 с.
14. Мелентьева Ю. П. Чтение, читатель, библиотека в изменяющемся мире [Текст] / Ю. П. Мелентьева. – М.: Наука, 2007. – 355 с.
15. Миронов С. М. Библиотеки в национальных про-

ектах России [Текст] / С. М. Миронов // Библиотекосведение. – 2006. – № 2. – С. 9–12.

16. *Моисеев Н.* Системная организация биосферы и концепция коэволюции [Текст] / Н. Моисеев // Общественные науки и современность. – 2000. – № 2. – С. 123–130.

17. *Пантюхова Т. В.* Читательская культура в обществе коммуникации [Текст] / Т. В. Пантюхова // Библиотекосведение. – 2008. – № 3. – С. 61–64.

18. *Пархоменко О. В.* Інформаційно-знаннєве суспільство: проблеми перенавчання персоналу [Текст] / О. В. Пархоменко // НТІ. – 2008. – № 2. – С. 6–8.

19. *Подчернин В. М.* Некоторые вопросы информационного обеспечения информационно-аналитической деятельности [Текст] / В. М. Подчернин // Библиосфера. – 2007. – № 1. – С. 21–32.

20. *Семенюк Э. П.* Информатика и духовные ценности [Текст] / Э. П. Семенюк // НТИ. Сер. 1. Орг. и методика информационной работы. – 2008. – № 1. – С. 1–8.

21. *Соколов А. В.* Библиотечная интеллигенция в России: исторические очерки [Текст] / А. В. Соколов. – М.: Либерия – Бибинформ, 2006. – Ч. 2. XX – начало XXI

века. – 2008. – 304 с. (Серия «Библиотекарь и время. XXI век»; вып. 87).

22. Статистичний бюлетень за січень–травень 2008 р. / Держ. Комітет статистики України. – К., 2008. – С. 52.

23. *Тоффлер Э.* Создание новой цивилизации. Политика Третьей Волны. – Новосибирск, 1996. – 180 с.

24. *Федоров В. В.* Современная культура, библиотеки и чтение [Текст] / В. В. Федоров // Вестник БАЕ. – 2007. – № 4. – С. 9–11.

25. *Хахальова Н. И.* Формирование библиотечного фонда в электронной среде: концептуальный подход [Текст] / Н. И. Хахалева // Библиотекосведение. – 2006. – № 3. – С. 38–41.

26. *Шемаєва Г. В.* Електронні ресурси бібліотек України в системі наукових комунікацій: моногр. / Г. В. Шемаєва; Харк. держ. акад. культури. – Х.: ХДАК, 2008. – 289 с.

27. *Шрайберг Я. Л.* Роль библиотек в обеспечении доступа к информации и знаниям в информационном веке: Ежегодный доклад Конференции «Крым». Год 2007. [Текст] / Я. Л. Шрайберг // Науч. и техн. б-ки. – 2008. – № 1. – С. 7–44.

Олена ВОСКОВОЙНИКОВА-ГУЗЄВА,

директор інституту бібліотекознавства НБУВ,
канд. іст. наук

Наукова бібліотека XXI століття в європейському соціокультурному вимірі

Стаття засвідчує, що соціокультурний, інформаційний простір сучасної європейської бібліотеки максимально орієнтований на архітектурне, естетичне та функціональне оновлення, на представлення різноманітних технологій обслуговування, комбінованого за видами ресурсу, на швидкість та зручність отримання інформації.

К л ю ч о в і с л о в а: наукова бібліотека, інформаційний простір, інформаційний ресурс, технології обслуговування.

Кожен історичний період характеризується превалюванням розвитку певного типу бібліотеки, що зумовлено як виконуваними нею соціальними завданнями (збирання, збереження, поширення знання та ін.), так і загальними тенденціями культурного та освітнього поступу. Бібліотекознавча думка, представлена у працях учених XVIII–XIX ст. (у контексті організаційно-управлінського облаштування бібліотек як книгосховищ та опрацювання фондів), органічно пов'язана з розвитком основних типів бібліотек і сьогодні дає нам велику кількість спостережень і прикладів. Так, XVII ст. було часом динамічного розвитку церковних і монастирських бібліотек, XVIII ст. визначається як період активного становлення

бібліотек університетських. На межі XVIII–XIX ст. у Європі формуються бібліотеки нового типу – національні, у XIX ст. домінуючою тенденцією стає поява і розвиток академічних бібліотек. Розвитку освіти і культури активно сприяли бібліотеки народні (публічні), вони відіграли особливо важливу роль у справі поширення знань. У цей же період остаточно утверджується погляд на бібліотеку як самостійний фактор культури¹.

¹ Див.: *Володин Б. Ф.* Всемирная история библиотек. – СПб: Профессия, 2002. – 352 с.; *Рубинский К. И.* Культурная роль библиотеки и задачи библиотекосведения. – Х., 1910. – 32 с.; *Балика Д.* Библиотека в минувшем (культурно-исторический нарис) / за ред. Ю. О. Меженка. – К.: Держвидав України, 1925. – 118 с. та ін.

Генезис бібліотекознавчої думки ХХ ст., аналіз основних напрямів діяльності провідних бібліотечно-інформаційних установ світу і Європи дає змогу зробити висновок, що найпоширенішим типом бібліотек на початку ХХІ ст. стали комплексні науково-інформаційні центри, які одночасно виконують широкий спектр різноманітних функцій, поступово трансформуючись в установи, в яких «бібліотечно-інформаційна» частина залишається лише базовою, а факультативні структури (музеї, архіви, виставкові та навчальні центри, книгарні, театри тощо) надають їхньому соціокультурному та інформаційному простору особливого змісту.

Соціокультурний простір бібліотеки (особливо великої наукової) – це специфічне поєднання факультативних функцій із різноманітними засобами їхньої реалізації.

Концепція інформаційного простору європейської наукової бібліотеки формується під безпосереднім впливом сучасних тенденцій розвитку інформаційно-комунікативних технологій, збагачується досвідом міжнародного співробітництва, дедалі частіше трансформується завдяки реалізації спільних міждержавних або міжнародних програм і проєктів.

У даній статті окреслені питання розглядаються на конкретних прикладах організації деяких провідних європейських бібліотек, з діяльністю яких автор мала змогу особисто ознайомитися.

Участь у програмі «Європейські стратегії розвитку культури і освіти та роль бібліотек» (травень, 2008 р.), яка включала професійну навчальну поїздку до бібліотек Франції за підтримки Міністерства культури і туризму України, Міністерства культури та комунікації Франції та була організована Центром безперервної інформаційно-бібліотечної освіти Української бібліотечної асоціації, дала змогу безпосередньо ознайомитися з основними напрямами роботи і сформувати власну думку щодо місця сучасних бібліотек у європейському культурному просторі.

Програма передбачала відвідання Національної бібліотеки Франції, Публічної інформаційної бібліотеки Центру ім. Ж. Помпіду, Муніципальної бібліотеки ім. Ла Фонтена (м. Париж), Муніципальної бібліотеки ім. Жана Палала (м. Реймс), Університетської бібліотеки ім. Робера де Сорбона (м. Реймс), зустрічі у Міністерстві культури та комунікації Франції (зустріч з п. Корін де Мюнен, зав. відділу європейських та міжнародних зв'язків Дирекції книги та читання, презентація політики

Міністерства щодо підтримки книги та читання), в Асоціації бібліотекарів Франції (зустріч з п. Даніель Шантеро, керівником бюро Асоціації, презентація системи бібліотек Франції та системи бібліотечної освіти) тощо.

До участі у програмі були запрошені провідні фахівці бібліотек України. У рамках науково-освітньої програми вивчався досвід співпраці бібліотек, проєктного розвитку, використання сучасних форм бібліотечної роботи та особливостей упровадження і використання інформаційних технологій; відбулися подіум-дискусії, презентації ідей та концепцій учасників програми.

Ми отримали вагоме підтвердження щодо втілення основних ідей організацій та закладів культури у галузі інформаційних та комунікативних технологій, визначені Комітетом з культури Ради Європи. Ця робота ведеться у двох напрямках: взяття забор'язань щодо відкриття доступу до всіх інформаційних ресурсів і джерел знань та збереження і збільшення культурної спадщини народів та держав Європи.

Найкращою моделлю реалізації таких завдань є модель бібліотечно-інформаційного центру «бібліотека-медіатека». Терміни «медіатека» та «медіатекар» вперше з'явилися у французькому бібліотекознавстві. Медіатека у Франції – це сучасна бібліотека, яка відповідає світовим стандартам обслуговування на основі фонду, що включає різноманітні види документів (від друкованих до електронних та мультимедійних), а також забезпечує доступ до інформаційних мереж, Інтернет включно.

Одним з найяскравіших прикладів медіатеки можна вважати Публічну інформаційну бібліотеку (ПІБ; www.bpi.fr) Національного центру мистецтва та культури ім. Жоржа Помпіду в Парижі (відкрита 1977 р., нинішня технологія працює після реконструкції Центру з 2000 р.). Бібліотека має статус національної і перебуває у підпорядкуванні Міністерства культури та комунікації Франції. Багато років ця установа вважалася лабораторією з інновацій у бібліотечній справі. Вперше у бібліотечній практиці Франції було доведено правомірність віднесення до фондів бібліотек, крім друкованих видань, інших носіїв інформації (документальні фільми, грамплатівки, слайди), обґрунтовано доцільність використання аудіовізуальних матеріалів у процесі вивчення іноземних мов. У фонді ПІБ належне місце займають CD та DVD, банки даних, інформаційні програми навчання з різних галузей знання. Обсяг фонду ПІБ зали-

шається незмінним, масив документів щорічно оновлюється (надходить до 16 тис. нових документів; майже 12 тис. виключається і передається до інших бібліотек та інформаційних центрів). Спеціальний зал ім. Жана Ренуара, розрахований на 80 місць, дає змогу у комфортних умовах демонструвати відеофільми та кінофільми. Для індивідуальної роботи з аудіовізуальними документами оснащено понад 50 пунктів. ПББ накопичено значний досвід з переведення творів мистецтва у цифрову форму; 150 тис. документів фонду фотографій, афіш, естампів розподілено по 2275 тематичних дось, функціонує майже 30 спеціальних пунктів для роботи з аудіодокументами; у системі автоматизованих робочих місць виокремлено 3 сектори для самостійного вивчення мов.

Досвід ПББ переконує, що в умовах медіатеки можна краще задовольняти інформаційні потреби читачів усіх категорій. Наведемо кілька цифр, що ілюструють стан та повсякденну діяльність установи. ПББ розташована на трьох поверхах, займає 10 000 кв. м, має 2200 місць для користувачів, 14 км стелажів, 400 000 документів, 400 автоматизованих робочих місць, 62 години роботи на тиждень, 10 довідкових бюро, 6 000 відвідувань на день, 300 000 відвідувань сайта бібліотеки на тиждень.

Основні принципи організації інформаційного простору ПББ знайомі фахівцям з публікацій директорки Бібліотеки п. Мартіни Блан-Монмейер². У них йшлося про організацію внутрішньої мережі з одночасним використанням, пошуком та обміном інформацією, тобто про створення віртуальної бібліотеки, яка чудово взаємодіє з традиційною формою представлення матеріалів та Інтернетом. Роботи з інформатизації Бібліотеки велися з 1998-го по 2000 р. Їхнім результатом став комплекс з 300 мережевих точок доступу, розміщених неподалік від довідкових служб бібліотекарів. Для встановлення зв'язку між електронними і друкованими ресурсами кожна мережева точка доступу має параметри доступу з єдиного меню до всіх каталогів ПББ і спеціалізованих бібліотек Парижа, до предметних оптичних дисків, а також до іконографічних сайтів та інших відповідних інтернет-сайтів. Мережева точка доступу дає змогу знаходити як необхідні друковані джерела, так і інформацію в електронному виг-

ляді. Отже, технологічна модель ПББ реалізована з урахуванням необхідності задоволення усіх вимог сучасних користувачів – представлення різноманітних технологій обслуговування, комбінованого за видами ресурсу, швидкість та зручність отримання інформації.

Простір ПББ (архітектор Жан-Франсуа Боден) органічно вписаний у загальну концепцію Центру ім. Жоржа Помпиду. Територія кожного поверху (рівня) лише візуально, за рахунок меблів та обладнання, ділиться на зони, тематичні розділи основного фонду розділено кольоровими позначками. Що ж стосується залу Музики, то він виокремлений скляними перегородками, які дають змогу за умов масштабності площі приміщення зберегти функціональність та зручність. Обладнання, меблі, освітлення, пристосовані саме для тих завдань, які виконуватимуть читачі або персонал. Столи та настільні лампи для читання виконані за задумом Жан-Франсуа Бодена. Під час відвідування залів ми мали змогу переконатися в їх ергономічності.

Враження від ПББ можна висловити загалом так: сучасний, продуманий, зручний інформаційний та знаннєвий простір. Сподіваємося, що досвідом наших французьких колег скористаються бібліотекарі України і розвиток медіатек та медіа-простору вітчизняних бібліотек сягне нового, більш високого рівня.

До речі, на східно-європейських теренах вже є сучасні зразки організації бібліотечно-інформаційної справи. Йдеться, насамперед, про проект соціоінформаційного простору Національної бібліотеки Білорусі (НББ), який вражає масштабами і дизайном будівлі, технічною оснащеністю бібліотечно-інформаційних напрямів діяльності, ергономічністю приміщень для співробітників та користувачів.

Наведемо лише кілька цифр та фактів, що ілюструють різносторонню діяльність НББ. Документний фонд НББ становить понад 8,3 млн одиниць зберігання, обслуговування читачів здійснюється в 19 читальних залах, розрахованих на 2000 читачьких місць, у кожній читачькій зоні є АРМ для користувачів і співробітників загальною кількістю 1400. Бібліотека надає користувачам широкий спектр послуг для роботи з традиційними та електронними ресурсами, до послуг користувачів – віртуальна довідкова служба й електронна доставка документів. НББ забезпечує доступ до численних БД – як придбаних, так і власної генерації. Обсяг електронних ресурсів власної гене-

² Блан-Монмейер М. Публичная информационная библиотека (Национальный центр культуры и искусств им. Ж. Помпиду в Париже) // Библиотечноеведение. – 2004. – № 6. – С. 52–55.

рації становить понад 2,5 млн записів, у т. ч. ЕК ННБ – близько 1,6 млн записів. Усі комп'ютери НББ об'єднані в єдину локальну мережу (понад 150 км), бібліотека має 2 основні й одну резервну зовнішні оптоволоконні лінії. АБІС функціонує на програмному забезпеченні, розробленому спеціально для НББ НВО «Агат-Систем» на базі СУБД «ORACL».

Як соціокультурний центр НББ має у своїй структурі музей книги, картинні галереї, конференц-зал, закритий і відкритий оглядові майданчики, ресторан і кафе, фізкультурно-оздоровчий комплекс. Багатофункціональність структурних підрозділів дає змогу проводити книжкові і художні виставки, форуми, конференції та інші заходи. Як соціополітичний центр НББ містить офіс Президента Республіки Білорусь, два зали для проведення самітів на вищому рівні та міжнародний прес-центр³.

Заслуговує на увагу й унікальний проект екологічної будівлі університетської бібліотеки, реалізований у Республіці Франція. Матеріал на цю тему ми отримали від французьких колег і він зараз готується до друку. Наша французька колега п. Карін Ель Бекрі-Дінуар, директорка об'єднаної служби документації університету Реймс Шампань-Арденн представила університетську наукову бібліотеку ім. Робера Сорбона – справжній сучасний науково-інформаційний центр, будівля якого – зразок високої екологічної якості. Оприлюднені п. Карін показники екобудівництва, екоуправління, гідротермічного, акустичного та візуального комфорту не лише засвідчують увагу уряду, розробників та забудовників до проблем екології навколишнього середовища, а й підтверджують існування в країні погляду на бібліотеку як важливий соціокультурний об'єкт, який одночасно може бути іміджем і втілювати найсучасніші технології для обслуговування користувачів та створювати комфортні умови для персоналу.

Ми як учасники професійної науково-освітньої програми «Європейські стратегії розвитку культури і освіти та роль бібліотек», мали змогу особисто переконатись у перевагах даного проекту. Зручне зонування простору університетської бібліотеки, вдале дизайнерське поєднання двох базових кольорів проекту (світло-перлинного та винно-

червоного), що додають особливого візуального враження від внутрішньої архітектури, велика питома вага природного світла, виокремлення зон абсолютної та відносної тиші, висока технічна оснащеність як користувацьких, так і професійних приміщень, зручне сучасне книгосховище із передбаченим запасом площ – це лише децима тих позитивних вражень, якими ми збагатилися під час відвідин бібліотеки. Звичайно, ми робили аматорську фотозйомку, але вона, як попередила нас пані директорка, може бути використана тільки в особистих цілях та для підвищення кваліфікації оскільки всі зображення інтер'єрів є власністю розробників. Тому пропонуємо професіоналам зазирнути на сторінку бібліотеки на інтернет-сайті університету (www.univ-reims.fr).

Останніми роками дедалі частіше прагнення до оновлення форми інформаційного простору присутнє і при побудові та реконструкції бібліотечних установ. Це повною мірою стосується наукових і публічних бібліотек. Ось думка директора Архітектурного інституту Санкт-Петербурзького Державного архітектурно-будівельного університету доктора архітектури В. А. Нефьодова: «архітектурне замовлення на сучасні бібліотеки та медіатеки – характерна ознака суспільства, що розвивається. У розвинутих країнах бібліотеки перетворюються у найновіші мультимедійні центри і не останню роль тут відіграє архітектура будівлі»⁴. Ознака часу – орієнтація сучасних архітектурних та дизайнерських рішень на створення умов, що дають змогу поєднувати різні види культурно-пізнавальної діяльності у межах одного об'єкта, зокрема освітні та відновлювально-розважальні функції, широко використовуючи при цьому мультимедіа. Прикладів сучасного підходу до організації простору бібліотеки вже досить багато, це і медіатека у Нанті (Франція), і ціла низка публічних бібліотек Фінляндії, Данії, Німеччини та інших країн.

Еволюція форми і функцій бібліотек як архітектурних і соціокультурних об'єктів підтверджує наміри розвинутих країн вкладати кошти в естетичне і функціональне оновлення інформаційного простору. Сподіваємося, що ця тенденція стане домінуючою і на теренах українського бібліотечно-інформаційного простору.

³ Мотульський Р. Національна бібліотека Білорусі як центр кооперативної взаємодії бібліотек країни // Бібліотечний вісник. – 2008. – № 2. – С. 3–6.

⁴ Нефедов В. А. Информационное пространство нового поколения // Библиотечное дело. – 2005. – № 11. – С. 10–14.

Ирина ПАУС,

аспирантка Института социологии НАН Беларуси

Трансформация системы «читатель – библиотека» в информационную эпоху

Статья посвящена осмыслению новейших изменений в структуре читателей библиотеки в условиях формирования информационного общества. Особое внимание уделяется изменениям традиционной библиотечной сети и образовательных функций библиотеки в эпоху распространения Интернет. Подчеркивается, что на смену читателю – пассивному потребителю уже организованных массивов информации – приходит читатель, активно участвующий в ее создании и распространении.

К л ю ч е в ы е с л о в а: информационное общество, функции библиотеки, типология читателей, просвещенская модель библиотеки, коммуникативная модель библиотеки.

Социальные изменения, сопутствующие развитию любого суверенного государства, в значительной мере проявляются в области осуществления культурной коммуникации. Растущее вовлечение общества в глобальную систему международного разделения труда приводит не только к качественным изменениям в иерархии и содержании доминирующих в стране информационных потоков, но и к трансформации субъектов, управляющих ими.

В контексте информационного подхода к изучению динамики современной культуры [1] необходимо отметить следующее: в начале XXI в. наиболее явно обнаруживаются себя тенденции кардинальной трансформации как каналов распространения информации в социуме, так и технологических способов ее передачи. Их результатом являются радикальные метаморфозы природы существующих поставщиков информации (в первую очередь, библиотек), их новое позиционирование в социокультурном поле общества, а, следовательно, неизбежная выработка ими нетрадиционных приемов работы с потребителями. Динамика трансформации организации библиотечного дела в каждой стране выступает своеобразным индикатором соответствия государственных знаниевых институтов требованиям глобализации и научного прогресса.

Существенным фактором, влияющим на трансформацию социального статуса библиотек в современный период, прежде всего является общество, которое основывается и развивается на автоматизированной генерации, хранении, обработке и использовании знаний (прежде всего научных) с помощью новейших информационных техник и технологий на базе искусственного интеллекта.

Реальная значимость роста объема информации, необходимого для динамичного развития современного общества и обеспечиваемого, главным образом, деятельностью библиотек, дополняется в настоящий момент увеличением удельного веса института образования. Можно утверждать, что требование выравнивания возможностей доступа людей к библиотечной сети (т. е. идея равенства в потенциальном диапазоне и глубине подключения индивидов к главным источникам информации) стремительно занимает то же место в иерархии человеческих потребностей, которое ранее принадлежало принципу материального равенства.

В таких условиях функция библиотеки заключается в том, чтобы оптимально организовывать и объективно представлять востребованную обществом информацию. Библиотека способна выстраивать определенную иерархию ценностей для своих клиентов, содействуя выработке у них соответствующих идейных предпочтений. Это свидетельствует о значимом участии института библиотеки в организации политической власти. В этом смысле нельзя не согласиться с предположением участников дискуссии «Библиотека – ключевое слово», организованной 9 октября 1998 г. в Финниш-Институте (Лондон), что библиотека может стать «пятой властью» – наряду с законодательной, исполнительной, судебной и СМИ [2, с. 273–274].

Резкое возрастание роли и статуса библиотеки в условиях информационного общества органично дополняется изменением традиционной структуры ее читателей: поскольку культурная коммуникация во всех своих компонентах переживает кардинальные метаморфозы, постольку система «читатель – библиотека» не может избежать значимой модификации.

Цель данной статьи – осмысление новых принципов построения типологии читателей применительно к современной ситуации функционирования библиотечных систем в информационном обществе. Такой подход даст возможность более точно сформулировать стоящие перед библиотекой образовательные и воспитательные задачи.

Особая роль библиотек в современную – информационную – эпоху акцентирована ее спецификой как эпохи компьютеров и всемирной сети. Модель библиотеки эпохи Просвещения, т. е. конструкция, ориентированная на авторитет текстов, апробированных исторической дистанцией, предпочитающая монолог по формуле «книга → читатель», ставящая клан профессиональных библиотекарей в исключительное, «надзирающее», положение, невозможно сохранить в неизменном виде. Библиотека информационного общества призвана не столько наставлять и поучать, сколько пробуждать интерес к постижению загадок мира и человека. Помогать постижению нового в контексте межкультурного общения и коммуникации – вот пафосные функции современной библиотеки.

Новое время диктует иной тип библиотеки. Но пока человек сохраняет свою природу как существо общественное, функции библиотеки, сводящиеся не только к поиску информации, но и к формированию активного *отношения* человека к базовым культурным ценностям, будут неизменно воспроизводиться. В этом залог сохранения института библиотеки как важнейшего элемента повседневной жизни человека в настоящем и будущем.

Важной проблемой в контексте социологического осмысления нового места и роли библиотеки в жизни людей выступает выявление основных направлений библиотечной работы относительно определения новой типологии читателей / пользователей библиотеки в современных условиях.

Это весьма сложная и противоречивая задача. Основанием для такого заключения служит ряд констатаций, имеющих хождение в современной специальной литературе:

1) никакой объем статистических сведений не способен объяснить причин обращения читающего человека к конкретным книгам и авторам;

2) важно отказаться от сложившихся в условиях идеологически монолитного общества жестких оценочных характеристик чтения, от желания унифицировать читателя;

3) современные версии народнической идеи культурного «выравнивания» людей утопичны,

поскольку они игнорируют естественную множественность культур;

4) образовательные функции библиотеки в новых условиях существенно трансформируются [4].

Как можно заметить, подобный подход весьма близок к оценкам ряда американских ученых конца XX ст. По их мнению, «библиотекари, особенно в публичных библиотеках, часто говорят о *широком читателе*, как будто это некий биологический и психологический тип, который можно определить, описать и объяснить определенным способом. Но этот широкий читатель не более реален, чем *экономический человек*. Любой читатель является особенным в своих собственных глазах, и именно так он должен восприниматься библиотекарем» [5, с. 93].

Некоторые представители современной социологии предлагают заменить традиционную категорию «читатель» на «композиционную» фигуру «читатель – потребитель – пользователь», которая в обозримой перспективе способна занять центральное место в библиотечной Вселенной [4].

Очевидно, что новая ситуация в организации и осуществлении библиотечного дела в посткоммунистических системах обусловлена как тенденциями постепенного перехода ряда государств к глобализирующемуся информационному обществу, так и закономерностями их трансформации от советского государственного социализма к рыночной экономике в различных ее версиях. В таком социальном контексте важно выявлять главные тренды изменения читательского поведения в новой ситуации, сопровождающиеся формированием новой типологии читателей – в особенности тех из них, кто усматривает в библиотеке преимущественно образовательные цели.

В качестве главных подходов к конструированию современной типологии читателей правомерно выделить следующие:

- 1) осмысление процессов формирования нового состава читателей библиотек в современном обществе;
- 2) учет изменения функционального «центра тяжести» в деятельности современной библиотеки (от «просвещенческой» модели к «модели коммуникационной»);
- 3) анализ последствий широкого распространения всемирной сети Интернет, оказывающей существенное воздействие на характер читательской аудитории как таковой.

1. В советскую эпоху, материальным наследником которой сегодня является подавляющее боль-

шинство библиотечных систем новых независимых государств, в основном сложилась существующая сегодня иерархия библиотечных учреждений [6]. Особое место в ней тогда занимали государственные и публичные библиотеки. Они почти не отличались по своим просветительским функциям, укомплектованности и целям деятельности. Обусловливалось это тем, что именно государство осуществляло генеральное руководство образовательно-просветительскими мероприятиями в стране. Нынешняя ситуация трансформации и эрозии существовавшей ранее библиотечной системы усугубляется кризисными явлениями в библиотечной сфере на постсоветском пространстве. Так, по оценкам экспертов, «половину библиотечных фондов России составляют книги практически не востребуемые, но на их хранение ежегодно затрачиваются огромные суммы» [7, с. 151]. И здесь РФ не является исключением.

Причиной таких изменений явилось то, что базовая типология постсоветского читателя серьезно отличается от образа читателя из СССР как «самой читающей страны в мире». Можно отметить, что в целом по СНГ значительно выросло «общество телезрителей», не нуждающееся в «письменно-печатной культуре»: с 58 % до 70 % взрослого населения на протяжении 1995–2005 гг. Кроме того, за этот период серьезно сократилась прослойка (с 10 % до 4 %) хранителей личных библиотек, «в советское время компенсировавших собственными ресурсами принудительный рацион публичных библиотек». На 25 % сократилось количество выданных в целом по стране книг. Если в 1985 г. горожане взяли для чтения 68 % выданной литературы, то в 2003 г. – только 49 %. Все это свидетельствует о сокращении тех читательских контингентов, которые «наиболее значимы в социальном и культурном плане» [6].

Российские социологи делают вывод, что (как и в 1970–1980 гг.) массовые библиотеки обслуживают категорию «социально бедных», не имеющих иных ресурсов для получения необходимой литературы. Кроме того, вполне очевидно и то, что в самой трудной ситуации оказались две категории читателей – «наиболее рафинированные», связанные с «самыми сложными образцами культуры и знания», и «самые бедные», вынужденные соглашаться на то, что «им предоставляет государство в виде стареющих, а значит, по существу, еще советских фондов массовых бесплатных библиотек». В этой связи специалисты акцентируют внимание на следующей тенденции: «образовательные

функции общедоступной библиотеки (вне желания ее работников) сузились до первоначальной социализации, а ее адресат – до контингента школьников и взрослых людей, близких к ним по месту в социуме» [6].

В ходе деформации прежней организации библиотечной системы претерпел изменения и облик массового читателя: заметно сократился удельный вес «человека читающего» в общей массе взрослого населения. Происходит отток кадров, посвятивших свою жизнь творческим видам деятельности, из традиционных библиотек: их познавательные, образовательные и информационные потребности, в основном, удовлетворяются интернет-сетями и еще сохранившимися (а иногда и продолжающимися формироваться) личными библиотеками. Медиана образовательного и интеллектуального уровня читательского контингента, как минимум, не возрастает. И, конечно же, сократилось число людей, считающих библиотеку своим «вторым домом».

Такие подвижки вынуждают исследователей модифицировать прежние типологии читателей, учитывать реальные изменения в их составе и смене иерархии их образовательных интересов.

2. В настоящее время также видоизменяются цели и задачи, стоящие перед публичными / национальными библиотеками. В библиотеке нового, глобального, типа упор делается не на формирование «личности просвещенческого склада», т.е. «приспособленного человека, усвоившего нормы, правила, способы действия и т.п., а на воспитание *человека культуры*, т.е. человека, способного менять основы своего мышления, в противоположность человеку цивилизованному, т.е. человеку способному действовать в соответствии с усвоенными нормами, правилами» [8, с. 177].

В такой библиотеке читатели выступают не столько потребителями (бес)платных услуг, спектр которых целиком ими и определяется, сколько участниками некоего процесса с «двухсторонним движением». Этот процесс предполагает кооперацию и сотрудничество как различных категорий читателей, так и сотрудников библиотеки, выполняющих вполне определенный круг нравственных и образовательных задач (которые, разумеется, необходимо решать уже с помощью иных, коммуникационных технологий).

Происходит определенная иерархизация традиционного облика читателей как специфической общественной группы: в довольно единой и в целом монолитно-пассивной, формальной общности

читателей (пусть заметно различающейся по уровню знаний и профессиональной квалификации) происходит выделение в ее составе достаточно широкого круга персон, способных соответствовать культурному уровню библиотекарей и авторов книг. На место патерналистской модели образования, где читатель является пассивным объектом воспитательной работы и должен усваивать готовые знания, предлагаемые в рекомендуемой для чтения литературе, приходит понимание необходимости новой гуманистической, коммуникационной педагогики [9].

3. Концепция сохранения массового образовательного и воспитательного потенциала библиотеки в современных условиях господства сети Интернет отнюдь не противоречит новой информационной ситуации в обществе: в данном случае происходит акцентировка тех возможностей и функций, которые становятся особенно востребованными сегодня. Современный человек «перегруженный», «отчужденной», обезличенной технологической культуры особо нуждается в живом и непосредственном общении» [10, с. 180]. В этой связи происходят значимые изменения в природе библиотечного посетителя: в начале XXI в. резко «возрастает творческая роль читателя, слушателя, зрителя, который должен – каждый зритель по своему – вместе с художником... формировать, доводить, завершать полотно, гранит, ритм, партитуру до целостного навечного завершения. Такой «дополнительный» читатель или зритель проектируется автором, художественно изобретается, предполагается. Причем читатель, слушатель проектируется художником не только внутри данной исторической эпохи (так было всегда...), но прежде всего – как человек нового исторического видения, человек иной «культуры». Произведение развивается (общение между автором и зрителем осуществляется) по законам и противозаконию общения «на грани» замкнутых эпох и форм видения, слышания, сознания...» [11, с. 271].

Что характерно, увеличение удельного веса читателей, ориентированных на сотворение тех или иных текстов и документов, желающих исполнять все более активную роль в процессе усвоения новой информации, весьма заметно. Современная библиотека оказывается в состоянии реализовы-

вать более широкий спектр образовательных услуг, одновременно расширяя сферу и многообразие потоков межкультурной коммуникации среди своих клиентов.

Без учета отмеченных тенденций развития читательского контингента осмысление нового предназначения института библиотеки будет весьма затруднительным. Библиотека информационной эпохи обязана в той мере создавать Читателя, в какой он реально творит Библиотеку.

Список использованной литературы

1. *Моль А.* Социодинамика культуры. – М.: Прогресс, 1973. – 406 с.
2. *Ершова Т. В.* Информационное общество и библиотека // Общество и книга: от Гутенберга до Интернета. – М.: Традиция, 2001. – С. 265–274.
4. Книга, общество, читатель: современные аспекты. Сборник научных трудов / Сибирское отделение РАН, Государственная публичная научно-техническая библиотека. – Новосибирск, 2004. – 233 с.
5. *Шира Дж. Х.* Введение в библиотековедение: основные элементы библиотечного обслуживания / пер. с англ. В. В. Скворцова, Э. Г. Азгальдова; под ред. Н. С. Карташова. – М.: Высшая школа, 1983. – 256 с.
6. *Гудков Л., Дубин Б.* Российские библиотеки в системе репродуктивных институтов: контекст и перспективы / Л. Гудков, Б. Дубин // Новое литературное обозрение. – 2005. – № 74. – С. 166–202.
7. *Кузьмин Е. И.* Библиотеки России в новой культурной ситуации // Библиотеки и чтение в ситуации культурных изменений. – Вологда, 1998. – С. 151–160.
8. *Берлянд И. Е.* К проблеме формирования навыков в Школе диалога культур // Философско-психологические предположения Школы диалога культур. – М.: РОССПЭН, 1998. – С. 165–190.
9. *Беззубова О. В.* Теория музейной коммуникации как модель современного образовательного процесса // Коммуникация и образование: сб. ст. – СПб.: Санкт-Петербургское философское общество, 2004. – С. 418–427.
10. *Гениева Е. Ю.* Библиотека как центр межкультурной коммуникации. – М.: «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 2005. – 208 с.
11. *Библер В. С.* От наукоучения – к логике культуры: два философских введения в XXI век. – М.: Политиздат, 1991.

Сергей СИЛКОВ,

член Гильдии управляющих документацией (Россия)

Имплементация менеджмента знаний в библиотечно-информационную сферу

В статье проанализированы основные аспекты имплементации менеджмента знаний (МЗ) в новейшие библиотечно-информационные окружения. Показаны сходство и отличия современного МЗ от традиционной «организации знаний», восприятие парадигмы МЗ библиотечно-информационным сообществом. Сделан вывод о том, что с реализацией интегральной базы знаний библиотечно-информационной сферы произойдет системный переход библиотек к целостным технологиям МЗ на уровне интеграции гуманитарных, естественно-научных и технических знаний.

Ключевые слова: библиотечно-информационная деятельность, библиотечно-информационная сфера, менеджмент знаний, организация знаний, управление информацией.

Введение

В настоящее время информационные потребности всех обществ претерпевают существенную трансформацию: доступ к источникам знаний в электронной форме получил наиболее высокий приоритет в когнитивном обеспечении научных и образовательных программ. Радикальные социокультурные, политические и экономические трансформации изменили и социальный статус библиотек, резко расширили и усложнили их функции. Библиотеки стали фундаментальными компонентами знающей инфраструктуры нового типа: как устойчивый социальный институт именно они способны социализовать единое информационное пространство.

Сегодня библиотеки не только выполняют «функцию сохранения и передачи новым поколениям культурного наследия прошлого», они стали «важнейшими информационными центрами общества, которые аккумулируют и распространяют новые знания, открытия и технологические достижения, активно содействуют формированию в нем *новой информационной культуры*» [1].

Знаниеориентированная стратегия развития организаций (библиотечных в том числе) «нацелена на обеспечение открытости для инноваций и знаний в более широком смысле, и предусматривает инвестиции в элементы постоянного капитала, которые содержат знания, а также инвестиции в людей и институты, направленные на увеличение способности аккумулировать и использовать знания» [2].

Менеджмент знаний (Knowledge Management), интерпретируемый, в том числе, и как деятельность по организации знаний и их постоянному анализу, воплотился на современном этапе в когнитивные технологии – симбиоз научно-методологического и технологического обеспечения беспрепятственной генерации и циркулирования знаний в организациях и обществах.

1. Организация знаний и менеджмент знаний

В Содружестве Независимых Государств слишком часто менеджмент знаний отождествляется с управлением знаниями. Однако МЗ – это целенаправленная *организация деятельности* всего предприятия, в котором знания рассматриваются в качестве стратегического фактора успеха. Управление знаниями – это функциональная задача управления ранее систематизированной информацией. Управление знаниями является важной составной частью МЗ как целенаправленной деятельности организации. МЗ охватывает не только управление знаниями, но и *управление всеми потенциальными интеллектуальными ресурсами в организации*. Поэтому под МЗ необходимо понимать *менеджмент, ориентированный на интеллектуальные ресурсы организации, которые возможно получить и которыми в принципе возможно управлять (знаниеориентированный менеджмент)*.

Под знаниями, которыми возможно управлять, автор понимает непрерывные процессы сравнительного анализа информации, ее получения (извлечения, формирования, приобретения), представления, дальнейшего структурирования, комментирования, синтеза, а также постоянной верификации релевантности вырабатываемых знаниевых упаковок генеральной миссии организации. Такой подход дает возможность анализа не только объективированных знаний высшей степени фактуальности, которые формализованы в виде документов (текстов культуры), но и личностных (неявных) знаний, которые фактически являются метазнаниями, с трудом поддаются формализации и не располагаются на внешних носителях профессиональных знаний (учебниках, учебно-методических пособиях, нормативных и др. документах организаций и т. п.).

Синтез интеллектуального, духовного и душевного потенциала личности каждого работника плюс конкретная индивидуальность плюс еще некая реальность, с которой совершенно необходимо считаться, составля-

ют свод неявных знаний организации, ценность которых должна быть обоснована как «часть человеческой культуры, охватывающей также человеческое искусство, право и религию ... Воспитанные внутри этой культуры ... усваивают ее, включая свой интеллект в ее структуру и переживая благодаря этому эмоции, которым их учит усвоенная ими культура» [3].

Эффективность приобретения знаний (умений, навыков) прямо зависит от личностного окружения. В отличие от обучения чему-либо по документам (книгам и др.) необходимой тематики, обучение тому же прямо у работника высокой квалификации позволит также получить дополнительные неявные знания, доступные для более широкого круга систем восприятия обучаемого (например, для подсознания). Существенные различия в уровне подготовки обучаемых определяют также существенные различия в уровне (объеме) воспринятой ими личностной информации.

Современное развитие библиотечных информационно-коммуникационных технологий (ИКТ) невозможно без принципиально новых видов ресурсов информации и знаний, квинтэссенцией которых являются электронные библиотеки. Э- библиотеки вышли на качественно новый уровень обслуживания, являя собой особый вид хранения, производства и организации знаний и электронной информации с четко структурированной системой доступа к ним. Более того, они расширяют номенклатуру, доступность и качество услуг традиционных библиотек. За свою многовековую историю существования последние научились управлять документированной информацией и знаниями. Однако сейчас наступает этап развития управления тацитными (неявными, аморфными, виртуальными) знаниями.

Первые 50 МЗ-терминов (по частоте применения) выделены Э. Р. Сукиасяном: *адекватный, актуализация, анализ, аспект, блок, вероятность, вид, деятельность, динамика, дифференциация, задача, знание, интеграция, инфраструктура, информация, качество, количество, коммуникация, комплекс, концепция, кооперация, координация, кризис, метод, мышление, направление, объединение, оптимальность, организация, очевидное, передача знаний, поведение, позиция, порядок / беспорядок, проблема, прогресс, процесс, развитие, самоорганизация, синтез, система, совместимость, совокупность, состав, средства, структура, сумма, цель, экономичность, эффективность* [4, с. 19]. В базовую терминосистему МЗ не входит группа терминов, непосредственно связанных со знаниями: классификация, систематизация, объект, предмет, признак, связь, ряд, уровень, род, вид и т.п. Все эти термины вошли в терминосистему дисциплины «организация знаний» (Knowledge Organization). Однако необходимо учитывать, что «слова, – как отмечал Кацнельсон Берл, –

не создаются в словаре; словарь лишь фиксирует их. И только прошлое дает им смысл и значение».

Термин «организация знаний» (ОЗ) ввел библиотеквед Г. И. Блисс (США) еще в 1929 г. в публикации «Организация знаний и система наук». К библиотечно-информационной деятельности этот термин ученый применил в работе «Организация знаний в библиотеках» (1933). Согласно теории Г. И. Блисса, «*организованное знание*» – это система знаний, которая упорядочена в соответствии с научным и воспитательным подходом, и в которой каждый элемент имеет заранее определенное место и набор связей с другими элементами. Большинство проблем МЗ являются проблемами организации знаний: и в условиях циркуляции документированной информации, и в сфере мышления главным условием управления является априорное оформление, организация объекта. Поэтому, организовывать знания означает упорядочивать их для использования в любом месте и в любое время, сочетать процессы их накопления с постоянным обновлением.

Библиотечно-информационная деятельность является своеобразным «ядром» МЗ-концепции: и библиотекарю, и МЗ-работники фактически оперируют в единой терминосистеме: классификация (кодификация, систематизация), сбор (поиск), распространение, создание каталогов (доступ), архив (хранилище), выдача (поток) знаний, создание указателей (картирование источников) и т. п. [5, с. 10].

Международная организация «International Society for Knowledge Organization» (ISKO) интерпретирует МЗ-тенденции развития библиотек в аспекте постоянного роста суммарных объемов человеческого знания. Поэтому высший приоритет получает то, что можно было бы очень приблизительно назвать «интенсификацией» приобретения (извлечения) знаний. «Речь идет, по сути дела, о методах получения, закрепления, усвоения, хранения, использования знаний. Все это и есть *организация знаний*» [4, с. 20].

Нельзя, при этом, противопоставлять МЗ и ОЗ: совпадая по объекту, они отличаются областями практических приложений. Стратегической целью МЗ является рост интеллектуального потенциала организации, а тактическими целями – эффективное решение оперативных задач. МЗ «требует действия – скорее, знания того, КАК, нежели того, ЧТО. Оно (МЗ. – С.С.) в значительной степени опирается на людей: очень важно формировать системы накопленного опыта, чтобы им могли воспользоваться другие. Эти экспертные системы могут стимулировать возможности сотрудничества и, наоборот, фиксировать результаты совместной работы независимо от того, каким образом это сотрудничество происходит – посредством e-mail, дискуссионных баз, чатов, досок сообщений, видеоконференций и т.д. Все это требует

наличия инфраструктуры, которая фиксирует документы, факты передачи опыта и проявления сотрудничества» [6].

В современном МЗ мы выделяем следующие базовые функции и базовые процессы, лежащие в основе МЗ.

Базовые функции:

1. *Общекогнитивные:* выработка внешних знаний о макроокружении организации (рынках, клиентах, конкурентах, ресурсах). Это функция когнитивной поддержки основной деятельности организации: интеграция продуцированных ее работниками дискретных инфоэлементов (технологий, документов и др.), элементов их личностных знаний в единую систему на основе высокоэффективного поиска Интернет-предложений, анализ потенциалов организации, её достоинств и недостатков на современных рынках, переработка предлагаемого массового информационного продукта в знания, релевантные внутренним действиям.

2. *Системно-стратегические:* а) прогнозирование и стратегическое планирование развития организации на различных уровнях; б) рационализация документационного обеспечения управленческой деятельности для согласования действий работников организации; в) решение оперативных вопросов рационализации процессов производства (переработки информации, управления персоналом, логистики и т. д.)

3. *Коммуникативные:* выбор адекватных для достижения целей организации форм коммуникаций для создания и поддержания системы взаимоотношений с клиентами и собственными работниками, характеристик информационных технологий, ресурсов, систем внутреннего документооборота, технических средств.

Базовые процессы:

1) создание новых знаний; 2) обеспечение доступа к ценным знаниям за пределами организации; 3) использование имеющихся знаний при принятии решений; 4) воплощение знаний в процессах, продуктах (услугах); 5) представление знаний в документах, базах данных и т. д.; 6) стимулирование роста знаний посредством организационной культуры и поощрений; 7) передача существующих знаний из одной части организации в другую; 8) измерение ценности интеллектуальных активов и (или) влияния управления знаниями на результаты бизнеса.

Три взаимосвязанных компонента МЗ:

1) конструктивная организационная культура знаний (фундирующий компонент);

2) базисная инфраструктура знаний (включающая знание структуры организации и ее деловых процессов, а также источники знаний);

3) технологии поддержки процессов МЗ.

Формирование *конструктивной организационной*

культуры знаний, которая соответствует специфике предприятия, включает в себя постоянное осознание важности роли человека как носителя знаний, и создание для работника условий, при которых для него будет очевидна его мотивация и заинтересованность в приобретении знаний и (или) в необходимости делиться ими.

Одним из начальных шагов в МЗ является приобретение (создание) знаний, происходящее эффективно только при наличии такой культуры в организации, которая «поощряет креативность, творческую деятельность и инновации, поскольку приобретение знаний – также творческие действия по созданию нового понимания, новых навыков, контактов и отношений» [7]. А. Л. Гапоненко справедливо полагает, что важнейшими компонентами культуры корпоративных знаний являются: «сотрудничество; готовность делиться знаниями; надежные коммуникации; единый язык; терпимость к ошибкам; делегирование полномочий; доверие; самостоятельность; готовность к изменениям; высокий статус знаний и желание учиться; желание и способность искать и впитывать новые знания» [8].

Проекты МЗ, направленные на изменение устоявшейся психологии работников высокого уровня профессиональных знаний, а также на активизацию обмена знаниями как на межличностном, так и на общекорпоративном уровне, связаны с созданием «организации знаний» и ведут к изменениям в структуре организации, системе административного управления, системе коммуникаций на формальном и неформальном уровне. Все ранее указанное, а также повышение уровня удовлетворенности работников деловой атмосферой организации призваны создавать «сообщества практиков обмена знаниями» – деятельность по добровольному обмену знаниями в сфере общекорпоративных интересов [9].

2. Парадигма ЗМ и библиотечно-информационное сообщество

МЗ-парадигма была очень активно воспринята мировым библиотечным сообществом еще в конце прошлого века: МЗ рассматривается как идея, заложенная в предназначение библиотек с момента их генерации, а тем более в информационном обществе. С того же времени ставятся вопросы и о лидерстве библиотекарей в обществе знания [10]. Так, в монографии Piyush Kanti Maharatra & Bhubaneswar Chakrabarti «Менеджмент знаний и библиотеки» (Индия, 2002 г.) МЗ интерпретирован в качестве миссии библиотек: библиотеки как «учреждения, призванные управлять знаниями», имеют дело с двумя видами знаний: 1) скрытыми, т.е. личностными знаниями, управление которыми происходит на уровне

персонала библиотеки; 2) явными знаниями – на уровне конечных пользователей [11].

Поэтому крайне необходим постоянный пересмотр функций МЗ – специалистов библиотек в управлении личностными знаниями в целом – менеджмента оборота интеллектуального капитала мировых и национальных библиотек (обеспечение сохранности, учета и взаимоиспользования их уникальных знаний), а также выявление актуальных знаний организации и ее работников (явных и неявных), генерирование МЗ-инфраструктуры отрасли.

В бизнес-сообществах давно пришли к выводу, что именно библиотекари больше всех соответствуют должности менеджеров знаний [5; 12]. Это вполне объяснимо, так как библиотекари в своей деятельности умеют: 1) управлять хранилищами знаний, организовывать документно-информационные потоки; 2) искать, отбирать, приобретать, организовывать, передавать, сохранять, защищать, предоставлять пользователям фиксированные в документах знания, привлекая к работе специальные возможности библиотек, в том числе баз данных и web-сайты; 3) анализировать, оценивать и синтезировать добытую информацию; 4) применять личностные явные и тацитные знания для генерирования новых знаний в профессиональной сфере, которые из тацитных трансформируются в явные (преимущественно в процессах выполнения запросов).

Вместе с тем трудно согласиться с утверждением, что библиотечным сообществом «такие вопросы управления знаниями, как управление собственными неявными знаниями, могут решаться уже сегодня» [13, с. 13]. По нашему мнению, такие вопросы не могут быть адекватно решены без снятия большого числа сопутствующих психокогнитивных, правовых, морально-этических и других проблем.

В силу специфики своей деятельности работники библиотек более всего подходят на должности директоров по управлению информацией, по менеджменту знаний, которые обычно занимают специалисты в области информационно-коммуникационных технологий (ИКТ). При этом сами библиотекари могут инициировать процесс МЗ в организации. Так, «Siemens» предлагает ряд МЗ-действий, которые можно реализовать в библиотеках: 1) управление ресурсами знаний; 2) совместное использование ресурсов и их циркуляция; 3) развитие ИКТ, пользовательских сервисов, управления персоналом [14]. В мировой библиотечной практике составляющими процесса МЗ являются: активный сбор, организация, переработка, хранение, распространение и трансфер знаний и информации внутри организации [Ассоциация специальных библиотек (США), Special Library Association; <http://www.sla.org>].

Достаточно удобным средством имплементации

МЗ-технологий в госорганах и бюджетных организациях становится реализация программ формирования и развития электронного правительства. Однако в настоящее время э-правительство представляется пока в виде структур обеспечения информационной открытости и прозрачности существующих отношений в госуправлении, а не как идея трансформации самих принципов организации управления информационным обществом. МЗ в условиях формирования э-правительства – это процессы, пронизывающие все сферы деятельности организации: 1) стратегическими целями и планами развития организации, организационной культурой, базисными ценностями и принципами ее деятельности; 2) нормативными документами (уставами, регламентами, положениями, инструкциями), текущими установками и распоряжениями руководства, которые непосредственно регламентируют порядок протекания процессов МЗ.

3. О базе знаний библиотечно-информационной сферы

Российский документовед М. В. Ларин отмечает, что «спрос на знания усиливает интерес к созданию и совершенствованию информационной системы в организации, которая позволяет целенаправленно использовать имеющийся как внутри, так и вне потенциал знаний для удовлетворения потребностей пользователей» [15]. Освоение МЗ дает возможность разрабатывать еще одно направление в деятельности библиотек – генерацию и ведение единой базы знаний библиотечно-информационной сферы (БЗБИС), которая обеспечивает процессы менеджмента и информатизации библиотечного дела.

Реализация БЗБИС, к которой смогут иметь доступ работники библиотек, а также аспиранты (студенты) соответствующих профилей обучения, создаст условия для оперативного получения необходимых знаний, существенного повышения эффективности различных приемов и методов библиотечного дела.

Базовые проблемы, эффективно решаемые с применением БЗБИС:

концентрация и доступность всего накопленного опыта профессионалов-библиотекарей в нужное время и в нужном месте; совместное применение ресурсов библиотечной отрасли (перераспределение лучшего опыта коллег; использование накопленного опыта для решения однотипных проблем, возникающих в библиотеках);

управление гибридными библиотеками (на основе электронных каталогов и др.);

управление документами (управление внутренней и внешней организационно-распорядительной и дру-

гой документацией; извлечение формализованных знаний);

любая современная организация – это непрерывно обучающийся производитель знаний. Поэтому БЗБИС должна эффективно решать проблему пере/обучения: управления квалификацией работников библиотек; взаимной поддержки и помощи во время совместного обучения; приобретения устойчивых навыков совместных действий и совместного применения всех полученных знаний, общения (обмен сообщениями, список адресатов). Кроме того она дает возможность сокращать период пополнения знаний и адаптации работников, подготовку специфических упаковок знаний, включающих в себя и «методики, технологии, процедуры, руководства, письма, новости, слабоформализуемые сведения о читательской аудитории и ее информационных потребностях» [13, с. 13].

Базовые функции БЗБИС:

точное формулирование вызревшей проблематики и путей поиска релевантных знаний (к примеру, методики выполнения библиографических запросов любой степени сложности) (процессы интернализации);

оперативное удовлетворение информационных потребностей пользователей – обеспечение выборок из всех (внешних и внутренних) хранилищ знаний (книги, документы, инструкции, регламенты, сообщения, интервью), сортировок по проблематике, выявление прецедентов и (или) аналогов, поиск различных готовых решений (идей, точек зрения) и др. (процессы экстернализации);

оценивание явных знаний (процессы интермедиации);

совместное применение знаний (процессы когнитологии) [16].

Виды автоматизированных систем, на основе которых возможна реализация БЗБИС:

1) автоматизированная система документационно-обеспечения управления (ДООУ) библиотеками: подсистема управления внутренней и внешней перепиской, подсистема извлечения формализованных явных знаний;

2) система управления обучением работников (в т. ч., дистанционным);

3) система коллективного применения ресурсов (перераспределение позитивного опыта работников библиотек, получение полноценного оперативного доступа к результатам других работников и их применению).

«Совершенство и передавая собственные профессиональные знания, библиотечные специалисты практически участвуют в процессе МЗ, но пока без перехода к целостным его технологиям» [13, с. 14]. С реализацией БЗБИС ожидается системный переход библиотек к целостным технологиям МЗ на более

высоком уровне – уровне интеграции гуманитарных, естественно-научных и технических знаний.

Заключение

Изменяющуюся миссию работников библиотек в информационном обществе ученые характеризуют следующим образом: «Неизбежно изменится не только квалификация библиотечных работников, которые, по существу, будут наиболее подготовленными инженерами знаний, но и их мировоззрение. Им придется хорошо представлять, какие виды знаний являются наиболее актуальными, где они находятся в общемировом информационном пространстве, как осуществлять их семантический поиск и оперативную доставку потребителям» [1].

Методологией же интеграции гуманитарных, естественно-научных и технических знаний, происходящей в новейших библиотечно-информационных структурах, является широкий междисциплинарный подход на основе МЗ (рассматриваемого наукой в качестве основы современного менеджмента) к информатизации когнитивных процессов. Такой подход подразумевает постоянные инновации в структуре профессиональной подготовки, деятельности и управления квалификацией работников библиотек.

Дж. Брунер указывал, что в жизни «три вопроса повторяются неизменно: Что в человеке является собственно человеческим? Как он приобрел это человеческое? Как можно усилить в нем эту человеческую сущность?» [17]. Концепция менеджмента знаний как раз и предназначена для того, чтобы ответить на третий вопрос западного ученого-психолога.

Список использованных источников

1. Колин К. К. Библиотекари будущего – инженеры знаний // Библиотековедение. – 2000. – № 6. – С. 1.
2. Deutcher E., Kochendorfer-Lucius G. Towards the Global Knowledge and Information // Development & Cooperation. – 1999. – № 4.
3. Полани М. Личностное знание: на пути к посткритической философии. – М., 1985. – 344 с.
4. Сукиасян Э. Р. Управлять можно только организованными знаниями // Научные и технические библиотеки. – 2005. – № 9. – С. 17–21.
5. McInerney C. Knowledge Managers: History and Challenges // Managing Knowledge Critical Investigations of Work and Learning / ed. By Craig Prichard, Richard Hull, Mike Chumer. – N-Y.: St. Martins's Press, Macmillan Press Ltd, 2000. – P. 1–19.
6. Кантеев А. И. Менеджмент знаний: от теории к технологиям: научно-методич. пособие. – М.: Либерия-Библинформ, 2005. – Вып. 15. – С. 161. – (Серия «Библиотекарь и время. XXI век»).
7. Ухов Р. Влияние культуры организации на процессы управления знаниями // Отдел кадров. – авг. 2005. – № 8(55). – С. 133.

8. Гапоненко А. Л. Управление знаниями. – М.: ИПК Госслужбы, 2001. – С. 5.

9. Силков С. В. Менеджмент, ориентированный на интеллектуальные ресурсы в организациях, и его приложения в архивном деле // Библиотекознание. Документозна- вство. Информология. – 2006. – № 2. – С. 71–78.

10. Corral Sheila. Knowledge Management. Are we in the Knowledge Management Business? // <http://www.ariadne.ac.uk/issue18/knowledge-mgt/>

11. <https://www.vedamsbooks.com/no24173.htm>

12. Davenport T. Knowledge Roles: The CKO and Beyond // CIO Magazine. – 1996. – April 1. http://www.cio.com/archive/040196_davenport.html

13. Крымская А. С. Управление знаниями – перспективная технология для библиотечно-информационных работ-

ников // Научные и технические библиотеки. – 2005. – № 9. – С. 13.

14. Lee Hwa-Wei. Repositioning libraries in the Digital and Knowledge Age (The Role of Libraries in Knowledge Management) // http://www.whiteclouds.com/incl/cliej/cl141ee_files/

15. Ларин М. В. Управление документацией и новые информационные технологии. – М., 1998. – С. 56.

16. Силков Сергей. От управления документной информацией к менеджменту знаний: когнитологический аспект // Библиотекознание. Документозна- вство. Информология. – 2007. – № 2. – С. 16–25.

17. Брунер Дж. Психология познания. – М. Прогресс, 1977. – С. 387.

Валентина МЕДВЕДЕВА,
провідний бібліограф НБУВ

Сучасна бібліотека: новий спосіб діяльності

У статті сучасний процес комп'ютеризації бібліотек розглядається як засіб забезпечення доступу різних категорій користувачів до інформаційних ресурсів, як один з дієвих важелів впливу на процес інформатизації українського суспільства.

К л ю ч о в і с л о в а: комп'ютерні технології, інформаційний простір, інформатизація суспільства, бібліотечні інформаційні ресурси.

Прийняття незалежною Україною нової моделі життєдіяльності, утвердження ринкових відносин в усіх сферах суспільного життя стало серйозним випробуванням для закладів невиробничої сфери, у тому числі й для бібліотечних установ.

Глибокі зрушення в соціально-економічному розвитку, динамічні зміни в інформаційних технологіях, широке впровадження комп'ютерів і засобів інформаційної техніки, формування у зв'язку із ринковими перетвореннями нової інформаційної культури, гостро потребують удосконалення всієї інформаційно-бібліотечної системи суспільства.

Інформація нині стає дедалі важливішим економічним, політичним та соціальним ресурсом людства. Його ефективне використання передбачає вдосконалення процесів управління даним ресурсом, мобілізацію усіх активних членів суспільства на постійну самоосвіту. А за таких умов різко зростає роль бібліотек [1].

Сьогодні в країні набирає сили процес адаптації інформаційно-бібліотечного обслуговування до змін у економічному та соціально-політичному житті. Бібліотеки, намагаючись адекватно відповідати на суспільні запити, наповнюють свою діяльність новим

змістом, а саме, інформатизують усі сторони своєї діяльності. Для цього створена необхідна правова база, в основі якої лежить Закон України від 4 лютого 1998 р. «Про національну програму інформатизації» [5].

Для нашої країни побудова інформаційного суспільства, його інтеграція в міжнародне співтовариство є одним з головних національних пріоритетів. І тут варто відзначити, що сучасна Україна дедалі більше набуває рис такої спільноти. Переконливим свідченням цього є постійне зростання потреб в інформаційних ресурсах, вони стають вкрай необхідними для інтенсифікації всіх галузей людської діяльності.

Нині наше суспільство має вже кілька джерел поповнення обігової складової даних ресурсів:

- фонди бібліотечних закладів, архівних установ, установ науки, культури та інших інформаційних центрів, де зберігається уже виготовлена і апробована суспільством інформація;
- інформаційні ресурси глобального інформаційного простору, що стали широкодоступними, насамперед, завдяки сучасним інформаційним електронним технологіям;
- продукти постійного інформаційного виробництва, що вводяться в суспільний обіг;

- вторинні продукти наявних інформаційних ресурсів, підготовлені в режимі «інформація на базі інформації», що активно вводяться в обіг спеціальними структурами з обробки і узагальнення інформації: «фабриками думки» та іншими аналітичними центрами, спеціальними підрозділами бібліотечних та інших культурно-освітніх наукових установ.

Доступ до цих джерел інформації, введення в обіг необхідних суспільству інформаційно-аналітичних продуктів сьогодні все це можуть забезпечити лише бібліотеки.

Ось чому такої актуальності набуває питання оновлення бібліотечної діяльності. Воно пов'язане з сучасним рівнем розвитку інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), розширенням можливостей доступу до інформації для всіх категорій користувачів, вдосконаленням доступу до міжнародних джерел інформації в галузі освіти, науки та культури, створенням середовища, яке покликане підготувати майбутнє покоління до життя в інформаційному суспільстві [8].

Підвищення суспільного попиту на послуги бібліотек диктує необхідність формування в цих закладах нових форм організації інформаційного простору, що реалізується сьогодні завдяки комп'ютерним технологіям.

Саме від чіткої організації на сучасному технічному рівні структури інформаційного простору бібліотеки залежить успіх введення в широкий обіг наявного інформаційного ресурсу, а отже, забезпечення кожному користувачеві оперативного доступу до сучасних матеріалів та документів.

Водночас слід зазначити, що концепція побудови сучасної бібліотечної системи має ґрунтуватися не лише на комп'ютеризації.

Дедалі зростаючі суспільні запити на інформацію активізують процеси кооперації інформаційних ресурсів фондів бібліотечної системи України, сприяють налагодженню механізмів швидкої і якісної доставки необхідних інформаційних продуктів замовнику з будь-якої точки системи.

В перспективі ми прийдемо до створення єдиного всеукраїнського інформаційного простору, який буде інтегрований у світовий бібліотечний інформаційний простір.

Досягнення цієї мети передбачає вирішення таких завдань:

- створення сучасної, уніфікованої для системи об'єднаних бібліотек бібліотечно-бібліографічної інформації;
- переведення наявної інформації на зручну для системного користування систему носіїв, поцифрування найбільш затребуваної і суспільно важливої інформації;

- організація і розроблення методик ефективного використання електронних бібліотек на основі більш чіткого використання електронних текстів;
- підготовка інформаційних ресурсів для ефективного використання їх суспільними інститутами, вироблення методик дистантного обслуговування користувачів;
- організація комплектування інформаційними ресурсами бібліотек, у т. ч. електронними, відповідно до змісту тих завдань, що стоять перед суспільством;
- формування власних інформаційних баз, складів даних на основі інформації, виготовленої своїми силами;
- вироблення стратегії забезпечення доступу через Інтернет до бібліографічної інформації і повнотекстових баз даних (БД) у глобальному інформаційному просторі;
- забезпечення користувачів електронними засобами пошуку і обслуговування запитів на інформаційні ресурси бібліотеки, а також здійснення аналізу якості цієї роботи в постійному режимі.

Одним із важливих засобів реалізації цих завдань у бібліотеках є підвищення рівня комп'ютеризації всіх технологічних процесів, що звільняє фахівців від рутинної праці, дає змогу створити користувачам ефективний і комфортний інформаційний сервіс.

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського розпочала свою діяльність у нових умовах з нестандартних організаційних рішень, зокрема, зі створення наприкінці 1992 р. спеціального підрозділу з метою розширення співробітництва з органами державної влади України.

Головним завданням такого підрозділу було введення в суспільний обіг через управлінську сферу найбільш затребуваних науково-інформаційних матеріалів з фондів найбільшої в державі бібліотеки у формах, оптимальних для засвоєння, ефективного практичного використання.

Нова структура (спочатку відділ інформаційно-аналітичного забезпечення органів законодавчої, виконавчої та судової влади, а пізніше – Служба інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади (СІАЗ) пройшла у своєму становленні низку етапів.

Перший етап був пов'язаний з початковим становленням власних інформаційних структур в органах державної влади, необхідністю вивчення та узагальнення багатоаспектних зв'язків пострадянських республік у СНД, а також об'єктивною потребою аналізу досвіду країн з розвинутою демократією та ринковою системою господарювання.

На цьому етапі у процесі налагодження контактів

із представниками владних структур, аналізу власних можливостей та оцінки потенціалу наявних у НБУВ фондів було визначено такі основні напрями роботи інформаційно-аналітичного відділу:

- щоденна оперативна підготовка анотованих матеріалів на базі публікацій центральних українських газет і журналів, у т. ч. періодичних видань основних політичних партій та основних видань СНД, за визначеною тематикою, орієнтованих на керівництво вищих владних структур. Саме у цей час, відповідно до Указу Президента України «Про вдосконалення діяльності органів виконавчої влади з питань інформування населення № 101/2001 від 17 лютого 2001 р., розпочалося видання щоденного бюлетеня реферативних матеріалів «Україна: події, факти, коментарі» обсягом 1–1,5 др. арк.;
- створення на базі використання систематично й різнобічно поновлюваних у попередні роки фондів монографічної, довідкової літератури спеціальних аналітичних матеріалів з досвіду державного будівництва, важливих питань економічного, політичного розвитку за кордоном. За погодженням із замовниками, особливістю підготовки таких матеріалів було: термін виконання замовлення на будь-яку тему – до десяти днів; матеріал мав розкривати суть проблеми, вказувати найбільш перспективні шляхи її вирішення, бути широко оснащеним посиланнями на джерела, адже може виникнути необхідність швидкого занурення у тему для спеціаліста-управлінця;
- надання допомоги вищим владним структурам у законотворчій діяльності. Для цього аналізувалася спеціальна література, здійснювався порівняльний аналіз законодавчих актів різних країн світу з відповідними проектами законодавчих актів в Україні. При цьому пропонувалися різні варіанти можливого вирішення проблемних питань.

З часом інформаційно-аналітичний відділ (вже як Служба інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади Національної бібліотеки імені В. І. Вернадського) вирішував завдання, пов'язані з утвердженням молодого української держави на міжнародній арені, активізацією міжнародних контактів на найвищому рівні, формуванням ГУАМ, процесом формування інформаційних механізмів для забезпечення діяльності владних структур усіх рівнів, вивченням особливостей розвитку демократичних процесів в українському суспільстві. У цей період інформаційно-аналітична структура НБУВ з метою підвищення продуктивності праці активно впроваджує комп'ютерні технології обробки та доставки в електронному вигляді своїх про-

дуктів замовникам за межами бібліотеки, мережа яких швидко збільшувалася. Водночас СІАЗ виступає самостійним науковим підрозділом, предметом дослідження якого стали електронні інформаційні технології в бібліотечній сфері [2].

Автоматизація виробничих процесів, упровадження нових інформаційних технологій дають змогу бібліотекам значно розширяти сферу послуг. Крім традиційних, сучасна бібліотека має змогу надавати цілу низку нових сервісних послуг: відправлення або приймання повідомлень електронною поштою; користування послугами Інтернет; пошук інформації у весвітній електронній мережі на замовлення; запис інформації на дискети чи компакт-диски; друк на принтері; комп'ютерний переклад тексту; сканування; копіювання тощо.

Створення баз даних електронного каталогу, підтримуючи усі класичні підходи до каталогізації документів, надає користувачам більш широкі можливості для пошуку, зокрема додаткові, нетрадиційні пошукові елементи, дозволяє пошук за декількома параметрами одночасно [10].

Другий етап розвитку Служби якраз і пов'язаний з широким використанням електронних інформаційних технологій. Цьому великою мірою сприяв розвиток в Україні, а також за її межами українсько-і російськомовних джерел оперативної електронної інформації, орієнтованих на вітчизняного користувача. Найбільш запитуваними в суспільній циркуляції інформації стають електронні періодичні видання, інформація на сайтах і порталах економічних, політичних структур, дещо пізніше – органів державної влади, електронних версій газет, журналів, програм радіо і телебачення. Важливою складовою суспільного ресурсу інформації є також аналітичні розробки інших інформаційно-аналітичних центрів, створених в Україні за зразком західних «фабрик думки». Ці структури, власне, започаткували процес формування вітчизняного сегмента інформаційного ринку у галузі суспільствознавства [3].

Окреслена вище база дала можливість:

- прискорити обробку і використання великих обсягів оперативної інформації;
- розширити географію використання джерел інформації та їх кількість;
- забезпечити оперативну доставку замовнику інформаційно-аналітичних продуктів, зміцнити зворотний зв'язок;
- за рахунок розширення і урізноманітнення джерельної бази підвищити точність, достовірність інформаційно-аналітичної продукції, що готувалася.

У цей час було налагоджено тісні ділові контакти Служби з вищими органами державної влади, виз-

начено більш точно нішу СІАЗу в структурі інформаційного співробітництва, відносини набули догвірнього характеру.

Служба значно розширила свою роботу з інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади до рівня обласних, міських, районних державних адміністрацій. В інформаційно-аналітичному журналі «Україна: події, факти, коментарі» розміщувалася суспільно значуща інформація, огляди ЗМІ, аналітика, що відображали головні події в житті України та за її межами, оціночні та прогнозні матеріали, а також довідкова інформація, орієнтована на управлінські структури. Для оперативного інформування користувачів у регіонах (в обласних, міських, регіональних адміністраціях) журнал надсилався в електронному вигляді. У м. Києві – у паперовому або в електронному вигляді, за бажанням користувачів.

Після завершення періоду становлення цього видання було прийнято рішення постійно використовувати його матеріали для інформування населення.

Таким чином, користувачами інформаційно-аналітичної продукції СІАЗ стала переважна більшість регіональних і місцевих владних структур. Відповідно до запитів різних категорій замовників Служба розробляла необхідні їм інформаційно-аналітичні продукти. Серед них – бюлетені оглядових матеріалів на основі публікацій ЗМІ: «Економічне життя України», «Преса про економічні злочини та правопорушення», «Фінанси: бізнес, безпека, розвиток», «Суспільно-політичне життя України».

Крім того, ще з 1996 р. Служба готувала щоденні випуски інформаційного бюлетеня «Вісті з регіонів», в якому відображалися найважливіші події в житті кожної області України згідно з рубрикаторм:

- відгуки про діяльність центральних і місцевих органів державної влади;
- відгуки на соціально-політичну і економічну ситуацію в країні;
- проблеми економічного життя регіонів (приватизація, фінансово-кредитна система, бюджетна дисципліна тощо);
- соціальна політика, зайнятість та ін.

Третій період розвитку СІАЗ пов'язаний з розширенням застосування електронних інформаційних технологій, переведення їх у розряд основних при підготовці інформаційно-аналітичної продукції. Хоча й інформація на паперових носіях залишилася важливим напрямом роботи Служби. Вона і сьогодні вважається більш точною, логічно структурованою і, що дуже важливо, виготовлена відповідно до багатовікових традицій фіксації інформації, об'єднана попередніми напрацюваннями у сфері накопичення

інформації відповідною внутрішньою логікою. Для переважної більшості сучасних інформаційних працівників вона і нині є основною при підготовці аналітичних матеріалів, особливо вузькопрофільних.

Важливим етапом трансформації інформаційного простору сучасної бібліотеки є поцифрування її фондів, розміщених на паперових носіях. Ця тенденція з кожним роком набирає сили, вона поступово змінює все технологічне середовище інформаційної сфери суспільства. У зв'язку з цим на перший план дедалі більше висувається якість програмного і технічного забезпечення, підготовка до змін, що відбуваються, персоналу і, безумовно, задалегідь спланована і ретельно обміркована організація роботи відповідно до нової технології бібліотечних процесів [6].

Як зауважує професор Я. Л. Шрайберг, «... автоматизація бібліотечно-інформаційної діяльності – це прояв не лише сучасного науково-технічного розвитку, а й соціального прогресу: забезпечується не лише своєчасний і швидкий доступ користувачів до інформації та першоджерел, але загалом створюються умови для реалізації одного з головних принципів відкритого суспільства – принципу загальної доступності інформації та публікацій» [9].

Що характерно, впровадження сучасних технологій в обслуговування користувачів не тільки підвищує ефективність використання ресурсів бібліотеки, полегшує шлях користувача до інформації, але й підносить суспільну значущість бібліотек. Комп'ютеризація бібліотечних процесів, вдосконалюючи технології бібліотечної справи, вносить зміни у сам зміст бібліотечної роботи. Зростає активність у взаєминах з читачами, переглядаються вимоги до бібліотечного сервісу, індивідуальних форм інформаційного забезпечення і, як наслідок, показників якості професійної діяльності.

Виходячи зі вищесказаного, можна виокремити основні чинники, що прискорюють сучасну еволюцію бібліотечної справи:

- державна політика, спрямована на інформатизацію суспільства;
- розширення асортименту запитів користувачів, що вимагає різноманітної, повної та якісної інформації (сучасна бібліотека, яка прагне задовольнити дедалі зростаючі потреби відвідувачів, не може існувати лише за рахунок власного інформаційного потенціалу, тому виникає необхідність у створенні та використанні загальних інформаційних ресурсів).
- технічне переозброєння бібліотечної сфери;
- зростання інформаційних потоків, загострення проблем відбору і обробки інформації (бібліотеки мають забезпечувати інформацією користува-

ча оперативно, адже з часом вона до певної міри втрачає свою актуальність).

Слід зауважити, що дедалі прогресуюча інформатизація суспільства змінює потреби користувачів бібліотечним сервісом, зазнає якісних змін їх структура, формуються нові читацькі пріоритети і все це зрештою справляє вплив на склад інформаційних ресурсів бібліотек [7].

Сьогодні бібліотеки, маючи змогу розкрити все багатство власних фондів, пропонують нові послуги, у них з'являється можливість максимально повно задовольняти запити відвідувачів:

- забезпечується доступ користувачів до електронних баз даних безпосередньо в бібліотеці;
- надається доступ до інформації на новітніх носіях інформації (відкриття Інтернет-класів, відеоабонементів, фондів CD-ROM);
- стають доступними повнотекстові бази даних на електронних носіях, створених бібліотекою або придбаних нею;
- відвідувачі мають змогу користуватися можливостями Інтернету, електронної пошти завдяки відкриттю відповідних інформаційно-ресурсних центрів у бібліотеках;
- забезпечується надання правової інформації з різних сфер життєдіяльності громадян у безкоштовній юридичній приймальні;
- організовується ефективна робота з дистантного обслуговування різних категорій користувачів;
- формується штат сучасних інформаційних працівників, які, досконало володіючи електронними інформаційними технологіями, забезпечують відповідно до нинішніх вимог організацію інформаційних ресурсів, підготовку їх до ефективного використання та якісну доставку користувачам.

Виконання перерахованих вище завдань забезпечує новий рівень бібліотечно-інформаційного обслуговування, створює умови для якісного та швидкого публічного доступу до необхідних суспільству інформаційних ресурсів [4].

Нині вже можна говорити про те, що у провідних бібліотеках країни перший етап впровадження прогресивних технологій на основі комп'ютерної техніки наближається до завершення. І хоча в сільській місцевості комп'ютеризація основної маси бібліотек ще істотно відстає, перед бібліотечною сферою загалом постають вже нові завдання. Вони пов'язані із динамічним зростанням обсягів електронної інформації, якої потребують усі сфери суспільного життя.

Щоб забезпечити доступ якнайширших кіл користувачів до такого продукту, необхідно значно поглибити процес інформатизації суспільства.

За таких умов бібліотечні установи мають стати сучасними інформаційними центрами, одержати технологічні можливості для обробки великих масивів суспільно значущої інформації, сприяти її високопродуктивному використанню. А це, в свою чергу, породжує необхідність озброєння бібліотечних закладів сучасними програмно-технічними засобами, передовими технологічними напрацюваннями в сфері використання електронних інформаційних ресурсів, вибудовування сучасних стратегій їх комплектування.

Нині гостро постають питання щодо приведення наявного вітчизняного інформаційного ресурсу у відповідність з міжнародними стандартами його оформлення. Зрушення у цій галузі можуть спростити доступ до багатих і цікавих фондів нашої країни зарубіжних користувачів, а отже сприяти поглибленню міжнародного співробітництва.

Таким чином, лише постійне вдосконалення методики роботи бібліотек, їх технічне переоснащення, підвищення кваліфікації кадрів дасть змогу вивести бібліотечну справу на новий, відповідний сучасним запитам, рівень.

Список використаної літератури

1. *Бабич В.* Роль бібліотек в інформатизації суспільства і підвищенні інформаційної культури [Текст] / В. Бабич // *Бібл. планета.* – 1998. – № 1. – С. 17–20.
2. *Горовий В.* ЦНБ ім. В. І. Вернадського НАН України в інформаційному забезпеченні органів державної влади [Текст] / В. Горовий – К.: ЦНБ, 1994. – 200 с.
3. *Горовий В.* Особливості розвитку соціальних інформаційних баз сучасного українського суспільства [Текст] / В. Горовий – К.: НБУВ, 2005. – 300 с.
4. *Дедюля С.* Библиотечные фонды. Проблемы формирования и сохранности. Региональный аспект [Текст] / С. Дедюля // *Научные и технические библиотеки.* – 2001. – № 4. – С. 19–23.
5. Про національну програму інформатизації: Закон України, 4 лют. 1998 р. : Кн. Палата України. – К., 1998. – С. 2.
6. *Скнар В.* Організація роботи бібліотек в умовах структурних змін: на допомогу слухачам Інституту та працівникам бібліотек [Текст] / В. Скнар – К., 1994. – 55с.
7. Трансформація ролі бібліотек в інформаційному суспільстві : матер. наук. конф. – Х., 2003. – 113 с.
8. *Щербинина О.* Воспитание библиографической культуры пользователей в НТБ [Текст] / О. Щербинина // *Научные и технические библиотеки.* – 1999. – № 11. – С. 71–74.
9. *Шрайберг Я.* Основные положения и принципы разработки автоматизированных библиотечно-информационных систем и сетей: главные тенденции окружения, основные положения и предпосылки, базовые принципы [Текст] / Я. Шрайберг – М., 2001. – 100 с.
10. *Електронний каталог и читатель* // *Научные и технические библиотеки.* – 2000. – № 9. – С. 79–85.

Показчик змісту журналу «Бібліотечний вісник» за 2008 рік

Статті			
Сербін О. Конгломерат інформаційно-пошукових мов як консолідаційна модель загального механізму впорядкування та пошуку бібліографічної інформації	№ 1	3–10	
Бенз С. Веб-послуги та електронні зібрання Бруклінської публічної бібліотеки	№ 1	11–13	
Мищук С. Бібліотека Історико-філологічного інституту князя Безбородька в Ніжині та її рукописна колекція (друга пол. XIX – 10-ті роки XX ст.)	№ 1	14–19	
Шустова Ю. Істочники о продаже книг типографии Львовского Успенского братства во второй половине 60-х – первой половине 70-х годов XVII в.	№ 1	19–28	
Рудий Г. Періодика України 1917–1940 рр. як історичне джерело	№ 1	29–35	
Ковальчук Г. Створення електронних інформаційних ресурсів книжкових пам'яток в НБУВ	№ 3	3–10	
Добрусина С. Обеспечение сохранности документов в век цифровых технологий	№ 3	11–15	
Слипецький Д., Горбунов В., Сергєєва О. Створення електронного репозиторію Інституту біології південних морів НАН України на основі вільно поширюваного програмного забезпечення	№ 3	16–21	
Макеєва І. Модель спеціаліста бібліотеки вищого навчального закладу	№ 3	22–27	
Бугаєва О. Інформаційні ресурси музеїв Києва: проблема джерел Української іконографії	№ 3	28–36	
Гетьман Д. Повернення українських архівних історико-культурних цінностей з Росії у 1921–1926 рр.	№ 3	37–46	
Заболотна Н. Науковий каталог почаївських кириличних стародруків: проблеми створення електронної бази	№ 4	3–7	
			Павліченко Ю. Аналіз наукометричних методів дослідження інформаційно-документних потоків (на прикладі медицини)
			№ 4 8–11
			Самохіна Н. Вітчизняні газетні видання XIX – початку XX століття у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського
			№ 4 12–14
			Романченко Ж. Теорія бібліологічної психології М. О. Рубакіна
			№ 4 15–18
			Боряк Т. «Празький архів»: історія переміщень, опрацювання та сучасний стан (1945–2007)
			№ 4 19–24
			Бугаєва О. Інформаційні ресурси архівів Києва: проблема джерел української іконографії
			№ 4 25–31
			Гетьман Д. Повернення українських архівних історико-культурних цінностей з Росії у 1926–1936 рр.
			№ 4 32–41
			Рейзес-Дзедушицький Є. Юзеф Лозінський – співзасновник Потужицької бібліотеки у Львові
			№ 4 42–50
			Пелагеша Н. Європейська цифрова бібліотека: проект створення
			№ 5 3–8
			Чи можуть співіснувати системи менеджменту цифрових прав і свобода інформації?
			№ 5 8–9
			Сербін О. УДК українською мовою: історичні аспекти створення та аналітичний огляд структури
			№ 5 10–16
			Тимошенко І. Українське книгознавство у 60–70-х роках XX ст.
			№ 5 17–23
			Черпанова Л. Опыт страхового микрофильмирования в Российской государственной библиотеке
			№ 5 24–29
			Макеєва І. Методологічні підходи до організації внутрішньобібліотечної системи підвищення кваліфікації кадрів бібліотек ВНЗ
			№ 5 29–34
			Дем'янюк Л. З історії створення Національної бібліотеки та архіву Ісламської Республіки Іран
			№ 5 34–43
			Свобода А. Бібліотеки інформаційного суспільства: ціннісні орієнтири діяльності
			№ 6 29–33

<i>Воскобойнікова-Гузєва О.</i> Наукова бібліотека ХХІ століття в європейському соціокультурному вимірі	№ 6	33–36
<i>Паус И.</i> Трансформація системи «читатель – библиотека» в інформаційну епоху	№ 6	37–40
<i>Силков С.</i> Імплементация менеджмента знань в бібліотечно-інформаційну сферу	№ 6	41–46
<i>Медведєва В.</i> Сучасна бібліотека: новий спосіб діяльності	№ 6	46–50

Національна бібліотека Білорусі

<i>Мотульський Р.</i> Національна бібліотека Білорусі як центр корпоративної взаємодії бібліотек країни	№ 2	3–6
<i>Кірюхіна Л., Кузьмінч Т.</i> Інноваційна місія Національної бібліотеки Білорусі в інформаційній інфраструктурі країни	№ 2	7–10
<i>Кірюхіна Л., Алейнік М.</i> Наукове забезпечення діяльності бібліотек Білорусі	№ 2	10–14
<i>Долгополова О., Кузьмінч Т.</i> Інформаційні ресурси Національної бібліотеки Білорусі: проблеми корпоративного формування і використання	№ 2	14–17
<i>Шереметьєва А., Фісенко Л.</i> Інформаційний центр Національної бібліотеки Білорусі у розвитку корпоративної взаємодії бібліотек Білорусі	№ 2	18–21
<i>Кузьмінч Т., Пугачова С.</i> Змістове опрацювання документного потоку в умовах корпоративної взаємодії бібліотек Білорусі	№ 2	21–23
<i>Фісенко Л.</i> Автоматизована бібліотечно-інформаційна система Національної бібліотеки Білорусі	№ 2	24–26
<i>Іващенко С.</i> Організація обслуговування користувачів Національної бібліотеки Білорусі електронними інформаційними ресурсами	№ 2	27–29
<i>Гончаренко І., Мирончик В.</i> Періодика у фондах Національної бібліотеки Білорусі: тенденції розвитку колекції у сучасному комунікативному середовищі	№ 2	30–32
<i>Мотульський Р.</i> Концептуальні та організаційно-правові засади спорудження нової будівлі Національної бібліотеки Білорусі	№ 2	32–35

<i>Шереметьєв С., Думанська І.</i> Проектування соціокультурного простору в новій будівлі Національної бібліотеки Білорусі	№ 2	35–36
--	-----	-------

Огляди. Рецензії

<i>Кушнарєнко Н.</i> Вагомий внесок у розвиток документознавства	№ 1	36–37
<i>Шаронова Н.</i> Актуалізація феномена електронних ресурсів бібліотек у системі наукових комунікацій	№ 3	47–50
<i>Кисельова В., Вовк Л.</i> Бібліотечне краєзнавство в контексті підготовки бібліотечно-інформаційних кадрів України	№ 3	50–51
<i>Ляшко С.</i> Історія Одеського (Новоросійського) університету крізь призму біографістики	№ 5	44–47

Хроніка наукових подій

Восьма загальноросійська науково-практична конференція «Сучасні користувачі автоматизованих інформаційно-бібліотечних систем: проблеми обслуговування, вивчення та навчання»	№ 1	38–39
Стан та перспективи розвитку системи науково-інформаційного забезпечення освітянської галузі України	№ 1	39–43
Актуальні проблеми розвитку бібліотек у сучасних умовах	№ 4	51
105-та річниця заснування відділу бібліотекознавства Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка	№ 4	51–52
Бібліотечно-інформаційне забезпечення потреб науки: основні завдання розвитку	№ 4	53–54
Наукова книга на пострадянському просторі	№ 4	54–55
Міжнародна наукова конференція «Проблеми гармонізації традиційних і новітніх бібліотечно-інформаційних ресурсів»	№ 6	3–28

Вітаємо

Вітаємо ювіляра – бібліотекознавця і книгознавця Таїсію Іванівну Ківшар	№ 1	44–46
Ювілей Павли Рогової	№ 1	46–48
55 років на службі у Храмі Книги	№ 4	56